

АГРАРНА ОСВІТА ТА НАУКА: ДОСЯГНЕННЯ, РОЛЬ, ФАКТОРИ РОСТУ

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**Стратегічні пріоритети розвитку
аграрної освіти та науки
в інноваційному розвитку агросфери**

27-28 вересня 2018 року

Біла Церква
2018

Даниленко А.С., академік НААН, д-р екон. наук, ректор університету, голова оргкомітету.

Варченко О.М., професор, д-р екон. наук, проректор з наукової та інноваційної діяльності, заступник голови оргкомітету.

Димань Т.М., професор, д-р с.-г. наук, проректор з освітньої, виховної та міжнародної діяльності.

Паска І.М., професор, д-р екон. наук, декан економічного факультету

Качан Л.М., доцент, канд. с.-г. наук, завідувача відділу аспірантури та докторантури, вчений секретар університету.

Царенко Т.М., доцент, канд. вет. наук, начальник відділу наукової та інноваційної діяльності.

Зубченко В.В., доцент, канд. екон. наук, начальник навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та виховної роботи.

Олешко О.Г., доцент, канд. с.-г. наук, координатор НТТМ університету.

Хомяк Н.В., доцент, канд. екон. наук, координатор НТТМ економічного факультету.

Судика Н.В., відповідальний секретар, начальник редакційно-видавничого відділу.

А.С. ДАНИЛЕНКО, академік НААН, д-р екон. наук

Т.В. СОКОЛЬСЬКА, д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ ОСВІТИ У РЕФОРМУВАННІ МІСЦЕВОГО САМОУПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Визначено роль освіти в успішній реалізації реформи децентралізації для забезпечення сталого розвитку агросфери. Обґрунтована, роль навчальних закладів у формуванні регіональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, лідерів та старост громад, як ключового потенціалу у реалізації стратегії розвитку сільських територій.

Ключові слова: освіта, кадрове забезпечення, професійна компетентність, підготовка фахівців публічного управління, децентралізація.

Проведення структурних реформ, зокрема децентралізації влади, вимагає високого рівня професійної компетентності та професійного розвитку посадових осіб публічної влади.

На сьогодні провідними світовими та вітчизняними вченими доведено, що більшість реформ, що провадилися в Україні, не отримали свого завершення саме з причин недостатнього урахування людського чинника, що, як правило, пов'язане з недостатнім рівнем кадрового забезпечення реалізації цих реформ.

Потреба у високопрофесійних управлінцях, здатних вирішувати назрілі політичні, економічні, соціальні й культурні проблеми суспільства, володіти сучасним інструментарієм планування, організації, контролю, інформаційного забезпечення, мотивації персоналу, комунікативними здібностями. особливо зросла із розширенням повноважень об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Сьогодні деякі територіальні громади не володіючи значними земельними ресурсами за наявності якісних керівників, які прийматимуть ефективні управлінські рішення виявилися найуспішнішими.

Цілкомочевидно, що навчання фахівців публічного управління та адміністрування стикається з рядом проблем, серед яких можна виокремити наступні :

- відсутність коштів у місцевих бюджетах на підготовку управлінських кадрів;
- відсутність єдиної концепції з фахової підготовки депутатів місцевих рад;
- недостатнє науково-методичне забезпечення підвищення рівня фахового рівня посадових осіб органів публічної влади;
- недостатній рівень взаємодії між органами місцевого самоврядування з вищими навчальними закладами з питань інформаційного забезпечення та поширення передового досвіду.

Саме тому, в сучасних умовах подальшої демократизації українського суспільства і децентралізації влади, у переважній більшості концептуальних та програмних документів з питань реформування та удосконалення державного управління і державної служби, зосереджується увага на ролі освіти та вищих навчальних закладів зокрема. Саме навчальні заклади сьогодні мають сформувані регіональну систему підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, лідерів, старост громад.

Сьогодні університети, являючись квінтесенцією знань, технологій і інновацій, мають виступати драйверами розвитку регіону (вплив на зайнятість, розвиток місцевого бізнесу, особливо малого, сприяти просвітницькій роботі серед сільського населення шляхом створення навчально-консультативних центрів, дорадчих служб, підготовка інноваційних проектів та ін.

Варто зазначити, що в Україні на сьогодні прийнято ряд програмних документів для реалізації реформи № 1, серед яких Концепція реформування системи підвищення кваліфікації

державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад пріоритетними завданнями якої є: створення системи підвищення кваліфікації, спроможної забезпечити рівень професійної компетентності державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад достатньої для ефективного виконання покладених на них законодавством повноважень; організаційно-правове забезпечення безперервного професійного навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [1].

Варто також зазначити, що нині, у кожному регіоні створено обласні центри перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, у яких новообрані сільські, селищні, міські голови ОТГ отримують можливість підвищувати свою професійну компетентність у рамках проведених семінарів за професійною програмою посадових осіб органів місцевого самоврядування [2].

Усвідомлюючи актуальність зазначеного питання Білоцерківський національний аграрний університет, як потужний регіональний освітній і культурний центр, який завжди був і залишається флагом втілення всього нового і прогресивного започаткував підготовку управлінців, здатних забезпечити організацію та ефективну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування з урахуванням вимог законодавства та з використанням інноваційних управлінських технологій. Підґрунтям цьому стали ті надбання, які університет накопичив за період свого функціонування та затребуваність наших випускників, які займають керівні посади на різних рівнях публічного сектору і безпосередньо долучаються до вирішення нагальних потреб нашого суспільства. А це є результат копіткої та наполегливої праці керівництва університету та науково-педагогічних працівників, які постійно працюють над удосконаленням освітніх планів та програм.

Сьогодні ми пропонуємо не стандартне навчання, а сам процес придбання знань в університеті істотно модифікується. Навчальні плани фахової підготовки складаються з урахуванням підходів до викладання відповідних теоретичних та практичних дисциплін у провідних європейських країнах. Відповідаючи новим вимогам, вони формують відповідні компетенції за рахунок предметного наповнення і комплексного застосування певного переліку принципів організації освітнього процесу, серед яких можна особливо виділити, практичну орієнтованість та інтеграцію в освітні програми механізмів професійного відбору та виховання. Навчальні курси та тренінги сприяють залученню молоді до управління місцевим розвитком.

Відзначаючи в цілому широкий вибір надання освітніх послуг у підготовці фахівців з публічного управління та адміністрування варто зазначити, що відсутність фінансування наріжним каменем, як для органів публічної влади, так і вишів. Оскільки не кожен бажаючий має можливість оплатити навчання, вважаємо, що у програмах регіонального розвитку окремим рядком має бути виділено підготовку фахівців публічного управління та адміністрування, з подальшим фінансуванням. Ми пропонуємо всім головам сільських рад, ОТГ формувати своє замовлення на підготовку управлінських кадрів і надавати своїм мешканцям-абітурієнтам займ для того, щоб вони могли закінчити вищий навчальний заклад, повернутися в це ж село, створити там сім'ю, працювати і робити комфортне життя громади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 р. № 1198-р «Про схвалення Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1198-2011-%D1%80>.

2. Тарасова В. Кадрове забезпечення в об'єднаних територіальних громадах. Україна: політичні факти, коментарі. 2017. № 12. С. 30–41.

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено генезис економічної категорії «економічна безпека підприємства». Розглянуто структуру економічної безпеки підприємства. Досліджено зарубіжний досвід управління дотриманням економічної безпеки аграрних підприємств. Обґрунтовано застосування пріоритетних інструментів досягнення економічної безпеки - страхового захисту результатів діяльності та ризик-менеджменту.

Ключові слова: економічна безпека, страхування, ризик, управління.

У сучасних умовах процес успішного функціонування та економічного розвитку аграрних підприємств значною мірою залежить від дотримання рівня їх економічної безпеки та захисту економічних результатів основної діяльності. У силу своєї відносно низької дохідності, залежності від природних факторів, яскраво вираженого сезонного, циклічного характеру відтворення та значної потреби у сучасних техніко-технологічних засобах функціонування сільське господарство дає меншу віддачу на вкладений капітал. Зважаючи на це, питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки країни значною мірою пов'язані з необхідністю формування та вдосконалення системи економічної безпеки сільськогосподарського підприємства та пошуку нових шляхів для покращення її рівня та зменшення ризиковості аграрного бізнесу [1, с. 233].

Критичний аналіз генезису та контекстного використання категорії «економічна безпека» стосовно діяльності суб'єктів мікрорівня, зокрема, аграрних підприємств, дозволило розвинути наукове тлумачення змісту поняття «економічна безпека аграрного підприємства», як складної, багаторівневої та багатогранної наукової дефініції. При цьому в дослідженні виділено декілька підходів до його визначення, а саме: стійкісний, ресурсно-функціональний, гармонізаційний, захисний, економіко-правовий та конкурентний підходи [2, с. 145-146].

Економічна безпека аграрних підприємств слід розглядати, як систему основних, тобто організаційно-управлінської, фінансової, кадрової, техніко-технологічної, правової, інформаційної, екологічної, силової, інвестиційної, ринкової та інтерфейсної, та допоміжних, тобто страхової та організаційно-управлінської складових, які шляхом безпосередньої, комплексної та постійної взаємодії між собою забезпечують такий стан, при якому підприємство ефективно мобілізує свій економічний потенціал, підвищує рівні економічної ефективності та конкурентоспроможності, посилює ринкові позиції та елімінує вплив негативних внутрішніх і зовнішніх факторів [3, с. 140].

Система економічної безпеки будь-якого підприємства має елементи, набір яких визначається галуззю, де працює підприємство, мету, завдання, принципи та функції, а також функціональні та результативні ознаки систем управління.

Оцінка рівня економічної безпеки ґрунтується на застосуванні таких методичних підходів: індикаторного, ресурсно-функціонального, забезпечення програмно-цільового управління розвитком підприємства, інвестиційного, оцінки та управління ризиками, наявності чистого прибутку, ймовірності банкрутства підприємства, оцінки вартості підприємства [4, с. 205].

У системі ризиків підприємств аграрної галузі найбільш впливовими є ризики загибелі або пошкодження сільськогосподарських культур, загибель сільськогосподарських тварин, погіршення якості готової продукції при зберіганні, переробці та реалізації, а також пошкодження майна підприємства. Крім того, у системі інструментів управління економічною безпекою аграрних підприємств пріоритет наразі належить страховим інструментам.

Дослідження зарубіжного досвіду управління дотриманням економічної безпеки аграрних підприємств показали, що організація ведення сільськогосподарської діяльності в державах-членах ЄС варіюється в залежності від територіальних, агрокліматичних, інфраструктурних та соціальних ознак. Зокрема, що після фінансово-економічної кризи 2008 року доходи країн-членів ЄС в сільському господарстві у 2016 році у порівнянні з 2011 роком збільшилася на 16 млрд. євро. Це збільшення відбулося за рахунок збільшення доходів і в рослинництві та тваринництві [5, с. 144].

Сільськогосподарське страхування в ЄС не обмежується страхуванням врожаю, до нього також відноситься і страхування сільськогосподарських тварин, лісового господарства і теплиць, страхування земельних ресурсів при іпотечному кредитуванні.

Важливим у визначенні рівня економічної безпеки аграрних підприємств є також процес його прогнозування, оскільки ефективність рішень щодо управління діяльністю підприємства та дотримання його економічної безпеки безпосередньо залежить від якості прогнозно-аналітичних досліджень.

Вважаємо, що оцінку систему економічної безпеки аграрних підприємств слід проводити за двома рівнями – зовнішнім і внутрішнім. Для оцінки економічної безпеки аграрного підприємства за зовнішніми (інтерфейсною та ринковою) складовими, доцільно провести оцінку конкурентних переваг аграрного підприємства, взявши до уваги перелік заходів маркетингової програми для просування товарів з метою забезпечення переваги на ринку; рівень потреби аграрного підприємства на засоби, що позитивно вплинуть на формування попиту та стимулювання збуту; наявний набір ринків та сегментів ринків для реалізації кожного виду продукції; потреба в капіталовкладеннях для покращення якості продукції; асортимент продукції, її кількість, якість та конкурентоспроможність; рівень конкурентоспроможності аграрного підприємства.

У якості внутрішніх індикаторів економічної безпеки підприємства аграрного сектору слід виділяти показники операційної, фінансової та інвестиційної діяльності – показники ліквідності, ділової активності, інвестиційної привабливості, прибутковості, якості та оперативності прийняття управлінських рішень [6, с. 329].

Отже, застосування вищеперелічених інструментів економічної безпеки аграрних підприємств дозволить останнім швидко реагувати на зміну чинників внутрішнього та зовнішнього середовища і досягти бажаних фінансових результатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус Я.Ю. Аналіз загроз економічній безпеці підприємства, що походять від його персоналу. Економіка. Менеджмент. Підприємництво. 2013. № 25(1). С. 229–234.
2. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. 386 с.
3. Зинаїда Б. Управління економічною безпекою підприємства в умовах ринкових відносин. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 10 (148). С. 138–145.
4. Логутова Т.Г., Нагаєвський Д. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2011. Т. 2. С. 204-207.
5. Овчаренко Є.І. Система економічної безпеки: ознаки та принципи функціонування. Економіка. Менеджмент. Підприємництво. 2012. № 24(II). С. 133-143.
6. Череп О.Г., Урусова З. П., Урусов А. А. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні. Вісник ЖДГУ. Серія: Економічні науки. 2012. № 3(61). С. 328-330.

УДК 338.43:330.131.7

О.О. РУДИЧ

Білоцерківський національний аграрний університет

СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ РИЗИКУ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Визначено поняття сутності ризик, особливості його прояву в діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах господарювання. Надано пропозиції які можуть зменшити вплив ризиків.

Ключові слова: ризик, невизначеність, сільське господарство, зовнішні та внутрішні чинники ризику, витрати продукції.

Загальновідомо, що ризик – це небезпека. Тому коли говорять про ризик у сфері аграрного виробництва, переважно мають на увазі небезпеку виникнення різних втрат і збитків. Але якщо б ризик був пов'язаний тільки з можливими негативними наслідками, то єдине розумне рішення – вийти із ризикової зони. Однак господарські рішення, пов'язані з ризиком, передбачають і можливість одержання додаткових доходів. Тобто ризик дає шанс одержати додатковий дохід і водночас допускає ймовірність опинитися в програвші.

Загальні особливості сучасного сільськогосподарського виробництва, крім того, можна умовно розділити на дві групи – економічні і природні. Кожна з них, у свою чергу, неоднаково впливає на вдосконалення аграрних відносин і господарського механізму і, відповідно, на виникнення ризикових ситуацій.

Разом вони визначають специфіку умов ринкового відтворення, спрямованість застосування нових тенденцій, що обумовлюють роз виток підсистеми організаційно-економічних відносин.

Коли йдеться про економічні умови сільськогосподарського виробництва, можна перерахувати зовнішні чинники ризику, що зводяться до наступних: стан продуктивних сил, фінансово-кредитна політика, паритет цін на сільськогосподарську продукцію і цін галузей виробництва засобів виробництва, розвиток інфраструктури (розміщення підприємств, їх збутова мережа, кредитнофінансові установи, система торгівлі, каналів реалізації сільськогосподарської продукції, постачання, транспорт і ін.) [2].

Характеризуючи природні причини і умови виробництва сільськогосподарської продукції, слід назвати геологічні (рельєф, ландшафт, сонячна активність і ін.), кліматичні (температурний режим, сила і напрям вітру, кількість опадів, товщина і тривалість снігового покриву, вологість повітря, температура і вологість ґрунту і т. д.), біологічні (живі організми, середовище незаселеного, антропогенні утворення, біосинтез, біогеоценоз, органогенез), екологічні (ступінь забруднення навколишнього середовища – атмосфери, ґрунту, водних ресурсів, лісових масивів і т.п.); з позиції просторової класифікації – глобальні, континентальні, регіональні, локальні; з погляду тимчасової протяжності – миттєві, короткострокові, середньострокові, довгострокові [3].

Існування ризику в сільському господарстві пов'язано з неможливістю точно передбачити майбутній розвиток подій. Виходячи з цього, необхідно виділити наступні ознаки ризику: він має відношення до майбутнього й тісно пов'язаний з прогнозуванням і плануванням, а отже, і з прийняттям рішень.

Проаналізувавши властивості ризику, пропонуємо використовувати наступне визначення ризику в сільському господарстві: "Ризик – це ймовірність відхилення реальної величини досліджуваного процесу, явища, події від планової, яка приводить до багатоваріантності в процесі прийняття рішень щодо підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва".

Необхідно розробити методику визначення сутності ризику стосовно аграрного виробництва та виділити основні риси його прояву в сільському господарстві. Зокрема дати єдине загальноприйнятне визначення даної категорії, яке б найповніше характеризувало її суть.

Уникнути невизначеності і ризикових ситуацій, тобто збігів обставин, здатних спричинити за собою настання ризикового випадку, неможливо. Необхідно навчитися передбачати, правильно оцінювати і по можливості зменшувати вплив невизначеності і ризику на нормальний, звичний хід виробничо-господарської діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Березанська Н.І. Економічний ризик у суспільстві. Фінанси України. 2003. № 8. С. 74–78.
2. Ванькович Д.В. Оцінка невизначеності й ризику в системі управління фінансовими ресурсами промислових підприємств. Фінанси України. 2011. № 9. С. 79–83.
3. Каменський А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання. К.: Козаки, 2002. 120 с.

УДК 338.436:006.025

І.В. АРТІМОНОВА

Білоцерківський національний аграрний університет

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Розкрито проблемні аспекти адаптації національного законодавства до європейських вимог та стандартів щодо регулювання якості та безпечності агропродовольчої продукції. Узагальнено результати зближення національної системи технічного регулювання для агропродовольчого комплексу з базовою моделлю технічного регулювання, що функціонує в ЄС. Сформульовано перспективні напрями євроінтеграційної політики України, спрямованої на формування європейської моделі в агрохарчовому секторі.

Ключові слова: агропродовольчий ринок, система технічного регулювання, якість, безпечність.

Адаптація агропродовольчих ринків України до умов глобалізації та СОТ зі стратегічної точки зору повинна передбачати такі процеси розвитку: просування передових методів організації сільськогосподарського виробництва, зміцнення науково-технічної бази та всебічне підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; удосконалення політики експорту сільськогосподарської продукції та *диверсифікація* її ринків збуту; вибір пріоритетних *напрямів* реалізації *стратегії імпортозаміщення*; створення глобального ланцюга поставок сільськогосподарської продукції і продовольства та розробка системи заходів щодо мінімізації ризиків на світовому агропродовольчому ринку, дієвого захисту агропродовольчого сектору, активне використання передбачених правилами СОТ механізмів його захисту; імплементація міжнародного досвіду розвитку агропродовольчих ринків, особливо країн, які недавно вступили до СОТ, створення відповідних інституційних структур, галузевих організацій та асоціації, забезпечення їх розвитку; підтримка та заохочення вітчизняних підприємств агросфери до виходу на зовнішні ринки з метою завоювання конкурентних позицій на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції та продовольства. Відомо, що потенціал вітчизняного аграрного сектору дозволяє задовольняти внутрішні потреби населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності та сформулювати експортні можливості за окремими видами харчових продуктів.

Отже, використання позитивних ефектів від інтеграції України із ЄС українськими експортерами можливо лише за умови підвищення якості та безпечності вітчизняної агропродово-

льчої продукції та гармонізації вітчизняного законодавства до європейських вимог. Вважається сьогодні «ідеальною» законодавча система регулювання якості і безпечності харчових продуктів в Польщі, яка поєднала власні вимоги і вимоги ЄС [1]. Так, в Україні перехід на законодавчому рівні до норм ЄС може тривати до 10 років. Проте, такий перехід має бути поступовим і чітко спланованим на кожному рівні. Удосконалення законодавчої бази має ґрунтуватись на вітчизняних досягненнях із урахуванням досвіду системи контролю якості і безпечності в країнах ЄС. Сьогодні за рядом показників якості в Україні більш жорсткі вимоги ніж в країнах ЄС, що в першу чергу захистить вітчизняний агропродовольчий ринок від насичення низькоякісної харчової продукції.

Оцінка вартості адаптації України до розроблених технічних регламентів ЄС з використанням прямих розрахунків за окремими галузями є надзвичайно складне і трудомістке завдання, яке потребує колективних зусиль виробничих асоціацій при координації галузевих органів управління [2]. Для оцінки витрат впровадження санітарних і фітосанітарних стандартів ЄС у сільському господарстві України найбільш прийнятним є використання досвіду Польщі з огляду на структуру її сільського господарства, у якій переважають дрібні товаровиробники. Оскільки експортоорієнтовані галузі сільського господарства України уже працюють за світовими стандартами, перебудови потребують насамперед галузі, що працюють на внутрішній ринок, у виробничій структурі яких також переважають дрібні виробники [3].

Перспективними векторами розвитку зовнішньоекономічної орієнтації вітчизняного аграрного сектору економіки першочергово має стати підвищення якості продукції і формування й нарощення експортного потенціалу за рахунок диверсифікації товарної пропозиції товарами із високою доданою вартістю для нових ринків. Варто відзначити, що за багатьма позиціями, а саме: ріпак, насіння соняшникове кондитерського напрямку, зерно пшениці, сорго тощо здійснюється експорт сировини, водночас коли експорт готової продукції більш вигідний для країни.

За оцінками експертів, Україні необхідно близько 170 млрд. євро для модернізації вітчизняної промисловості у відповідності з діючими євростандартами і нормами. Зрозуміло, що для агропромислового комплексу дана цифра значно нижча. Водночас, не інвестуючи в модернізацію і адаптацію, більшість *компаній* в харчовій сфері не лише втрачають можливість стати рівними торговими партнерами ЄС, а й ризикують отримати проблеми на внутрішньому ринку, що обумовлені очікуваним приростом імпорту європейських продуктів.

У науковому дослідженні узагальнено результати цілеспрямованої діяльності державних структур різного рівня, галузевих асоціацій агрохарчового сектора, а також зацікавлених підприємств, зусилля яких починаючи з кінця 1990-х років спрямовувались на забезпечення переходу від пострадянської регуляторної системи до європейської базової моделі технічного регулювання. Перша – це модель жорсткого державного контролю за виконанням вимог державних стандартів (ГОСТ) на кожному підприємстві, а друга – базова модель технічного регулювання, що запроваджена та успішно функціонує в ЄС. Її принципова відмінність полягає в тому, що вся відповідальність за дотримання нормативних параметрів безпечності введена в обіг продукцією покладається на виробника, який її випускає, а за якість – на споживача, що її купує відповідно до своїх уподобань та виходячи з власних фінансових можливостей.

Що ж стосується безпосередньо системи технічного регулювання, то в межах її основних складових, а саме: законодавчо-нормативна база, гармонізація національної бази стандартів, розроблення технічних регламентів, акредитація органів з оцінки відповідності, процедури підтвердження відповідності суттєве місце займає просування та наближення до заключної фази, а державний ринковий нагляд за дотриманням нормативних вимог передбачає вихід на рівень практичного завершення створення даної системи з дотриманням обов'язкових вимог агрохарчовою продукцією. Для забезпечення становлення ринкового нагляду потрібно щонайменше один рік практичної роботи і за його результатами – коригування законодавчої бази, удосконалення територіальної структури, підвищення професійної кваліфікації фахівців, формування її іміджу на теренах ЄС, СОТ та інших міжнародних об'єднань як надійного національного органу ринкового нагляду, виданим сертифікатам якого можна довіряти. Так, наступна складова системи технічного регулювання – впровадження функціональних систем менеджменту в харчо-

вій промисловості стосуються лише виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, для яких система НАССР є обов'язковою. Водночас, оскільки для первинного виробництва впровадження базових програм та спрощених процедур, заснованих на принципах НАССР не є обов'язковим, то агровиробники можуть використовувати гнучке або спрощене застосування цих процедур, так звані базові програми або програми обов'язкових попередніх заходів, але за умови низького ризику для безпечності продукції. Подібні програми повинні попередньо застосовуватись і для тих переробно-харчових потужностей, де відсутні функціональні системи менеджменту, включаючи малі, з метою встановити їх підготовленість до впровадження НАССР [4]. У випадку ж встановлення непередготовленості, то для них також попередньо реалізуються програми обов'язкових попередніх заходів або базові програми. Варто зауважити, що оскільки частка підприємств первинного виробництва, на яких впроваджено функціональні системи менеджменту, оцінюється кількома відсотками, то сьогодні вони не здійснюють помітного впливу на ситуацію в сфері виробництва продовольчої сировини.

Отже, за винятком тих операторів ринку харчового і кормового бізнесу, де функціональні системи менеджменту вже сертифіковані або ж в процесі впровадження, практично усі юридичні та фізичні особи, які причетні до виробництва та/або обігу об'єктів санітарних заходів (харчові продукти, тварини, призначені для споживання людиною, а також допоміжні матеріали для переробки та матеріали, що контактують з харчовими продуктами), підпадають під запровадження базових програм та функціональних систем менеджменту безпечності (НАССР і ДСТУ ISO 22000 : 2007). Кінцевий строк їх впровадження встановлено рамковим Законом України з харчової безпеки – до вересня 2019 року. Вважаємо, що в умовах глобальної аграрної кризи Україна може значно посилити свою присутність на світовому ринку як виробник продуктів харчування, однак суб'єктам господарювання аграрного сектора у першочерговому порядку необхідно спрямувати зусилля на покращення якості продукції, заснованої на впровадженні новітніх передових технологій, використання більш якісної продовольчої сировини тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Селіванова-Зеркаль І. О. Сільське господарство Польщі: еволюція 2000-х років у вимірі європейської інтеграції. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Вип. 3 (110). 2014. С. 121–127.
2. Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. Глобалізація і продовольство: монографія. К. : ННЦ ІАЕ, 2011. 632 с.
3. Ібатулін М.І. Короткострокові та довгострокові виклики при гармонізації національного законодавства із нормами ЄС в сфері харчової промисловості. Економіка та інноваційний розвиток національного господарства. 2014. С. 63–67.
4. Крисанов Д.Ф. Оптимізація інтеграційних зв'язків між підприємствами сільського господарства і переробно-харчових галузей в умовах посилення впливу євроінтеграційних процесів. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. 2016. Вип. 11. С. 137–151.

UDC: 336.027: 338.43.

O.O. DRAGAN

BilaTserkva National Agrarian University

FINANCIAL REGULATION OF AGRICULTURAL SECTOR ECONOMICS OF UKRAINE

An analysis of the state of financial regulation of the agrarian sector of the economy was made, and a number of main problems, characteristic of the current state of financial relations in the agrarian sector, were revealed. The use of the mechanism of lending under the banner of agrarian receipts, creation of credit cooperatives, stimulation of the development of forward and futures instruments in the

agrarian market, improvement of the possibility of technical updating of the machine-tractor park on the basis of the development of leasing relations has been proposed.

Key words: finance, regulation, agrarian sector, financial regulation, development.

The agrarian sector is a special sector of the Ukrainian economy, because its development has a decisive influence on the standard of living of the Ukrainian people. According to some scientists, 1% increase in agriculture gives a 2% growth in the economy as a whole. According to foreign experts, Ukraine is one of the countries with the highest rating regarding potential reserves of agricultural production. This is due to the fact that Ukraine accounts for almost one third of the reserves of black earth and 27% of arable land in Europe. Ukraine has a favorable geographical location, fertile soils, rich traditions of agriculture, a favorable climate, educated and hardworking peasants, a sufficiently developed transport infrastructure, as well as a fairly large level of sales of agricultural products [1].

As a result of in-depth analysis of the state of financial regulation of the agrarian sector of the economy, a number of key problems were identified that are characteristic of the current state of financial relations in the agrarian sector.

It is erroneous that the level of state support to the agrarian sector is determined only by the volume of budget allocations. Specificity of the assessment of state support to agriculture lies in the fact that it is carried out not only through the implementation of budget programs, but also by supporting market prices. As a result of the state's implementation of a set of measures to regulate the agrarian sector in full or the state's refusal from certain regulatory instruments may lead to various situations, the consequences for the agrarian sector can be both positive and negative [2].

It is revealed that the development of the agrarian sector of Ukraine's economy can take place in accordance with two predicted scenarios. The first option is appropriate to be classified as "crisis", it is characterized by the preservation of low level of budget support to the agrarian sector of the economy, giving preference to administrative methods for regulating economic processes in the industry, the lack of priority of agrarian policy for small and medium commodity producers, the development of which is a prerequisite for the sustainable development of the entire industry. The second "activation" option is to take into account and implement measures of the program documents of socio-economic development of the agrarian sector of Ukraine, developed for the medium term. It is more acceptable to use the second option, which requires a gradual increase in the state financing of agricultural sector development to 5% of the total budget expenditures, as was the day before the global financial crisis of 2008.

The analysis of services on agricultural lending allowed to propose the use of the mechanism of lending under the bail of agrarian receipts, the creation of credit cooperatives, stimulation of the development of forward and futures instruments in the agrarian market, improvement of the possibility of technical upgrading of the machine-tractor park on the basis of the development of leasing relations. There are grounds to argue that the implementation of these areas of financial support in the future will become the basis for the sustainable development of the agrarian sector of the Ukrainian economy.

REFERENCES

1. Ponomarev O. S. (2018). Institutional components of management of innovation and investment development of subjects of agrarian business. Bulletin of Kharkiv National Technical University of Agriculture, Vip. 191 "Economic Sciences". pp. 297-311.
2. Investment policy in the agrarian sector of Ukraine: problems and measures for their solution. Project "Agrarian Policy for Human Development". [Electronic resource] / Edited by B. Supikhanov. - Access mode: http://www.undp.org.ua/agro/pub/ua/P2003_01_043_03.pdf

UDC: 330.322

K.V. TKACHENKO

Bila Tserkva National Agrarian University

INVESTIGATION OF INVESTMENT IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMICS OF UKRAINE

The article gives a detailed analysis of the state of attraction of investments into the agro-industrial sector of the Ukrainian economy, identifies and structures the key problems of attracting investments into the agrarian sector of the economy.

Key words: investment, investment activity, agrarian sector of economy, agrarian enterprises.

The country's agro-industrial complex has all the prerequisites for widespread involvement of both its own and foreign investments, namely: fertile black soils, developed transport infrastructure, favorable geographic location, availability of labor, unsaturated food and resource markets. However, there are a number of reasons that impede the flow of investments into the agricultural sector of Ukraine.

To date, investors who still dare to invest in the agrarian sector require legal guarantees, large corporations and investment companies require government guarantees and benefits. However, the mechanism for the implementation of legal safeguards is not yet sufficiently worked out. In addition, there are insufficient legal means to enforce investors' legal rights and settle disputes [1].

The success of investment projects depends largely on the openness of government and local government to the dialogue with the public and the manufacturing sector (agribusiness). The main role in the process of raising the investment attractiveness of the agrarian sector in the regions of Ukraine should be owned by the state, which possesses the necessary funds from the budget funds for this, and is able to identify prospective directions and investment objects throughout the country.

In order to activate investment activity, an investment policy with clear mechanisms for implementation at the state and regional levels is required. A general strategy of investment development of the regions is needed that determines the investment priorities based on their economic impact, but not current and one-off, but perspective and stable [3].

The main obstacles to attracting investments to the agrarian sector of the country's economy are: high risks related to the specifics of agriculture (climatic conditions, duration of the production process), the environmental aspect and the economic situation in the country as a whole; low investment attractiveness of the industry and agrarian enterprises, underdeveloped infrastructure; high level of credit rates for commercial banks; an unstoppable policy of state intervention and regulation that does not add to the confidence of potential investors. The outline of the main problems of investing in the agricultural sector provides grounds for finding solutions to these problems, which will increase the efficiency of investments in agricultural development.

Much is being done in our country to significantly enhance the process of attracting investment, much remains to be done in the future, but investors are well aware that time is needed to create an attractive investment climate with stable, consistent and transparent legal frameworks. Many potential investors are ready to strengthen their presence and activities in Ukraine, if the processes of reforms are going on dynamically and it will be seen that the state represented by central and local executive authorities operatively and purposefully works to eliminate the above obstacles.

REFERENCES

1. Velichko O.V. (2000). State regulation of investment activity. Finances of Ukraine. No. 10. pp. 29-35.

2. Investment policy in the agrarian sector of Ukraine: problems and measures for their solution. Project "Agrarian Policy for Human Development". [Electronic resource] / Edited by B. Supikhanov. - Access mode: http://www.undp.org.ua/agro/pub/ua/P2003_01_043_03.pdf

3. Sharayenko O. (2011). Development of state policy. Analytical notes. Improving the mechanism of attraction of direct foreign investments into the economics of Ukraine. K. 248 p.

4. Gutkevich S.A. Management of the investment process in the agrarian sphere: monograph. K.: IAEUAAN, 20.

УДК 336.143-048.74(477)

С.Г. БАТАЖОК

Білоцерківський національний аграрний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянуто сучасний етап практичного реформування місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади. Проведено оцінку рівня бюджетної децентралізації в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: бюджетна децентралізація; територіальні громади; доходи місцевих бюджетів; фінансова спроможність; органи місцевого самоврядування.

В Україні бюджетна децентралізація розпочалася в 2015р. шляхом надання територіальним громадам певних бюджетних прав і сталих джерел доходів для її впровадження. Зацікавленням територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом з відповідним матеріальним забезпеченням на рівні міст обласного значення. Запровадженням правових норм у підвищенні фінансової та економічної спроможності органів місцевого самоврядування.

У 2015р. було засновано 159 ОТГ, що об'єднали 793 територіальні громади. З 1 січня 2016р. вони перейшли на прямі бюджетні розрахунки з Державним казначейством, що позитивно вплинуло на їх економічний розвиток.

В 2017р. в Україні створено 524 ОТГ, до яких увійшло 2525 територіальних громад або 22,5% від їх загальної кількості, а їх площа становить – 17,7%, від загальної площі території України [1].

Впровадження децентралізації значно покращало фінансову самостійність об'єднаних територіальних громад. Доходи до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад збільшилися вдвічі, що становить 3,9 млрд. грн., з них обсяги власних доходів збільшилися 34%. Середній показник надходжень на одного мешканця громади також зріс практично удвічі з 640 грн. до 1256 грн. Фінансове зміцнення громад впливає і на розвиток регіонів у цілому. В 2017р. відбулося збільшення надходжень по єдиному податку на 63,0%, по податку на доходи фізичних осіб на 52,8%, акцизному податку з роздрібною торгівлі на 41,3% [1].

Водночас, існує низка невирішених проблем, що формують ризики для успішної подальшої реалізації фінансової децентралізації. Окремі ОТГ утворюються з метою збільшення прав та фінансових ресурсів, але за обмеженістю економічних ресурсів та відсутності відповідної інфраструктури не можуть надати своїм жителям належні якісні послуги, активізувати економічні процеси. Відсутність кваліфікованих кадрів в органах місцевого самоврядування призводить до неефективного використання фінансових надходжень на розвиток територіальних громад.

Для об'єктивної оцінки того, чи стали ці дії кроками для досягнення фінансової самостійності та незалежності ОМС, розглянемо показники бюджетної децентралізації в Україні в табл.1.

Таблиця 1 – Показники бюджетної децентралізації в Україні, %

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Коефіцієнт децентралізації видатків	45,2	43,5	43,1	41,2	41,9
Коефіцієнт децентралізації доходів	22,6	23,8	22,2	18,5	21,8
Коефіцієнт децентралізації податкових доходів	23,8	25,8	23,8	19,3	22,6
Коефіцієнт фінансової залежності	55,2	52,4	56,4	59,1	53,4
Модифікований коефіцієнт децентралізації видатків	46,6	44,8	45,5	44,6	45,1

Джерело: розраховано автором за даними Міністерства фінансів України: <https://www.minfin.gov.ua> [2].

Коефіцієнт децентралізації видатків зменшився до 41,2% у 2015р. та 41,9% у 2016р. Модифікований коефіцієнт децентралізації видатків – відповідно до 44,6% та 45,1%. З 2015р. додатково були передані об'єкти та заходи у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту на фінансування з місцевих бюджетів.

Незважаючи на збільшення ресурсу місцевих бюджетів, децентралізації бюджетних коштів і передачі частини доходів державного бюджету до місцевих бюджетів, коефіцієнт децентралізації податкових надходжень у 2015р. становив 19,3% та у 2016р. 22,6%, тоді як у середньому за 2012-2014 рр. – 24,5%.

Слід також зазначити, що частка трансфертів, які передаються з державного бюджету місцевим бюджетам зменшилася за останні п'ять років лише на 1,8% і складає 53,4%. Це вказує на подальшу централізацію бюджетних коштів та їх перерозподіл через державний бюджет.

Місцеві органи влади проголошено самостійними при формуванні своїх бюджетів, однак у структурі їх видатків значну частину (близько 60%) становлять видатки на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення населення, що фінансуються за рахунок субвенцій, тобто фактично визначаються рішенням центральних органів влади. Висока частка субвенцій у місцевих бюджетах свідчить про те, що розподіл видатків між державним і місцевими бюджетами потребує перегляду[1].

Система формування доходів місцевих бюджетів України має базуватися на підвищенні зацікавленості ОМС України в збільшенні їх податкових і неподаткових доходів, а не у «вибиванні» трансфертів із Державного бюджету України [3].

Бюджетна децентралізація має сприяти підвищенню фінансової спроможності місцевих бюджетів, зацікавленості органів місцевого самоврядування щодо розширення податкової бази, підвищенню відповідальності на місцях за регіональний розвиток, що потребує внесення змін до бюджетного законодавства щодо розподілу загальнодержавних податків між ланками бюджетної системи.

Один із шляхів фінансового забезпечення місцевих органів влади це визначення нового механізму перерозподілу отриманого в регіонах ПДВ. Цей податок має перебувати у спільному використанні органів різних рівнів, що значно вплине на підвищення доходів місцевих бюджетів. Для отримання своєї частки від такого податку, органи місцевого самоврядування будуть зацікавлені у збільшенні його загального обсягу, що надходить на підвідомчій території до державного бюджету. Розробка та реалізація механізму такого відрахування сприятиме підвищенню рівня зацікавленості органів місцевого самоврядування у розширенні виробництва та реалізації продукції, що оподатковується. Відповідно, одним із напрямів збільшення доходів регіону, може стати закріплення за місцевими бюджетами частки відрахувань від ПДВ. Тоді до доходів, які будуть враховуватися при горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності

місцевих бюджетів, крім надходжень ПДФО та податку на прибуток підприємств, слід віднести ПДВ у частині нормативу відрахувань. Норматив відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів має базуватися на поєднанні формалізованого методу міжрегіонального розподілу коштів на загальнодержавному рівні (на основі формули, яка визначає квоту регіону у таких надходженнях) та подальшому розподілі отриманих регіонами коштів до бюджетів окремих територіальних громад за квотами кожного з них у формуванні надходжень ПДВ у зведеному бюджеті області.

Норматив відрахувань від ПДВ до місцевих бюджетів залежить від обсягу його надходжень на відповідній території, що буде сприяти підвищенню зацікавленості ОМС у збільшенні мобілізації ПДВ, спонукати місцеву владу створювати умови для розвитку підприємництва. Таким чином, додаткові суми доходів, які можуть отримати місцеві бюджети дадуть можливість зменшити залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, що у загальному підсумку буде сприяти укріпленню фінансової незалежності та фінансової автономії регіону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Луніна І.О., Булана О.О., Степанова О.В. та ін. Консолідація державних фінансів України: кол. моногр. / за ред. д.е.н. І.О. Луніної. НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". К., 2017. 344 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/288.pdf>.
2. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://www.minfin.gov.ua>.
3. Серебрянська Д. Фінансове забезпечення функцій в системі органів місцевого самоврядування в Україні. Світ фінансів. 2015. № 1. С.94–106.

УДК 368.52(477)

ГУТКО Л.М., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Потреба у страховому захисті тварин набуває важливого значення у зв'язку з частими випадками поширення інфекційних захворювань та існуванням інших можливих ризиків зазнати збитків їх власниками. Даний сегмент страхового ринку в аграрній сфері України залишається нерозвинутим, що зумовлено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин і, насамперед, станом економіки сільськогосподарського виробництва, недостатнім фінансовим потенціалом страхових компаній, ризикованістю й малою вигідністю страхового бізнесу в сільському господарстві порівняно з іншими видами страхової діяльності.

Ключові слова: сільськогосподарські тварини, обов'язкове страхування, добровільне страхування, страхові ризики, договір страхування, страхова сума.

Нинішній стан страхування сільськогосподарських тварин в Україні не дає підстав для оптимізму: страхові послуги аграріям надає лише незначна кількість страхових компаній, інформація про умови та порядок страхування неповна та важкодоступна, перелік ризиків, від яких страхують страхові компанії, часто не відповідає потребам страхувальників. Поштовхом для розвитку страхування сільськогосподарських тварин в Україні мало стати відповідно до нової редакції Закону України "Про страхування" від 4 жовтня 2001 р. [1] запровадження обов'язкового їх страхування на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб,

стихійних лих та нещасних випадків поряд із обов'язковим страхуванням врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» обов'язкове страхування тварин запроваджувалось з метою забезпечення економічної та продовольчої безпеки держави, створення сприятливих умов для розвитку племінної справи в аграрному секторі економіки, захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників. До таких тварин дана постанова відносить: племінне поголів'я коней, великої рогатої худоби, свиней, овець та кізвіком від 1 року; зоопаркових та циркових тварин віком від 1 року [2].

Решта видів тварин можуть бути застрахованими в добровільному порядку, а саме велика рогата худоба, свині, коні, кози, вівці, домашня птиця, кролі, нутрії, сім'ї бджіл у вуликах тощо. При цьому встановлено вимоги до віку таких тварин: велика рогата худоба, вівці, кози приймаються на страхування з 2-місячного віку; коні — з 2 місяців до 18 років; свині — з 4 місяців до п'ятирічного віку, але з обмеженням по вазі - не менше 15 кг; хутрові звірі і кролі - після досягнення ними чотиримісячного віку; домашня птиця яйценосних порід - п'ятимісячного; птиця в господарствах, що спеціалізуються на вирощуванні бройлерів - одномісячного. Ряд страховиків може прийняти на страхування і новонароджених тварин, хоча це скоріше виняток із правил.

Не приймаються на страхування тварини, що перебувають у місцевості, в якій введено карантинні обмеження; хворі, виснажені та у стані дородового чи післяродового залежування, а також ті, у яких за результатами останніх досліджень встановлено позитивну реакцію на бруцельоз, лейкоз або туберкульоз.

Для укладання договору страхування необхідно подати Заяву, ветеринарну довідку щодо благополуччя по інфекційних хворобах та Бухгалтерський звіт про вартість тварин [3]. Страхова сума встановлюється в розмірі дійсної вартості тварини. При цьому вона не може бути вище балансової або ринкової її вартості. Одним з варіантів визначення дійсної вартості є середньостатистична ринкова вартість однієї тварини за останній календарний рік у конкретному регіоні.

Стандартні ризики, які підлягають добровільному страхуванню, в різних страхових компаніях можуть бути різними. В більшості випадків страховим захистом покривається загибель тварин внаслідок:

1. Пожежі, удару блискавки, вибуху.
2. Стихійних явищ: повінь, ураган, буря, злива, град, осідання ґрунту, зсув, землетрус.
3. Протиправних дій третіх осіб, в т.ч. крадіжка, грабіж.
4. Нещасного випадку (дія електричного струму; раптове отруєння отруйними рослинами або речовинами (тільки на пасовищах); укуси змій або отруйних комах; сонячний або тепловий удар; закупорювання шлунково-кишкового тракту в результаті потрапляння сторонніх предметів; напад диких тварин і здиравілих собак; задушення (асфіксія), зупинка дихання в результаті закупорки верхніх дихальних шляхів сторонніми предметами; наїзд транспорту).
5. Захворювання, а саме епізоотія, тобто «епідемія у тварин». Відшкодуванню підлягають збитки у зв'язку з широким розповсюдженням інфекційної хвороби серед одного чи багатьох видів тварин на значній території, яка суттєво перевищує рівень захворюваності, зазвичай реєстрований на даній території.

До речі, останнім часом в Україні були зафіксовані випадки захворювання свиней африканською чумою. Згідно п.5. африканська чума підпадає під цей ризик. Втім, у всіх страховиків серед винятків вказані хвороби, згідно із законодавством та за які страхувальник отримує виплати з державних фондів, спеціально призначених для ліквідації наслідків цих хвороб. Тому виплата буде, але не від страхової компанії, а від держави.

За договором страхування також покриваються втрати в результаті вимушеного забою тварин внаслідок:

- застрахованого ризику із загрозою подальшої неминучої загибелі;

- хвороби із загрозою подальшої неминучої загибелі або повної подальшої непридатності;
- розпорядження спеціаліста ветеринарної служби у зв'язку з проведенням заходів по боротьбі з епізоотією чи іншого невиліковного захворювання, що виключає можливість подальшої безпосередньої придатності худоби.

Додатково можна застрахувати загибель тварин у зв'язку з несправністю стаціонарних машин, під час проведення операції, під час транспортування, витрати на утилізацію худоби та багато іншого.

В основному страхові компанії покривають стандартні ризики (п.1-4) у зв'язку з високими витратами на передстрахову експертизу для з'ясування ситуації та встановлення факту захворювання тварин.

Оскільки даний вид страхування захищає більше від тотальної загибелі тварин, то по ньому досить високі страхові тарифи. Їх розмір залежить від виду тварин або птиці, їх кількості, обраних ризиків страхування, розміру франшизи та строку страхування і коливається в межах 2,5-10% страхової суми. Диференціацію страхових тарифів при страхуванні тварин пов'язують не з територіальною належністю сільськогосподарського виробника (як при страхуванні посівів), а з рівнем його господарювання, зокрема з дотриманням технологічних вимог утримання й відгодівлі тварин, з ефективністю проведення ветеринарно-профілактичних та інших заходів.

Принциповою особливістю страхування сільськогосподарських тварин є відшкодування збитків лише у випадку загибелі тварини. Як відомо, при страхуванні іншого майна можливе відшкодування збитків, що настали внаслідок часткового його пошкодження. До того ж страхувальнику відшкодовується тільки прямий збиток (загибель, падіж або вимушений забій), але не відшкодовується втрата продукції, яка є непрямим збитком. При загибелі тварин цей збиток дорівнює балансовій вартості тварин, що загинули. Якщо індивідуальний облік балансової вартості тварин не ведеться, то вона визначається як середня за всіма тваринами даного виду. При вимушеному забої великої рогатої худоби, овець, кіз, свиней, коней, а також домашньої птиці, збиток визначається в розмірі різниці між їх балансовою вартістю і сумою, отриманою від реалізації придатного в їжу м'яса. Якщо м'ясо повністю непридатне для вживання, то збиток обчислюється як при падежу [3].

В разі настання страхового випадку страхувальник повинен у добовий термін заявити про загибель тварин спеціалісту ветеринарної служби, страховику, а при викраденні - в органи поліції. Після отримання заяви страховик на підставі висновків спеціаліста ветеринарної служби у триденний термін складає акт, який є основою для визначення розміру збитку та виплати страхового відшкодування.

Незважаючи на те, що страхування тварин має давню історію, цей вид страхування в Україні ще й досі лишається незвичним для вітчизняного страхового ринку. Велику рогату худобу і свиней страхують в основному при одержанні кредитів, щоб надати тварин у заставу. Страхування доходу (вартість приросту ваги й молока) при страхуванні тварин в Україні взагалі відсутнє. Але бажання власників тварин заручитися захистом на випадок можливих втрат відкриває широкі можливості та перспективи для страхової компанії у розвитку такого виду страхування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 590. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Страхування тварин. URL: <http://www.pzu.com.ua/corporate/sh/tvaryny.html>

I. HERASYMENKO

Bila Tserkva National Agrarian University

DOMESTIC EXPERIENCE AND KEY PRINCIPLES FOR DISTRIBUTION OF INNOVATIONS IN AGRICULTURAL HOUSEHOLD

The domestic experience of the distribution of innovations in agriculture has been analyzed and the role of scientific-industrial production systems has been determined. The organizational approaches of mass distribution of novelties in agriculture are offered.

Key words: innovations, scientific and production systems, dissemination, agricultural commodity producers.

Diffusion of innovations was carried out through the main enterprises of the systems, which were organizational and technological centers, which take responsibility for the high-efficient production of agricultural products at enterprises and organizations of systems based on the introduction of the production of the latest advances in science and technology. The task of diffusion of innovations, as well as in the case of , was solved here comprehensively. The novelties were distributed not fragmentarily, but systemically, through technology, organization, material and technical and personnel support of production [1].

Scientific production and production systems have become widespread in Ukraine during the last five years of socialist management, failing to fully unleash their organizational potential in connection with the onset of shock transformational processes. However, at the beginning of 1989, more than 1100 scientific-production and production systems were registered within the former USSR, of which more than 70% of the total (452 scientific and production and 339 production systems) accounted for crop production.

Until now, the scientific-production and production systems continue to function effectively, the creation of which has been administratively laid on the last pre-reform years. There are positive results of the creation and operation of the Navy and the Sun in the market conditions.

With the transition of the country to market relations, the rate in the dissemination of innovations was made on the system of information and consulting services, which is based on ideas laid in similar Western formations. However, counseling services have evolved abroad for more than 100 years and, in fact, as shown above, is an organizational form that carries out the massive spread of innovations. The prerequisite for their successful functioning is the presence of endogenous conditions created here, that is, the presence of market actors who can perceive and actively acquire innovations. The information and consulting service of the agroindustrial complex in Ukraine is formed only as one of the elements of the innovation infrastructure necessary to ensure the process of diffusion of innovations. In a situation where, in its bulk, rural commodity producers are not able to properly perceive and master innovations, the activities of the information and advisory service, primarily, should be directed to solutions, above all, to this problem [2].

Thus, more than a century of experience in the search and development of various organizational systems, whose actions, aimed at ensuring the process of mass distribution of novelties in agriculture in Ukraine shows that:

1. High rates of diffusion of innovations are provided in the case when specially created for this purpose organizational structures are formed systematically, that is when at the same time the technological, technical, organizational, economic, personnel and other interrelated and interrelated tasks are solved, and financial and material- technical support is carried out centrally.

2. Organizational structures based on the endogenous approach correspond to the economic conditions of the administrative-planned economy and in the conditions of market relations can not be considered as perspective.

3. Among all the organizational forms considered, the scientific-production and production systems adapted to the conditions of a market economy correspond to the most modern realities. Scientific and production systems are system entities that carry out not only the transfer of innovations to agricultural commodity producers, but also form the needs and abilities of enterprise managers for the development of innovations.

4. Information and consultation service of agroindustrial complex in Ukraine should be considered as one of the elements of the innovation infrastructure necessary to ensure the process of diffusion of innovations from the point of view of monitoring innovation and dissemination of information about their effectiveness, as well as the formation of entrepreneurs and managers of enterprises needs and abilities in the development of new products.

5. As organizational structures specially created for the mass dissemination of innovations, as well as elements of innovation infrastructure, as their priority functions, should determine the promotion of the formation of modern management of enterprise structures in agriculture, able to perceive and develop high-performance novelties.

Thus, in the system «Higher education – educational economy – agricultural commodity producers» all necessary conditions for the formation of modern managers, capable of perceiving and mastering innovations, organizing production on an entrepreneurial basis, solving cross-sectoral problems, removing agricultural and processing enterprises from a crisis situation were created.

REFERENCES

1. Chayanov A. "Organization of peasant economy: main provisions" / textbook on economic theory / comp. E.F. Borisov M: 1997.

2. Kosciuk R. S. (2012). Commercialization of innovative products: essence, values and principles of implementation. Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems: [collection of scientific works] / editor-in-chief O. E. Kuzmin. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House. 3 p.

УДК 001.891.5:33

Т.В. АРБУЗОВА, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦІВ-АГРАРІЇВ

З'ясовано сутність колективного та інтегрального інтелекту дослідників аграрної сфери, його вплив на забезпечення конкурентних переваг галузі. Узагальнено принципи організації колективної дослідницької діяльності та функції дослідників у групі. Запропоновано організаційну структуру управління колективом креативних працівників та засоби їх мотивації.

Ключові слова: дослідницька діяльність, колективний інтелект, творчий колектив, інноваційний продукт, креативні працівники.

Загострення конкуренції на вітчизняному й світовому аграрному ринку вимагає отримання нових джерел конкурентних переваг, які ґрунтуються на можливостях розвитку нематеріальних ресурсів та інтелектуального капіталу підприємств, освітніх закладів, наукових установ тощо [1]. Тому сучасним своєрідним стандартом розвитку персоналу стає формування креативних працівників, яких у готовому вигляді складно купити на ринку (особливо науковців), але можна поступово формувати, розвивати та результативно використовувати їх інтегральний інтелект як продуктивну суму індивідуальних кваліфікацій кожної одиниці персоналу.

Дослідницька діяльність може здійснюватися індивідуально та колективно, взаємодоповнюючи одна одну. Вразливим місцем індивідуального інтелекту є, зокрема, нездатність до са-

мооцінки, самоаналізу, визначення його реального потенціалу. Масштабність охоплюваного кола питань, їх актуальність, методологія, трудомісткість, необхідність різноманітної освіти, інтелектів, психології науковців викликає потребу в організації групового наукового дослідження. Колективний інтелект є системою розумової взаємодії дослідників проблеми, яка ґрунтується на гармонії їх особистісних здібностей і якостей в умовах прийнятної соціально-психологічної атмосфери наукової роботи.

Ефективна колективна дослідницька робота можлива за умови її формування відповідно до таких принципів: неоднорідності творчих можливостей та характеру індивідів, перманентності і ритмічності здійснення досліджень, дієвої сумісності науковців, оптимального поєднання формальної та неформальної організації діяльності, можливості відтворення думки інших членів творчого колективу.

Вагомою умовою формування колективного інтелекту є раціональне поєднання в ньому різних типів творчих індивідуальностей, що гратимуть відповідні ролі: проблематизатора, енциклопедиста, прогнозіста, концептолога, ентузіаста, скептика, оригінала, інформатора, психолога, незалежного спостерігача, інтерпретатора, виконавець, реалізатора. Втілення цих ролей, коли науковець буде наділений однією функцією або відповідною їх комбінацією, дозволить сформувати групу креативних дослідників, здатних продукувати інноваційний продукт.

Сільське господарство в Україні – одна з тих галузей національної економіки, яка має реальні можливості для реалізації зазначених заходів через постійний високий попит на її продукцію на вітчизняному і світовому ринку, сприятливі природні умови, багаторічні традиції розвитку аграрної освіти і науки, позитивні результати реформування – створення мережі університетських центрів, відновлення роботи учбових господарств, що створює умови для винаходу і апробації інноваційних продуктів для різних агрокліматичних зон. Це здатне забезпечити відповідність наукоємних результатів реальним умовам здійснення аграрного виробництва.

Вищою формою організації і функціонування колективних інтелектів кафедр, факультетів інших структурних підрозділів аграрного навчального закладу має стати інкрементне формування інтегрального інтелекту університету із синергетичним ефектом інтелектуальної діяльності на основі взаємопосилення і взаємодоповнення. Особлива роль у цьому процесі належить креативному топ-менеджменту установи, здатному генерувати ідеї і втілювати їх в життя шляхом ефективної організації процесу наукових досліджень. Це може бути один інтегрований інноваційний напрям наукових досліджень, на якому спеціалізується університетський центр, кластерна дослідницька ініціатива, ряд автономних колективних творчих пошуків, індивідуальна інтелектуальна робота. До прикладу, на продукцію органічного землеробства зростає попит як в розвинутих країнах, так і в Україні, виробництво якої може бути конкурентною перевагою нашої країни як продуцента нішевої аграрної продукції й відкриє можливість стати великим гравцем, що до речі нині є одним із пріоритетів Мінагрополітики України в частині підтримки вітчизняного товаровиробника і диверсифікації українського аграрного експорту [2]. Інтегральні дослідження у цій галузі можуть об'єднати наукові зусилля всіх кафедр агробіотехнологічного, ветеринарного, біолого-технологічного, екологічного, економічного, правничо-лінгвістичного факультетів аграрного університету з метою досягнення поставленої генеральної цілі, що дозволить його відповідним чином позиціонувати й стати візитівкою у середовищі сільськогосподарської освіти, науки, практики.

Університет може і повинен стати «фабрикою думки», для цього він має формувати концепцію свого інноваційного розвитку, адаптуючи до власних умов успішний досвід управління носіями інтелектуального потенціалу. В цій частині варто звернути увагу на класифікацію креативних працівників, що знайшла своє втілення у провідних західних компаніях: керівник інноваційного структурного підрозділу, менеджер досліджень (знань), координатор досліджень (знань), менеджер проектної групи, експерт досліджень (знань), інноватор, фасилітатор [3]. Такі посади або певна їх комбінація може бути покладена в основу побудови організаційної структури управління колективом дослідників з числа креативних науково-педагогічних працівників вузу або запрошених осіб, які мають відповідну репутацію і «свіжий» погляд.

З метою мотивації розвитку творчих здібностей, продукування оригінальних ідей, нестандартних підходів до вирішення проблемних питань адміністрація університету має арсенал засобів матеріального та морального заохочення за умови представлення реальних результатів діяльності дослідників. Зокрема, призначення доплат за складність і напруженість у роботі, преміювання, пріоритетне право на укладання контракту на роботу у вузі, збільшення терміну контракту порівняно з пересічними НПП, збільшення витрат часу на виконання відповідних функцій з наукової інноваційної діяльності за рахунок скорочення інших видів навчальної, методичної, виховної, організаційної робіт тощо.

Таким чином, забезпечення сталого розвитку аграрної освіти і науки, їх конкурентоспроможність неможлива без результативної організації колективних досліджень на засадах використання сучасних принципів та методів креативного менеджменту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Притуляк Н. М. Оцінка рівня національного людського капіталу в Україні. Економіка України. 2017. № 12. С. 68-85.
2. Виробництво нішевої продукції відкриває можливість для маленького виробника стати великим гравцем. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/23757> (дата звернення: 15.05.2018).
3. Вартанова О. В., Шестер І. В. Креативний менеджмент як підґрунтя розвитку креативних працівників підприємства. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2013. № 2. С. 30-34.

УДК 354:338.242

О.О. БАБИЦЬКА, Т.В. ПРИХОДЬКО

Білоцерківський національний аграрний університет

СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Досліджено стан реалізації екологічної політики в Україні відповідно до цілей Стратегії екологічної політики на період до 2020 року. Обґрунтовано заходи щодо покращення стану реалізації екологічної політики в Україні у частині посилення контролю з боку державних і місцевих органів влади за виконанням намічених цілей Стратегії та активізації запровадження інновацій у промисловому виробництві.

Ключові слова: екологічна політика, стратегія, інновація, ефект.

Політика Уряду завжди спрямована на розв'язання тих проблем, які не можуть бути вирішені самостійно суб'єктами господарювання. До таких напрямів державної політики в будь-якій країні можна віднести її екологічну складову, основні положення якої висвітлені в Законі України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (далі – Стратегія) [1]. Під екологічною політикою зазвичай розуміють сукупність заходів суспільної діяльності, спрямованих на збереження природного навколишнього середовища, що дозволяє гармонічно розвиватися суспільству і довкіллю, зберігаючи економічну ефективність [2, с. 136].

Стан реалізації державної екологічної політики можна оцінити за показниками ефективності намічених цілей, які відповідно до Стратегії розділені на сім груп: підвищення рівня суспільної екологічної свідомості; підвищення рівня екологічної безпеки; послаблення антропогенного навантаження та досягнення безпечного для здоров'я нації стану довкілля; активізація інтеграційних процесів в екологічній політиці Уряду; припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття; забезпечення збалансованого природокористування; удосконалення регіональної екологічної політики [1].

Вважаємо, що вищеперелічені показники не доцільно відносити, власне, до показників

ефективності. Як відомо, ефективність визначають шляхом порівняння результату (ефекту) з витратами, які мали місце при одержанні такого ефекту. Звідси слідує, що згадані вище заходи є ефектом, певним результатом, бажаним явищем тощо. Так, у досягненні ефекту від реалізації екополітики в Україні у 2016 р. проти 2010 р. намітилась незначна, але позитивна динаміка – скорочення обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, збільшення капітальних інвестицій та поточних витрат державного і приватного секторів на охорону навколишнього природного середовища. Зростання надходжень до бюджету зі сплати екологічного податку є свідченням економічного ефекту, а зменшення хвороб, причиною яких є вживання продуктів, заражених радіонуклідами, чи проживання на шкідливих для здоров'я територія, підтверджують про досягнення певного соціального ефекту. Разом з тим, рівень освоєння коштів, виділених з бюджетів усіх рівнів на здійснення екологічних заходів у середньому за 2010-2016 р.р., не перевищував 73%, тоді як у розвинених країнах цей показник становить 92-97% [3].

«Лідером» із забруднення навколишнього природного середовища є промисловість (переробна, добувна) та підприємства з електро-, газо- і паропостачання, де найбільша частка забруднюючих речовин у повітряному та водному басейнах припадає на потужні промислові регіони України – Донецьк, Луганськ, Дніпро, Запоріжжя, Київ, Харків та Суми. В Україні на разі гострим лишається питання поводження з побутовими та промисловими відходами, які утилізуються двома способами – шляхом спалювання та захоронення. Сміттєспалювальні заводи, яких налічується чотири, є в Києві, Дніпропетровську, Харкові та окупованому Севастополі, з яких діє лише київський завод «Енергія». Завод переробляє до 28% всього сміття по Україні, у той час як у Швеції переробляють до 99%, а із вторинної сировини отримують тепло- та електроенергію. Країни ЄС зупинили процес утворення нелегальних сміттєзвалищ (в Україні щороку виникає до 30 тис. несанкціонованих сміттєзвалищ), а сортування відходів для населення цих країн вже давно стало звичним явищем. Тільки за 2016 р. в Україні утворено майже 48 млн. м³ побутових відходів; 967 одиниць сміттєзвалищ є перевантаженими, а стан 1459 одиниць не відповідають екологічним нормам [4, с. 49]. У той же час, на підприємства промисловості у середньому припадає до 20% ВВП країни [5, с.с. 74-77]. Звідси слідує, що необхідно усунути диспропорції між економічним розвитком промислових підприємств та екологічними наслідками, які, зрештою, впливають на стан здоров'я нації. Найдієвішим способом у цьому напрямі, на нашу думку, можуть бути мотиваційні фактори до запровадження й реалізації інновацій промисловими підприємствами у сфері екологічної політики – державна підтримка, податкові пільги тощо. Результатом запровадження інновацій можна вважати зниження енерго- та матеріаломісткості продукції, використання відходів виробництва, зменшення викидів та скидів у повітряний та водні басейни тощо. Однак, реалізацію інноваційної складової екологічної політики не можна покладати лише на промислові підприємства, необхідно зважати на тривимірний зв'язок між економікою, екологією та соціумом, а отже, враховувати і діяльність людства.

Отже, стан реалізації державної екологічної політики в цілому в Україні за 2010-2016 р. р. дещо покращився завдяки досягненню певного економічного, соціального та екологічного ефектів, однак, у 2016 р. за даними Світового банку та Міжнародного інституту зі сталого розвитку Україна за рівнем показника сталого розвитку посіла 153 місце у світі [6]. Безперечно, деякі спроби щодо покращення екологічної ситуації в Україні вже зроблено. Згадаємо хоча б будівництво захисної арки, зведеної над старим саркофагом четвертого енергоблока Чорнобильської атомної електростанції у листопаді 2016 року. Міністерством екології та природних ресурсів України розроблено Національну стратегію управління відходами до 2030 року, серед очікуваних результатів якої привертає увагу «стимулювання суб'єктів господарювання до провадження виробничої діяльності з використанням безвідходних та екологічно безпечних технологій», однак, про сам механізм у Стратегії не згадується [7]. Проте, через складну економічну ситуацію більшість цілей, визначених Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 року, носять декларативний характер, а тому активізація інноваційних заходів у природоохоронній сфері є актуальною на сьогодні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» № 2818-VI від 21 грудня 2010 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
2. Жарова Л.В. Сучасна екологічна політика: чинники впливу та підходи до формування. Наука молода: Зб. наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету: Тернопіль. 2008. Вип. 10. С. 136–140.
3. Pearse W. and Atkinson D. (1993). Capital theory and the measurement of sustainable development: an indicator of “weak” sustainability. *Ecological Economics*. № 8. pp. 103–108.
4. Іванова Ю.В., Муратова Н.І. Стан і проблеми утилізації і видалення побутових і промислових відходів в Україні і країнах ЄС. *Науково-технічна інформація*. 2015. № 2. С. 46–52.
5. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» № 820-р від 08 листопада 2017 року. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/law>.

УДК 336.115:330.32

О.С. БОНДАР, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КАПІТАЛУ В АГРОПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ

Досліджено сутність та особливості форм і методів залучення міжнародних інвестицій та їх роль у розвитку економіки України. Проаналізовано діяльності транснаціональних корпорацій в аграрному секторі України в сучасних умовах. Наведені дані щодо найбільших агрохолдингів України та розрахована ефективність їх діяльності. Досліджено інвестиційну діяльність України. Розглянуто основні країни-інвестори у вітчизняний аграрний сектор та розподіл прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що надходять в Україну. Зроблено аналіз сучасного стану залучення інвестицій в аграрний сектор. Надані рекомендації щодо підвищення інвестиційної сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: транснаціоналізація, ТНК, інвестиції, інвестиційна діяльність, прямі іноземні інвестиції, капітальні інвестиції

Пріоритетною формою залучення іноземного капіталу в розвиток аграрного виробництва України є створення спільних та іноземних аграрних підприємств для реалізації інвестиційних проектів, які повинні сприяти використанню нових прогресивних технологій і техніки у виробництві та переробці сільськогосподарської продукції, впровадженню маркетингових та управлінських сучасних методів, випуску товарів, які відсутні на внутрішньому ринку, швидкому виходу на нові ринки з конкурентоспроможною продукцією, скорочення нерационального імпорту, що в кінцевому підсумку призведе до підвищення ефективності національної економіки.

Зовнішні інвестиції для України мають велике значення. Великих приватних інвесторів в Україні не так багато, можливості державних інвестицій обмежені. Зовнішні запозичення держави використовуються, в основному, для підтримки фінансової системи. Обмежені можливості інвестування за допомогою придбання цінних паперів підприємств через низький

рівень розвитку фондового ринку в Україні. Тому на даному етапі залучення стратегічних зовнішніх інвесторів є перспективними. Міжнародні (транснаціональні) корпорації (ТНК) можна асоціювати з прямими іноземними інвестиціями, які необхідно направити у виробництва, що будуть заміщувати імпортовану складову економіки України і одночасно мати експортно-орієнтований потенціал (продукція сільськогосподарського виробництва, переробна та харчова промисловість, пестициди і гербіциди) [3, с. 250].

Міжнародний рух капіталів в даний час є важливою рушійною силою розвитку світової економіки і основою міжнародних економічних відносин. Без включення національної економіки у світову неможливо її ефективне функціонування. Потрібно враховувати, що останнім часом, ТНК розширюють корпоративну мережу через злиття або поглинання компаній в країні-реципієнті, що призводить до монополізації ринку даної країни та зменшенню національного виробництва.

За період 1992-1994 рр. іноземне інвестування не мало широкого розповсюдження у розвитку економіку України, в розвиток було залучено тільки 483,5 млн. дол. США. З 1995 р. спостерігалось збільшення інвестиційної активності. Так, в 1996 р. обсяг входження прямих іноземних інвестицій в Україну збільшився на 32%. Після економічної кризи фінансових і фондових ринків світу 1998 р. зменшилося надходження іноземного капіталу у вигляді іноземних інвестицій в економіку України, але у 2000 р., темпи зростання інвестицій відновилися (див. рис. 1).

Загальна сума прямих іноземних інвестицій в Україну за 2017 рік склала 1,8 мільярда доларів США, що є рекордним мінімумом за останні 8 років. Найбільша частина іноземних інвестицій була спрямована у фінансовий сектор української економіки - 35% від загального обсягу. Ще 28% іноземні компанії вклали в українську промисловість. Частки інвестицій в торгівлю автотранспортом і нерухомістю склали 9% і 6% відповідно.

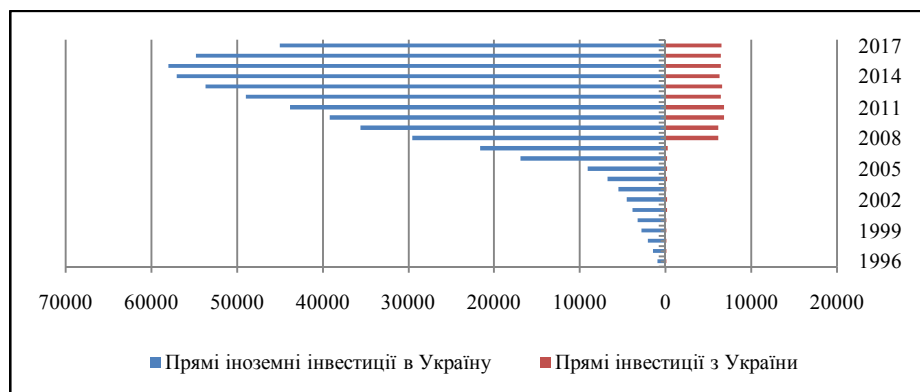

Рис. 1 – Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій в Україну.

Найбільша кількість інвестицій надійшла в Україну з Кіпру відповідно - 506 мільйонів доларів. Другим найбільшим інвестором в Україну стали підприємства Російської Федерації, які вклали в українську економіку 396 мільйонів доларів. Далі йдуть Нідерланди, Великобританія та Німеччина. Керуючі компанії більшості українських металургійних і гірничо-збагачувальних заводів зареєстровані в таких офшорних країнах як Кіпр і Нідерланди.

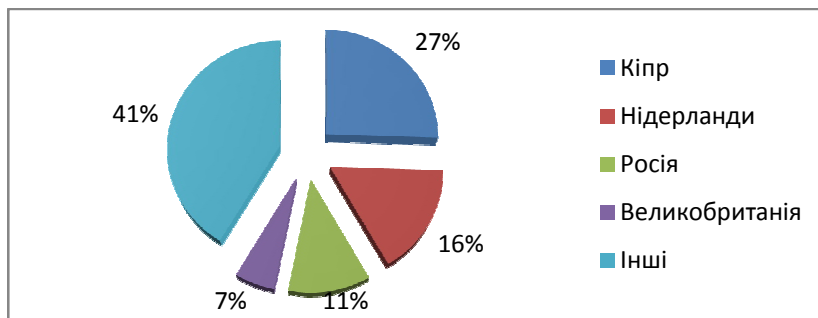

Рис. 2 – Зарубіжні інвестиції в Україну, 2017 рік

ТНК в сучасних умовах є одним з основних українських інвесторів, а прямі іноземні інвестиції ТНК – основною формою їх зарубіжної поширення. В Україні налічується близько 7 000 філій іноземних ТНК, тоді як у світі їх загалом приблизно 810 000. Тобто частка України складає лише 0,8% від загальної кількості філій ТНК [7]. Найбільшими компаніями-інвесторами, що вклали в Україну значний обсяг інвестицій є: Sony, Coca-Cola, Siemens, Nestle, Volkswagen, Philip Morris, Deutsche Telecom, Panasonic, TNK-BP, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Kraft Foods, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Metro Cash & Carry, Erste Bank, HVB, ING Bank, BNP Paribas, EFG Group, McDonalds, Billa, Paterson, Mittal Steel, та ін. [4]. Щодо галузевого розподілу діяльності ТНК, то в Україні не залишився жодний сектор економіки, в якому б не були присутні ТНК

Головним завданням діяльності ТНК в Україні стало придбання стратегічних активів. Більшість ТНК, що діють на території України підписували угоди злиття і поглинання (ЗіП). Найбільша інвестиційна активність спостерігалася в енергетиці (31% усіх залучених коштів), металургії (24%), на аграрному ринку (16%) та ринку нафти і газу (12%) [4].

В Україні на сьогодні діють 200 компаній з міжнародним капіталом, серед яких найбільш прибутковими є енергетичні компанії, металургійна промисловість та агропромислове виробництво. Діяльність ТНК в аграрному секторі України сприяє посиленню позицій України в міжнародному економічному просторі, надає можливість створювати нові аграрні і переробні підприємств, дозволяє залучувати додатковий робочий потенціал, покращувати якість продукції у відповідності до світових стандартів. Але можна відмітити, що діяльність транснаціональних корпорацій в Україні має і негативні сторони, а саме маючи більші конкурентні переваги вони гальмують розвиток вітчизняного агропромислового виробництва.

Діяльність ТНК в аграрному секторі України укріплює міжнародні економічні позиції країни, сприяє отриманню із-за кордону додаткових доходів, створенні нових підприємств, залученні додаткової робочої сили, підвищенні її кваліфікації. В той же час, діяльність іноземних компаній часто перешкоджає розвитку національного аграрного виробництва.

Включення України в систему міжнародних господарських зв'язків передбачає перехід від традиційних, в основному, торгових зв'язків, до кооперування, розвитку якісно нових форм капіталообміну. При цьому особливої актуальності набуває дослідження форм, методів і напрямів залучення іноземних інвестицій в економіку аграрного сектору України, які відповідали б інтересам як зарубіжних інвесторів, так і національної економіки [3, с. 256].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сорока І.Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації у процесі міжнародної інтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 9(99). С.35
2. Шабаліна Л., Корнейченко М. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України. Схід. 2012. № 3 (117). С. 59-64.
3. Поскребышева Н.И. Основные тенденции инвестиционной деятельности современных транснациональных корпораций. Финансы и кредит. № 39 2010 . С. 54.
4. Investment Country Profiles: Ukraine. UNCTAD, February 2012. URL: http://archive.unctad.org/en/docs/webdiaeia2012d2_en.pdf
5. Redefining Global Competitive Dynamics Report 2014 BCG (Boston Consulting

Group): Global Challengers. Boston, September 2014.

6. World Investment Report 2014: Global Investment Trends. New York and Geneva, 2015.

УДК005.21:338.43

М.В. ВИХОР

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОЦЕС ТА ФУНКЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Досліджено процес стратегічного менеджменту у сільськогосподарських підприємствах, розкриті його основні етапи. Виявлений взаємозв'язок функцій та етапів стратегічного менеджменту. Визначено зміст і характер функцій стратегічного менеджменту на кожному етапі процесу управління.

Ключові слова: стратегічний менеджмент, процес та етапи управління, функції стратегічного менеджменту.

Сільськогосподарські підприємства України функціонують у складному і мінливому ринковому середовищі, де на них впливає значна кількість факторів із різним ступенем визначеності, інформаційної забезпеченості, прогнозованості. Це вимагає від менеджменту підприємств пошуку та впровадження у систему управління нових підходів, які б давали можливість адекватно реагувати на ринкові виклики.

Методологічною основою цього процесу може слугувати концепція стратегічного менеджменту, яка ґрунтується на прогнозуванні та моделюванні майбутнього місця підприємства у ринковому середовищі і визначенні оптимального шляху його досягнення. Головна ідея стратегічного менеджменту полягає у необхідності адаптації підприємства до умов мінливого зовнішнього середовища. Поділяємо, у зв'язку із цим, думку О. В. Шубравської, яка вказувала, що аграрні виробники, не маючи великих можливостей впливати на загальну економічну ситуацію у національній і світовій економіці, повинні максимально адаптуватись до неї [1, с. 8]. На важливість переходу управління до методів стратегічного менеджменту вказували, також, В. Горбулін та А. Качинський [2, с.5].

Передумовами впровадження концепції стратегічного управління у сільськогосподарських підприємствах є специфічні умови їх функціонування у зовнішньому середовищі. Це проявляється, наприклад, у співвідношенні попиту і пропозиції на ринку на сільськогосподарської продукції. Відомо, що попит на неї відрізняється достатньо низькою еластичністю тоді як пропозиція, через вплив природньо-кліматичних факторів, суттєво коливається по роках. Так за останні десять років обсяг виробництва зерна в Україні варіював від 39,3 млн т у 2010 році до 63,1 млн. т у 2016 році. За цей період спостерігається значне коливання цін. Зокрема, індекс цін на продукцію сільського господарства у відсотках до попереднього періоду коливався від 95,2% у 2008 році до 167,2% у 2015 році [3].

Складним є, також, конкурентне середовище на ринку аграрної продукції. Досить відмітити, що виробництвом аграрної продукції в Україні займаються близько 45 тис. сільськогосподарських підприємств і понад 4,1 млн. особистих селянських господарств. До цього слід додати суттєвий конкурентний тиск із боку світового аграрного ринку, а також, суперечливі тенденції у соціально-економічному, правовому та політичному середовищі функціонування сільськогосподарських підприємств. Все це підтверджує висновок про необхідність впровадження методів стратегічного менеджменту.

Не вдаючись до детального аналізу різних підходів до визначення дефініції стратегічного менеджменту його можна охарактеризувати як специфічний вид управлінської

діяльності, головним завданням якого є розроблення та реалізація стратегії організацій. Визначальною функцією стратегічного менеджменту є стратегічне планування. Можна погодитись із тими авторами, які визначають стратегічний план як певну послідовність дій і кроків, інтегрованих у просторі та часі, що приводять до змін поточного становища на бажане [4, с.5].

Слід зазначити що стратегічне планування, на відміну від тактичного і оперативного, є комплексною функцією, яка включає у себе цілевстановлення, стратегічний аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища, виявлення та оцінку альтернативних варіантів стратегії, вибір оптимальної стратегії та визначення шляхів її досягнення. Серед основних цілей аграрних підприємств, які повинні бути визначені у стратегічному плані можна назвати ринкові, економічні, соціальні, екологічні та операційні цілі. У процесі стратегічного аналізу зовнішнього середовища виявляються як нові можливості так і обмеження та загрози, які виникають перед підприємством. За результатами аналізу можуть бути внесені уточнення у зміст місії та стратегічних цілей.

Стратегічний аналіз внутрішнього середовища підприємства передбачає детальну оцінку менеджерами стану самого підприємства із метою виявлення його сильних і слабих сторін. У сільськогосподарських підприємствах предметом аналізу можуть бути групи показників, які характеризують стан та використання земельних ресурсів, операційні процеси та результати, кадровий потенціал, фінансовий стан підприємства, систему менеджменту та інші. Систематизуючи результати аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища за допомогою відповідних методів, таких як SWOT-аналіз, матриці БКГ, Мак-Кінзі та інших, менеджери сільськогосподарських підприємств зможуть прийняти обґрунтовані рішення щодо рівня внутрішнього потенціалу підприємства, напрямків його вдосконалення, виявити внутрішні обмеження, які заважатимуть досягненню поставлених цілей. Це також може спонукати менеджерів до уточнення місії і цілей із врахуванням внутрішніх можливостей.

Завданням організаційної функції стратегічного менеджменту підприємств є забезпечення виконання завдань стратегічного плану. Основними інструментами для реалізації зазначеної функції, на думку багатьох фахівців, є тактика, політика, процедури і правила [5, с. 288]. Під тактикою, як правило, розуміють систему тактичних і оперативних планів, які розробляються у підприємствах в розвиток стратегічних планів, і які у деталізованому вигляді визначають характер завдань, робіт, окремих дій та очікувані результати від них у коротко та середньочасовому періоді. Політику підприємства визначають як певну сукупність загальних настанов, положень, які повинні застосовуватись при прийнятті рішень у конкретних ситуаціях. По суті, політика окреслює для менеджерів та інших працівників певні рамки у межах яких можуть прийматися рішення чи виконуватись дії.

Процедури встановлюють визначений порядок дій, у конкретних часто повторюваних управлінських ситуаціях. Прикладом може слугувати технологічна карта вирощування певної культури, у якій чітко виписані характер і послідовність технологічних операцій і порушення яких приведе до втрат. Характерною особливістю правил є те що вони визначають одиничну дію у конкретній одиничній ситуації.

Мотиваційна функція стратегічного менеджменту покликана забезпечити формування системи спонукальних чинників які б націлювали персонал на досягнення стратегічних цілей підприємства. Складність полягає у тому що для менеджерів, особливо середнього і низового рівнів, більш зрозумілим, інформаційно ближчими і явними є короткотермінові цілі, для забезпечення досягнення яких вони намагаються мотивувати працівників. І у випадку, коли виникають розбіжності між короткотерміновими і стратегічними цілями, система мотивацій може виявитись не ефективною у частині досягнення останніх.

Функція стратегічного аналізу і контролю є завершальним етапом у процесі стратегічного управління підприємством. Завданням її є забезпечення постійного спостереження за ходом розробки і реалізації стратегії підприємства із метою внесення необхідних коректив. За результатами контролю можуть бути уточнені місія, стратегічні цілі, внесені корективи у стратегічні і тактичні плани підприємства. У цьому випадку стратегічний аналіз і контроль

започатковує наступний цикл процесу стратегічного управління і забезпечує його безперервність.

Таким чином, лише через органічне поєднання процесу, етапів та функцій стратегічного менеджменту можливо забезпечити високий управлінський ефект.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шубравська О. В. Розвиток агропродовольчого виробництва України: завдання і виклики. Економіка АПК. № 4. 2016. С. 5-11.
2. Горбулін В.П., Качинський А.Б.. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія. К.: НІСД, 2010. 288 с.
3. Державна служба статистики. Електронний ресурс.
4. Свистунович М. Б. Сутність та основні поняття стратегічного планування. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej/18/PDF/0,6pdt.
5. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Пер. с англ. М.: «Дело», 1992. 702 с.

УДК 338.43:664.1

А.В. ДОРОНІН, канд. екон. наук, провідний науковий співробітник,
Національна академія аграрних наук України

ВИРОБНИЦТВО БІОЕТАНОЛУ – ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано кон'юнктуру ринку пального в Україні. Виявлено щорічне зростання цін на пальне в квітні та вересні, що співпадає з основними польовими роботами в сільському господарстві – посівною та збиральною компаніями. Визначено чинники формування конкурентоспроможності біоетанолу. Доведена необхідність і економічна доцільність виробництва і використання біоетанолу з продукції переробки цукрових буряків.

Ключові слова: біоетанол, цукрові буряки, собівартість, ціна, аграрний сектор.

Особливого значення набувають питання енергетичної безпеки України, зменшення залежності від імпортованих енергоносіїв. Тому виробництво і використання альтернативних видів палива прискорить вирішення таких стратегічних цілей для розвитку України як зменшення залежності виробників від імпорту палива та забезпечення екологічно безпечного власного виробництва біопалива за нижчою ціною. Водночас існує низка питань щодо формування конкурентоспроможності біопального в умовах низької платоспроможності підприємств аграрного сектору економіки. Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності виробництва біоетанолу з продукції сільського господарства.

Значних перебоїв в забезпеченні аграрних підприємств бензином немає, але ціни на пальне щороку зростають. За період 2013–2017 рр. середні ціни на бензин марки А-92 зросли в 2,4 рази – до 24,93 грн за 1 л в 2017 р. або на 21,02% порівняно з 2016 р., відповідно маємо зростання цін на бензин марки А-95 в 2,4 рази – до 25,74 грн/л або на 21% порівняно з 2016 р. [1]. Відповідну тенденцію зростання цін на пальне в Україні маємо і в 2018 р. Особливе щорічне зростання цін на бензин спостерігаємо в квітні та вересні, що співпадає з основними польовими роботами в сільському господарстві – посівною та збиральною компаніями. В умовах низької платоспроможності підприємств АПК це може негативно вплинути на ритмічність виробничих процесів.

Більшість розвинених країн світу активно розвивають програми одержання та використання біопалива з рослинної сировини. Директива Європейського Союзу RED 2009/28/ЕС в

якості обов'язкових показників встановлює 10 % використання відновлюваної енергії на транспорті і 20 % відновлюваної енергії в структурі загального споживання енергії до 2020 р., а до 2030 року ЄС планує забезпечити 25 % своїх потреб у пальному для дорожнього транспорту за рахунок чистих і ефективних видів альтернативного пального [2]. Україна зобов'язана врахувати європейські норми по використанню біопалива у зв'язку зі вступом у 2011 р. до Європейського Енергетичного співтовариства. Згідно Національного плану дій з відновлення енергетики на період до 2020 р. Україні необхідно забезпечити доведення біологічної складової у моторному паливі до 10% і відновлюваної енергії в структурі загального споживання енергії – 11% [3].

Виробництво біоетанолу можливе на спиртових і цукрових заводах, переобладнаних для цього виробництва, з крохмаленосних культур, зокрема з кукурудзи та пшениці. Розрахунки собівартості виробництва біоетанолу з різної сировини показують, що найбільш конкурентоспроможним є виробництво біоетанолу з меляси: собівартість 1 т біоетанолу становить 22802 грн (18 грн за 1 л) при ціні на мелясу 1628 грн/т, відповідно з кукурудзи (ціна 3670 грн/т) – собівартість 1 т біоетанолу 27368 грн (21,6 грн/л), пшениці (ціна 1545 грн/т) – собівартість біоетанолу 30074 грн/т (23,7 грн/л), цукрових буряків (ціна – 825,3 грн/т) – собівартість біоетанолу 31836 грн/т (25 грн/л).

Проте за наростаючої проблеми нехватки в світі продуктів харчування міжнародна спільнота може заборонити виробництво біоетанолу з кукурудзи та пшениці. Побічна продукція переробки цукрових буряків не використовуються напряму для харчування, що є підтвердженням доцільності використання її для виробництва біоетанолу. Потреба у диверсифікації виробництва продукції цукрової галузі визначається не тільки високою залежністю країни від імпорту енергоресурсів, а й необхідністю мати резервні потужності для переробки надлишку виробленої продукції, зважаючи на циклічний і ризиковий характер цукробурякового виробництва.

На забезпечення конкурентоспроможності виробництва біоетанолу з продукції переробки цукрових буряків суттєво впливає ціна на солодкі коренеплоди в Україні. Якщо використовувати для виробництва біоетанолу цукрові буряки власного виробництва – 664 грн/т, то собівартість виробництва біоетанолу з цукрових буряків (неочищеного соку) становить 29977 грн/т, відповідно з меляси – 22183 грн/т. Для забезпечення розширеного відтворення (рівень рентабельності виробництва – 30%) необхідно, щоб відпускна ціна 1 т біоетанолу з цукрових буряків становила 38965 грн, відповідно з меляси – 28835 грн. Відповідно за середньої в 2017 р. ціни на коренеплоди 825,3 грн/т – собівартість виробництва біоетанолу з цукрових буряків становить 31836 грн/т, відповідно з меляси – 22802 грн/т, а відпускна ціна 1 т біоетанолу, яка забезпечить розширене відтворення, з цукрових буряків – 41385 грн, з меляси – 29640 грн [4]. Щоб забезпечити розширене відтворення виробництва цукрових буряків та біоетанолу необхідно реалізувати цукрові буряки за ціною 863 грн/т, тоді відповідно собівартість виробництва біоетанолу з цукрових буряків становить 32265 грн/т, відповідно з меляси – 22950 грн/т, а відпускна ціна 1 т біоетанолу, яка забезпечить розширене відтворення, з цукрових буряків – 41940 грн, з меляси – 29830 гривень.

Висновки. Відновлювані джерела енергії в розвинених країнах світу продовжують відігравати ключову роль в забезпеченні своєї потреби в енергії. Конкурентоспроможність виробництва біоетанолу формується залежно від ряду чинників, зокрема ціни на цукрові буряки та якості продуктів переробки солодких коренеплодів. За умови переробки меляси на біоетанол безпосередньо на цукрових заводах можна забезпечити задоволення попиту на цю продукцію за нижчою ціною та в цілому підвищити конкурентоспроможність підприємств аграрного сектору економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Консалтинговая группа А-95. URL: <http://consulting.a95.ua/>.
2. Directive 2009/28/EC of the european parliament and of the council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/E. URL:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0016:0062:EN:PDF>.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 902-р “Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року” URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>.

4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 65.012.265

Т.П. ЖИТНИК, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТРАТЕГІЮ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВИХ УМОВАХ

Визначено основні чинники, які впливають на стратегію формування потенціалу аграрних підприємств у ринкових умовах. Встановлено, що розроблення стратегії розвитку підприємства потребує ресурсного обґрунтування можливостей його подальшого розвитку: оцінювання наявного ресурсного потенціалу та рівня його використання, визначення невикористаних можливостей ресурсного потенціалу, оптимізації складу ресурсів підприємства та джерел їхнього формування; оцінювання ризиків до даткового залучення ресурсів.

Ключові слова: чинники впливу, стратегія формування, потенціал аграрних підприємств, аграрна сфера, економічний розвиток..

Кризові умови діяльності аграрних підприємств вимагають прийняття виважених ефективних управлінських рішень щодо розвитку аграрного виробництва, обрання цільових ринків реалізації продукції, забезпечення нарощення ринкової вартості та фінансової захищеності підприємства в стратегічному вимірі, що передбачає оптимальне поєднання та ефективне управління ресурсами аграрних підприємств.

Проблеми формування та використання ресурсного потенціалу досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені В. Андрійчук, А. Бланк, О. Непочатенко, Ю. Нестерчук, Н. Ботвіна, Л. Мармуль, О. Наумов, В. Топіха, В. Лагодієнко, І. Гришова, М. Дем'яненко, М. Малік, П. Саблук, І. Хома, І. Крюкова, Т. Гнат'єва, О. Галицький та інші. Проте більшість теоретичних концепцій розвитку ресурсного потенціалу, його структури та властивостей, що лежать в основі його використання, є недостатньо обґрунтованими або суперечливими.

Зокрема, деякі вчені стверджують, що підвищення ефективності використання потенціалу аграрних підприємств тісно пов'язане з процесом досягнення парето ефективності, тобто такого розподілу ресурсів між елементами потенціалу, за якого неможливо покращити "корисність" хоча б одного елемента, не зменшуючи при цьому "корисності" іншого [1].

Однак ми не можемо цілком погодитися з такою думкою, оскільки вважаємо, що в умовах ринку, а також із врахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва, компоненти потенціалу мають тенденцію до зміни в часі. Процес формування потенціалу аграрних підприємств є одним із напрямів стратегії їх розвитку, саме тому він спрямований на досягнення її цілей. При цьому можна використати три основні наукові підходи: системний, ринковий і функціональний.

За системного підходу на основі оцінки наявного потенціалу формують параметри виходу сільськогосподарської продукції на ринок (якість, ціна, термін, ступінь конкурентоспроможності тощо), а відтак параметри входу: потребу в ресурсах для реалізації внутрішніх бізнес-процесів. Зокрема, комунікаційний зв'язок простежується між постачальниками сировини та покупцями. Процес формування потенціалу має бути спрямований на забезпечення високої якості кінцевого результату діяльності аграрних підприємств.

Ринковий підхід передбачає орієнтацію можливостей аграрного підприємства на покупця. Це означає, що формування будь-якого структурного компонента потенціалу має ґрунтуватися на аналізі та прогнозуванні потреб ринку з урахуванням конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Функціональний підхід передбачає пошук зовсімнових джерел ресурсів для досягнення цілей аграрних підприємств.

Тому постає об'єктивна необхідність у пошуку нових підходів до забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств, що складають основу потенціалу аграрної економіки та потребує в'яснення низки питань щодо економічної сутності, властивостей, структури ресурсного потенціалу аграрного, а також стратегії його використання.

Ресурсне забезпечення стратегічної діяльності аграрного виробництва, на наш погляд, має здійснюватись у відповідній формі на основі розроблення ресурсних стратегій, які сприяють вирішенню таких завдань: визначення перспективних потреб підприємства в ресурсах всіх необхідних видів; розрахунок допустимих ресурсних обмежень і формування прогресивних норм витрат ресурсів різних типів; визначення "зон стратегічних ресурсів", можливостей їх використання шляхом збалансування обсягів і складу, термінів постачання з динамікою використання; розроблення заходів щодо раціонального використання ресурсів підприємства; використання логістичних підходів в системі реалізації ресурсних стратегій.

Вважаємо, що досягнення стратегічних цілей підприємства в майбутньому вже сьогодні потребують рішень щодо залучення необхідних ресурсів. Формування ресурсного потенціалу аграрного виробництва – це виявлення стратегічних можливостей та ресурсів, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємства; визначення резервів потенціалу. Майбутнє завжди невизначене, тому витрачання ресурсів завжди супроводжується тим чи іншим рівнем ризику. Розробляючи ресурсні стратегії, треба обґрунтовувати можливий та допустимий рівні ризику, що його бере на себе керівництво за використання ресурсів із максимально можливою віддачею [2, с. 246].

Інновації в сільському господарстві становлять втілення в сільському виробництві результатів наукових досліджень і створення нових сортів рослин, порід тварин, добрив, засобів захисту рослин і тварин, технологій, форм організації управління виробництвом та інше, що сприятиме підвищенню ефективності виробництва продукції в сільському господарстві.

Упродовж 2017 року наукові дослідження і розробки (далі – НДР) в Україні виконували 972 організації, 46,6% з яких належали до державного сектору економіки, 37,7% – до підприємницького, 15,7% – вищої освіти [3, с.39].

Реалізація таких задумів триває довгий час і має досить високий рівень ризику. Невдачею можуть закінчитися дослідження і результат від втілення може бути відмінний від запланованого, або навіть гірший.

Отже, великого значення нині набирає той, хто створює і втілює інновації на виробництві, оскільки ті нововведення, які були втілені в виробництво, дають можливість виявити недоліки технологій та вчасно їм забігти. При цьому, освоюючи інновації і вивчаючи їх суть, керівники та фахівці аграрних підприємств, пристосовують їх до власних умов виробництва, які не беруть до уваги закордонні виробники технологій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кирилов О.Д. Формування ефективної стратегії розвитку підприємства в умовах інвестиційної уразливості. Академічний простір. 2008. № 12. С. 244-250.
2. Сокольська Т.В. Інформаційно-консультаційне забезпечення сільськогосподарського виробництва. Збірник наукових праць УНУС. 2011. Вип. 76, ч. 2. Економіка. С. 174-179.
3. Формування соціального діалогу в сучасних умовах: світовий досвід та українська практика. Аналітична доповідь / за ред. Розумного М.М. К.: НІСД, 2011. С.39.

Р.П. ЗАДОРОЖНА

Білоцерківський національний аграрний університет

ВИКОРИСТАННЯ БІЗНЕСОВИХ ПІДХОДІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В РАМКАХ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто сутність та характеристики соціальних підприємств як особливого різновиду підприємницької діяльності. Окреслено найвиразніші тенденції розвитку соціального підприємництва в Україні.

Ключові слова. Соціальне підприємництво, громадська організація, соціально вразливі верстви населення, прибуток, джерела фінансування.

Однією з форм підприємницької діяльності, що впродовж останніх років стрімко розвивається як в світі, так і в Україні зокрема, є соціальне підприємництво (social entrepreneurship). Попри відсутність спільної його дефініції та уніфікованого досвіду функціонування соціальних підприємств, дослідники цього суспільного феномену погоджуються в тому, що соціальне підприємництво являє собою особливий різновид підприємницької діяльності, зорієнтований в першу чергу на розв'язання або принаймні пом'якшення наявних в суспільстві проблем соціального характеру.

Головними характеристиками соціального бізнесу є його чітко виражена соціальна спрямованість, реінвестування отриманого прибутку в розвиток соціального підприємства, транспарентність та публічна звітність [1, с.18]. Крім того, соціальним підприємствам властиві фінансова самостійність, колективний характер управління ними, тиражованість та масштабованість бізнесу, інноваційність їх діяльності [1, с. 19].

Соціальне підприємництво поєднує в собі риси благодійності і традиційного бізнесу, проте істотно від них відрізняється. На відміну від благодійності це має бути діяльність, здатна генерувати прибуток, за рахунок якого громадські організації мають змогу формувати джерела свого фінансування.

Подібно до традиційної підприємницької діяльності, соціальний бізнес передбачає здійснення господарської активності, завдяки якій забезпечується пропозиція товарів та послуг, проте отримання прибутку не є його виключною мотивацією, оскільки акцент робиться на одержанні соціально значущого ефекту. Ним може бути як працевлаштування представників соціально вразливих верств населення, так і використання отриманого прибутку для фінансування неприбуткових проектів соціального спрямування (надання допомоги людям з особливими потребами, малозабезпеченим; реабілітація хворих та ветеранів АТО тощо). Завдяки цьому соціальний бізнес не лише сприяє вирішенню проблем окремих громадян, але й послаблює навантаження на державні фінанси, оскільки зменшує потреби в соціальних виплатах, натомість сприяючи шляхом створення нових робочих місць зростанню чисельності платників податків.

Стимулами до розвитку соціального підприємництва є, з одного боку, актуальність та гострота проблем, що стоять перед соціумом в питаннях стану навколишнього середовища, рівня життя громадян, їх доступу до результатів економічного розвитку; з іншого – слабкість та недостатність діяльності державних інститутів щодо їх розв'язання.

В Україні додатковими драйверами розвитку соціального підприємництва стали драматичні події останніх років, що стимулювали зростання самосвідомості українців, їхгуртування навколо соціальних проектів; потреба оперативного розв'язання нагальних завдань, що не вирішувались традиційними державними механізмами.

Основними трендами українського соціального підприємництва в поточному році є наступні [2]:

- збільшення зацікавленості розвитком соціального підприємництва в нашій державі з боку міжнародних донорських організацій, їх готовність надавати фінансову та консультативну допомогу;
- урізноманітнення сфер діяльності з успішними прикладами підприємницької ініціативи соціальної спрямованості;
- використання спроможності соціального підприємництва сприяти розвиткові місцевих громад в контексті децентралізації в Україні;
- підвищення уваги до феномену соціального підприємництва з боку органів державного управління.

Таким чином, поєднуючи гуманістичні цілі, етичні цінності та фінансово успішні бізнес-моделі, соціальне підприємництво сприяє забезпеченню стійкого економічного зростання в країні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Турманова А.А. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін: посібник. К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІЕНЕЙ», 2017. 188 с.
2. Тренди соціального підприємництва в 2018 році. URL: <https://www.gurt.org.ua/blogs/30721/1851/>.

УДК 338.2:001.8

Б.М. ЗАМКЕВИЧ, канд. техн. наук

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті запропоновано авторську методику аналізу соціально-економічного стану підприємства, в основу якої покладено три комплексних показники стану системи: ентропія, виробничий ресурсний потенціал та індекс соціальної відповідальності. Визначено взаємозв'язок трьох інтегральних факторів які найбільше впливають на розвиток підприємства.

Ключові слова: показники стану системи, соціальна відповідальність, ентропія, ресурсний потенціал, сталий розвиток

Програмним документом соціально-економічного розвитку Євросоюзу є прийнята у 2000 році “Лісабонська стратегія” [1], яка передбачає економічне зростання через соціальну відповідальність. Визначення стратегії розвитку економіки в сучасних умовах припускає вирішення в трьох напрямках: економіка, соціальна відповідальність і збереження довкілля, тобто збалансований розвиток (англ. “sustainable development”).

В роботах багатьох дослідників вирішення проблеми бачиться в наступних напрямках [2]:

- необхідність узгодження соціально-економічної відповідальності влади, бізнесу і громадян,
- впровадження соціальної політики, як на рівні держави, так і в окремих галузях,
- декларування соціальної відповідальності громадян,
- контроль наслідків впровадження соціальної політики в структурах економічної діяльності,
- відсутність показників оцінки рівня соціальної відповідальності.

Мета або завдання економічного розвитку є наслідком сформованих цінностей суспільства і урахування багатофакторних чинників його поточного стану. А тому першочерговими кроками аналізу соціально-економічного стану будь-якої економічної системи мусить стати:

- крок1 – визначення суспільних цінностей,

- крок2 – визначення критеріїв оцінки економічного стану системи і критерію соціальної відповідальності.

Економічний стан підприємства характеризується забезпеченістю виробничими ресурсами і соціальними гарантіями, які необхідні для нормальної виробничої діяльності. Аналіз соціально-економічного розвитку підприємства розглядається, як динаміка зміни його показників. Соціально-економічний стан підприємства – це багатофакторна функція. Наприклад, в річному звіті тільки про економічний стан сільськогосподарського підприємства наводиться більше сорока параметрів стану. При цьому показник соціальної відповідальності загалом відсутній. Пропозиція комплексних показників стану економічної системи зроблена на основі аналогії економічних і термодинамічних процесів. В якості таких показників стану економічної системи прийнято *ентропію і виробничий ресурсний потенціал* економічної системи.

Підприємства здійснюють свій вклад у соціальне забезпечення суспільства через податки, а соціальні гарантії власних працівників – через заробітну плату і соціальні витрати. Таким чином, як показник соціальної відповідальності підприємства прийнято індекс соціальної відповідальності підприємства:

$$I_{св} = (I_{кс} * I_{с})^{1/2},$$

де

$I_{кс}$ – субіндекс купівельної спроможності працівників підприємства,

$I_{с}$ – субіндекс соціальних витрат для працівника підприємства.

Наступні кроки методики аналізу соціально-економічного розвитку підприємства:

- крок3 – аналіз соціально-економічного стану,
- крок4 – діагностика соціально-економічного стану підприємства,
- крок5 – рекомендації і висновки.

За результатами обробки даних сільськогосподарського підприємства лісостепової зони України за період 2010–2015 рр. статистичним методом лінійної регресії отримано рівняння стану інформаційно-енергетичної системи досліджуваного підприємства в алгебраїчній формі:

$$I_{св} = 0,006456 - 0,00031 * 10^{-8,42786} * E - 15 * ВРП,$$

де

E – ентропія,

$ВРП$ – виробничий ресурсний потенціал, кДж.

У результаті проведеного дослідження розроблена методика аналізу соціально-економічного розвитку підприємства, яка заснована на трьох комплексних показниках (ентропія, виробничий ресурсний потенціал та індекс соціальної відповідальності), отримано науково-обгрунтоване рівняння економічного стану підприємства з урахуванням показника його соціальної відповідальності. Це дозволить приймати коректні рішення щодо управління і прогнозування стратегії розвитку підприємством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Lisbon European Council 23 and 24 march 2000. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm.
2. Кривокульська Н.М. Еколого орієнтована соціально відповідальна діяльність організацій: сутнісна характеристика і принципи реалізації. Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян: монографія : у 2-х т. / за ред. Г.Г. Півняка; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2014. Т.1. 629 с.

Н.В. КОВАЛЬ, канд. екон. наук

*Білоцерківський національний аграрний університет***НОРМА ПРИБУТКУ ЯК ЧИННИК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА**

Розраховано норму прибутку за видами економічної діяльності в Україні, проаналізовано динаміку частки прибуткових сільськогосподарських підприємств, на основі чого зроблено висновки про інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва. Визначено види сільськогосподарської продукції, виробництво якої було найбільш рентабельним протягом 2012-2016 рр.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, сільськогосподарське виробництво, норма прибутку, рентабельність продукції.

Аналіз публікацій українських вчених демонструє неоднозначність їх поглядів на інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва. Так, наприклад, М. А. Стариченко [1, с. 68] наголошує, що більшість науковців, які досліджують проблеми аграрного виробництва вважають дану галузь інвестиційно непривабливою, тоді як О. І. Лиса стверджує, що «на сьогодні сільське господарство є однією з найпривабливіших для інвесторів галузей» [2, с. 203]. Зазначені суперечності свідчать про необхідність проведення додаткових досліджень даної проблеми.

Погоджуємося з М. І. Кісілем, який зазначає, що, оцінюючи інвестиційну привабливість певного виду економічної діяльності, необхідно проаналізувати «перспективи його розвитку й експортні можливості, норму прибутку та її зміни в динаміці, інвестиційні ризики, стан розвитку міжгалузевих економічних відносин» [4, с. 46].

Оскільки перспективи розвитку та експортні можливості сільськогосподарської галузі України були розглянуті в праці [3], метою даного дослідження є аналіз норми прибутку підприємств за видами економічної діяльності в Україні для оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва.

Норма прибутку, розрахована як відношення прибутку після оподаткування до середньорічної вартості авансованого капіталу, показує, як зріс цей авансований капітал, тобто є критерієм ефективності його використання в конкретній сфері застосування (табл. 1). Аналіз розрахунків переконливо свідчить, що до видів економічної діяльності, які мали протягом усього досліджуваного періоду найвищу норму прибутку належать сільське, лісове та рибне господарство, а також освіта.

Таблиця 1 – Норма прибутку та її динаміка за видами економічної діяльності в Україні¹, %

Вид економічної діяльності	2012	2013	2014	2015	2016
сільське, лісове та рибне г-во	10,63	5,08	6,27	19,41	8,20
промисловість	0,16	-0,23	-9,61	-8,66	-0,95
будівництво	-0,41	-2,13	-10,73	-9,23	-3,44
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотр. засобів і мотоц.	0,02	-1,19	-12,35	-7,12	-0,31
транспорт, складське г-во, поштова та кур'єрська діяльн.	0,97	-0,40	-6,42	-2,44	0,65
тимчасове розміщування й організація харчування	-3,06	-4,01	-24,75	-24,49	-6,15
інформація та телекомунікації	3,66	5,43	-19,22	-8,97	1,05

фінансова та страхова діяльн.	2,71	1,42	-1,83	-3,11	-0,23
операції з нерухомим майном	-2,33	-2,33	-24,01	-13,29	-8,23
професійна, наукова та технічна діяльність	-0,47	-1,87	-18,72	-5,70	2,64
діяльність у сфері адміністр. та допоміжного обслуговування	1,59	-0,63	-4,57	-4,07	-1,76
освіта	4,97	5,17	2,82	3,23	2,74
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-0,71	-1,26	-12,79	-9,25	1,60
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-10,24	-4,84	-10,36	-10,61	-4,63
надання інших видів послуг	-1,45	-0,84	-0,96	3,54	2,85

¹ без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Оцінюючи інвестиційну привабливість галузі, необхідно зауважити, що протягом досліджуваного періоду суттєво зменшилась частка збиткових та збільшилась частка прибуткових сільськогосподарських підприємств (рис. 1). Так, у 2012 р. частка збиткових підприємств галузі становила 21,4%, а у 2016 р. – 11,7%, тоді як частка прибуткових підприємств – 78,6% та 88,3% відповідно.

Проте слід зазначити, що інвестиційна привабливість підгалузей аграрного виробництва буде різною, адже рентабельність виробництва різних видів сільськогосподарської продукції суттєво відрізняється. Проведені розрахунки свідчать, що виробництво продукції рослинництва є більш рентабельним, отже, рослинництво, на даний момент, є інвестиційно привабливішою підгалуззю сільського господарства, ніж тваринництво. Що стосується виробництва окремих видів продукції, найбільш прибутковим протягом досліджуваного періоду було виробництво винограду (середня рентабельність його виробництва за п'ятирічний період становила 78,46%), культур плодових та ягідних (57,24%), насіння соняшника (50,02%), яєць (44,08%), а також зернових та зернобобових культур (24,86%). Збитковим протягом всього досліджуваного періоду було виробництво м'яса овець та кіз (-34,02%), а також м'яса ВРХ (-28,84%).

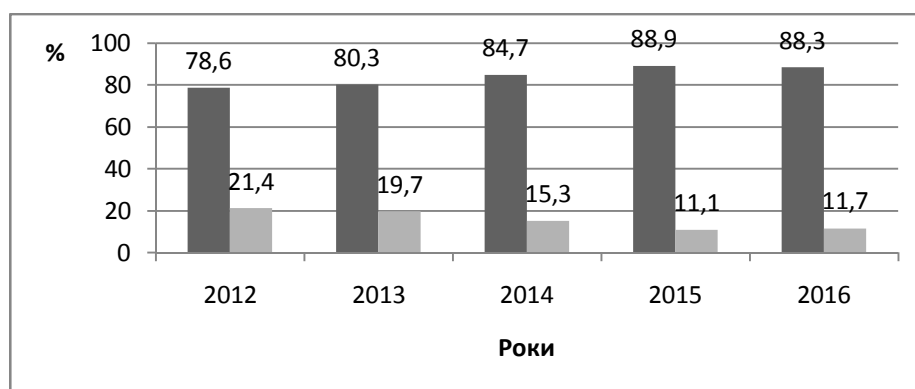

Рис. 1 – Динаміка прибуткових та збиткових сільськогосподарських підприємств, %
Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

Отже, результати досліджень переконливо свідчать, що сільське господарство є інвестиційно привабливим видом економічної діяльності. Рослинництво є інвестиційно привабливішою підгалуззю сільського господарства порівняно з тваринництвом.

Подальші дослідження будуть присвячені аналізу інвестиційних ризиків як чинника інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стариченко М. Інвестиційна привабливість сільськогосподарського виробництва. *Агросвіт*. 2015. № 11. С. 65-69.
2. Лиса О. І. Напрями підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки західного регіону України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.3. С. 203-211.
3. Гринчук Ю., Коваль Н. Інвестиційна привабливість сільськогосподарського виробництва в Україні. *European integration of economics, education and law: Proceedings of the International Scientific Conference (Warsaw, March 22-23, 2018)*. Warsaw: BMT Eridia Sp. z o.o. Wydawnictwo Erida, 2018, p. 127-130.
4. Кісіль М. І. Інвестиційна привабливість сільського господарства регіону. *Економіка АПК*. 2014. №8. С. 44-51.

УДК 338.1:636(477)

НЕПОЧАТЕНКО А.В., канд. екон. наук

НЕПОЧАТЕНКО В.А., д-р. фіз.-мат. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ

Проведено регресійний аналіз стану галузі тваринництва в Україні за період 1990-2016 рр. Визначено типи регресійних функцій, які відповідають зміні чисельності поголів'я тварин в кризовий період. Зроблено, на основі цих регресій, прогноз їх чисельності на 2020 рік.

Ключові слова: галузь тваринництва, динаміка поголів'я, регресійний аналіз, логістична регресія, криволінійна регресія.

Тваринництво – одна з найважливіших галузей сільського господарства яка забезпечує населення цінними й незамінними продуктами харчування та сировиною багато галузей промисловості. Разом із тим вона є однією з найскладніших галузей, що вимагає великих зусиль для забезпечення успішного її розвитку та потребує постійної уваги аналітиків.

Починаючи з 1990 року, в Україні відбувається щорічне зменшення чисельності поголів'я корів [1] (рис. 1). З проведеного аналізу нами було отримано, що часовий ряд з 1994 р. добре апроксимується наступною модифікованою експоненціальною регресією:

$$N_1(t) = \exp(a_0 + a_1 \cdot t) + C_1, \quad (1)$$

де: $a_0 = 192,524$; $a_1 = -0,096$; $C_1 = 1,259$.

При цьому середня абсолютна відсоткова помилка апроксимації $MAPE = 1,96\%$.

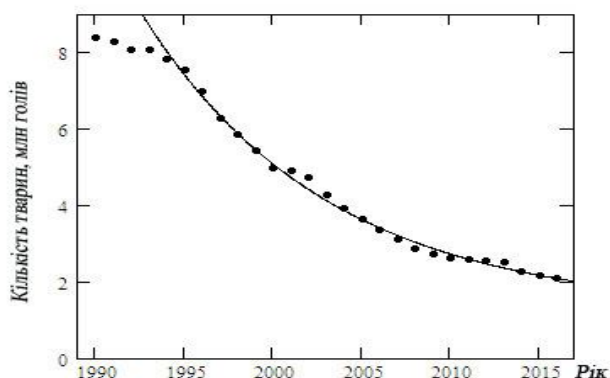

Рис.1 – Динаміка чисельності поголів'я корів в Україні за 1990-2016 рр.

Встановлено, що якщо не відбудеться суттєвого збільшення обсягу фінансування, спрямованого на забезпечення розширеного відтворення поголів'я молочного стада, то, згідно з отриманою нами регресією, у 2020 році поголів'я корів в Україні становитиме $N_1(2020) = 1,823$ млн голів, що у 4,6 рази менше ніж в 1990 році.

Поголів'я свиней в нашій країні також зменшувалось за експоненціальним законом з 1990 по 2008 рік, з незначним коливанням їх чисельності після 1996 року [1] (рис. 2). У цей період часу йому відповідала наступна модифікована експоненціальна регресія:

$$N_2(t) = \exp(a_3 + a_4 \cdot t) + C_2, \quad (2)$$

де: $a_3 = 247,205$; $a_4 = -0,123$; $C_2 = 4,372$.

Середня абсолютна відсоткова помилка апроксимації $MAPE = 5,06\%$.

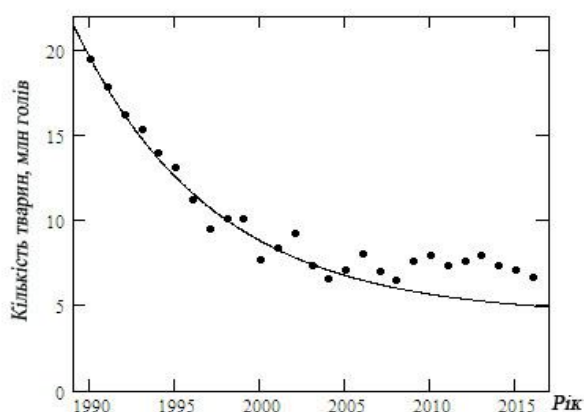

Рис.2 – Динаміка чисельності поголів'я свиней в Україні за 1990-2016 рр.

Після 2008 року відмічалось незначне збільшення а потім знову – зменшення чисельності поголів'я свиней. У зв'язку із складною епізоотичною ситуацією в Україні (африканська чума свиней), ми прогнозуємо подальше скорочення чисельності поголів'я останніх.

За досліджуваний період часу, зміні поголів'я овець та кіз в Україні відповідала наступна модифікована логістична регресія Перла - Ріда.

$$N_3(t, N_m, C) = \frac{N_m}{1 + \exp(a_2(N_m, C) + a_3(N_m, C) \cdot t)} + C, \quad (3)$$

де: $a_2 = -944,3$; $a_3 = 0,4738$; $N_m = 8.010$; $C = 1.325$.

Середня абсолютна відсоткова помилка апроксимації за 1990-2000 рр. складала 5,6%, за весь досліджуваний період – 12,1 %.

Згідно отриманих нами результатів аналізу, якщо не відбудеться суттєвих зрушень у зміні обсягів фінансуванні цієї галузі тваринництва, то у 2020 р. чисельність поголів'я овець та кіз збережеться на рівні 2015 року ($N_3(2020) = 1,407$ млн голів).

Відмічаємо, що зміна чисельності поголів'я домашньої птиці в Україні суттєво відрізняється від процесу зміни чисельності поголів'я худоби (корів, свиней, овець і кіз). Так, спочатку вона поступово зменшувалась, потім зростала (рис. 3). При цьому у 1991- 1997 рр. чисельність поголів'я домашньої птиці зменшувалась за експоненціальним законом:

$$N_4(t) = \exp(a_5 + a_6 \cdot t), \quad (4)$$

де: $a_5 = 239,23$; $a_6 = -0,117$.

Починаючи із 1998 року поголів'я птиці в Україні щорічно збільшувалось, що пояснюється суттєвим зростанням обсягів державної підтримки даної галузі тваринництва, особливо великотоварних підприємств. У цей період зміні чисельності домашньої птиці відповідала модифікована логістична регресія Перла- Ріда:

$$N_5(t, N_m, C) = \frac{N_m}{1 + \exp(a_7(N_m) + a_8(N_m) \cdot t)} + C, \quad (5)$$

де: $a_7 = 193,973$; $a_8 = -0,096$; $N_m = 794,73$; $C = 85,56$.

Середня абсолютна відсоткова помилка апроксимації $MAPE = 2,2\%$.

З отриманої регресії (5) нами прогнозується, що чисельність домашньої птиці в Україні у 2020 році перевищить значення 1990 року й складатиме за нашими прогнозами – 322,17 млн голів.

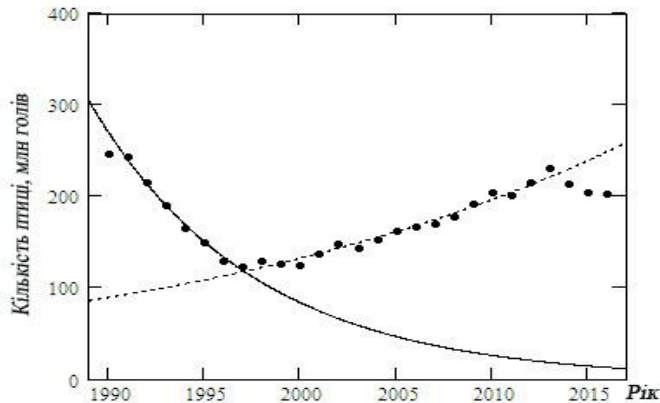

Рис.3. Динаміка чисельності поголів'я домашньої птиці в Україні за 1990-2016 рр.

Таким чином, в період з 1990 - 2016 рр. в Україні чисельність поголів'я худоби та птиці можна апроксимувати експоненціальними, модифікованими експоненціальними або логістичними та модифікованими логістичними регресіями. Для покращення стану галузі тваринництва необхідно забезпечити збільшення обсягів інвестицій в основний капітал галузі та державної підтримки, що в підсумку сприятиме розширенню відтворенню поголів'я тварин та птиці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сільське господарство України. Статистичний зб. за 2004, 2016 рр. К.: Держкомстат. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
2. Линник Ю.В. Метод наименьших квадратов и основы математико-статистической теории обработки наблюдений. М., 1962. 354 с.
3. Guorfi L., Kohler M., Krzyzak A. and Walk H. A. (2002). Distribution-Free Theory of Non-parametric Regression. Springer, New York.
4. Clements M.P., Hendry D.F. (1998). Forecasting economic processes. International Journal of Forecasting. Vol. 14. pp. 111-131.

УДК: 633/635:338.43

Д.М. ПАРМАКЛИ, д-р екон. наук

Л.П. ТОДОРИЧ, канд. екон. наук

Т.Д. ДУДОГЛЮ, канд. екон. наук

Комратский государственный университет, Республика Молдова

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИЙ В РАСТЕНИЕВОДСТВЕ

Приводятся особенности расчетов экономической эффективности инновационных разработок в сельском хозяйстве. В частности представлена методика расчетов выхода прибыли с единицы продукции и единицы площади, в том числе за счет снижения себестоимости продукции, росте урожайности и повышении цен реализации. Дана формула расчета предельной при-

были или прироста прибыли при увеличении урожайности на 1 центнер, а также убывающий характер указанной прибыли.

Ключевые слова. Экономический эффект, прибыль, урожайность, рентабельность, постоянные и переменные затраты.

The article presents specifics of calculating economic efficiency of innovative developments in agricultural activities. Specifically, it provides a method of calculation of net profit per unit of production and unit of land, achieved primarily by a reduction in the cost of production, higher crop yield and an increase in the final sales price. The article provides a formula of calculating marginal profit and profit increase given an increase in the crop yield by 1 centner, as well as describes a trend of diminishing marginal profit

Key words. Economic effect, revenue, crop yield, profitability, fixed and variable costs.

Внедрение новых приемов возделывания сельскохозяйственных культур имеет важное значение в росте эффективности производства. Учитывая специфику сельскохозяйственного производства на местах, проводимые исследования не могут быть исчерпывающими для отдельного региона или сельскохозяйственной организации, которые отражали бы особенности местных условий производства для конкретного субъекта хозяйствования. В связи с этим важным представляются исследования, отражающие сравнительные показатели результатов внедрения инноваций. Кроме того, для упорядочения методики расчетов эффективности инновационных разработок и упрощения ее применения, важно представить в доступной и достаточно упрощенной схеме особенности проведения анализа результатов внедрения процессов модернизации производства в отрасли.

Как известно, обобщающим показателем эффективности внедрения новых технологических приемов и других мероприятий, направленных на повышение продуктивности земли, является годовой экономический эффект, который определяется по формуле [1, с.376]:

$$E = q_2 \cdot (p_2 - z_2) - q_1 \cdot (p_1 - z_1), \text{ лей/га} \quad (1)$$

где: E – годовой экономический эффект или дополнительная прибыль в расчете на 1 га земли, лей/га;

q_2 и q_1 – урожайность в новом и базовом варианте, ц/га;

p_2 и p_1 – реализационная цена продукции в новом и базовом вариантах, лей/ц;

z_2 и z_1 – себестоимость зерна в новом и базовом вариантах, лей/ц.

Из общей суммы определяется эффект, получаемый за счет прироста урожайности

(E_q):

$$E_q = (q_2 - q_1) \cdot (p_1 - z_1), \text{ лей/га} \quad (2)$$

За счет повышения качества продукции – роста цены реализации (E_p):

$$E_p = (p_2 - p_1) \cdot q_2, \text{ лей/га} \quad (3)$$

За счет снижения себестоимости продукции (E_z):

$$E_z = (z_1 - z_2) \cdot q_2, \text{ лей/га} \quad (4)$$

Разумеется, что $E = E_q + E_p + E_z$ (5)

Себестоимость единицы продукции (z) может быть выражена формулой:

$$Z = ATC = \frac{FC}{q} + AVC, \text{ лей/ц} \quad (6)$$

Для землепользователей очень важно знать, как изменяется величина прибыли в зависимости от уровня продуктивности земли по каждой культуре. Прибыль в расчете на один центнер продукции (P_b) и один гектар земли (P_r) определяют по формулам [2, с.221]:

$$P_b = p - z = p - AVC - \frac{FC}{q}, \text{ лей/ц} \quad (7)$$

$$P_r = q \cdot (p - AVC) - FC = q \cdot d - FC, \text{ лей/га} \quad (8)$$

где: d – маржинальный доход на единицу продукции, лей/ц ($d = p - AVC$).

Только за счет повышения производственной дисциплины (при прочих равных условиях) можно добиться большего выхода продукции с единицы площади, следовательно, и большей прибыли. Тогда прирост прибыли (ΔP_r) составит:

$$\Delta P_r = (p - AVC) \cdot (q_2 - q_1), \text{ лей/га} \quad (9)$$

$$\Delta P_r = FC \left(\frac{1}{q_1} - \frac{1}{q_2} \right), \text{ лей/ц} \quad (10)$$

Очень часто необходимо определять прирост прибыли в расчете на 1 ц дополнительной продукции при неизменных условно-постоянных и переменных издержках и прежней цене реализации. Например, при повышении качества проведения технологических операций на посевах зерновых культур расчеты изменения прибыли ($\Delta \pi$) при увеличении урожайности на 1 ц (предельная прибыль) предлагается определять согласно выражения [3, с.63]:

$$\Delta \pi = \frac{FC}{q_6^2 + q_6}, \text{ лей/ц} \quad (11)$$

где: q_6 – базовая урожайность, ц/га.

Зная значение постоянных и переменных затрат и предполагаемую цену реализации, можно достоверно прогнозировать минимальную урожайность культур (q_{min}), ниже которой наступает убыточность.

Для этого пользуются формулой:

$$q_{min} = \frac{FC}{p - AVC}, \text{ ц/га} \quad (12)$$

где: p – предполагаемая цена реализации продукции, лей/ц.

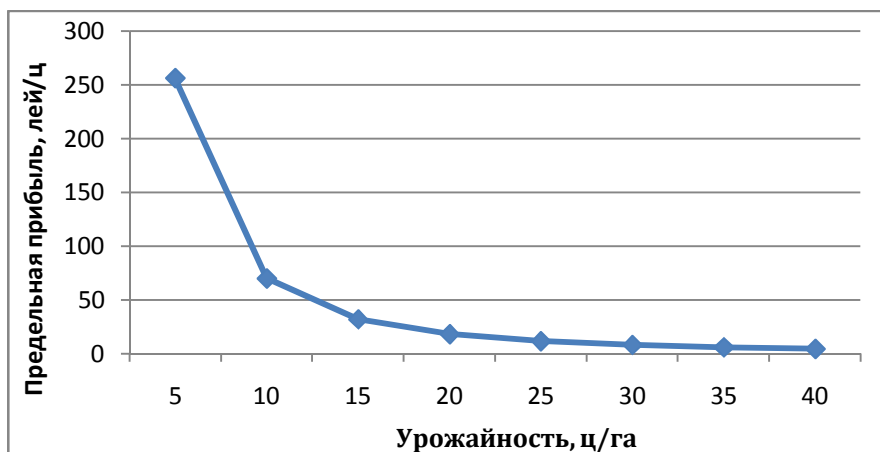
Если агроном не может обеспечить урожайность культуры выше расчетного минимального уровня при заданной технологии, то следует изучать вопросы изменения технологии в сторону ее интенсификации – роста продуктивности земли или отказаться от ее возделывания. Однако, не следует забывать, что любые изменения технологии требуют новых расчетов постоянных и переменных затрат и уровня безубыточной урожайности.

Рассмотрим пример. В ООО «Агроглед» Таракийского района показатели производства рапса в 2017г. характеризуются следующими данными: условно-постоянные затраты $FC = 7702$ лей/га; удельные переменные затраты $AVC = 148,9$ лей /ц; урожайность $q = 28,1$ ц/га;

цена реализации $p = 664,9$ лей/ц.

На основании формулы 11 прирост предельной прибыли при увеличении урожайности с 5 до 6 ц/га составит 256,7 лей/ц, при росте урожайности с 15 до 16 ц/га – 32,1 лей/ц, при наращивании урожайности с 25 до 26 ц/га – 11,8 лей/ц. Следовательно, по мере увеличения урожайности прирост предельной прибыли затухает. Приведенная убывающая тенденция прироста прибыли при неизменном наращивании урожайности является иллюстрацией известного в экономике закона убывающей отдачи, которая наглядно представлена на рисунке.

Таким образом, сельскохозяйственные предприятия, находящиеся в зоне низкой урожайности, имеют реальные резервы роста эффективности производства сельскохозяйственных культур. В расчете на один лей дополнительных затрат они могут получить более высокий экономический результат по сравнению с хозяйствами, расположенные в зоне средней и тем более высокой урожайности.

Источник: выполнено по данным отчетов Ф.№7-АПК и №9- АПК ООО «Агроглед» за 2017г

Показатели предельной прибыли в зависимости от уровня урожайности рапса в ООО «Агроглед» за 2017 г.

Рассмотрим далее какими реальными резервами располагает предприятие при существенном улучшении производственной дисциплины (повышении качества и своевременности выполнения технологических операций), которая позволила бы повысить урожайность ячменя, к примеру, на 10%. Себестоимость одного центнера зерна (формула 6) при сложившейся урожайности составила (базовый уровень):

$$Z_1 = \frac{7702}{28,1} + 148,9 = 423,0 \text{ лей/гц}$$

При увеличении урожайности на 10%, т.е. когда ее величина достигнет 30,9 ц/га (новый уровень):

$$Z_2 = \frac{7702}{30,9} + 148,9 = 398,2 \text{ лей/ц}$$

Прибыль в расчете на один гектар (формула 8):

- при базовой урожайности $P_{r1} = 28,1(664,9 - 148,9) - 7702 = 6798$ лей/га,
- при новом уровне $P_{r2} = 30,9(664,9 - 148,9) - 7702 = 8242$ лей/га.

Следовательно, прирост прибыли достиг бы 1444,8 лей/га.

Если принять во внимание, что качество производимой продукции при этом не изменится, то дополнительная прибыль будет обеспечена лишь повышением урожайности и снижением себестоимости зерна.

Только за счет дополнительной реализации продукции (за счет прироста урожайности) можно получить дополнительно 677,5 лей прибыли с одного гектара (формула 2). Назовем это прямым экономическим эффектом.

$$E_q = (30,9 - 28,1) \cdot (664,9 - 423,0) = 677,5 \text{ лей/га.}$$

За счет снижения себестоимости единицы продукции будет обеспечен прирост прибыли или сопутствующий эффект на сумму 766,5 лей/га (формула 4).

$$E_z = (423,0 - 398,2) \cdot 30,9 = 766,5 \text{ лей/га}$$

Как видим, в нашем примере рост урожайности сопровождается увеличением прибыли за счет дополнительной реализации продукции на 47,0% и на 53,0 % за счет снижения себестоимости единицы продукции, т.е. сопутствующий эффект выше прямого на 12,8%.

Превышение прироста прибыли от снижения себестоимости продукции над дополнительным объемом прибыли, вызванной реализацией дополнительного урожая, наблюдается при условии соблюдения следующего неравенства [4, с.230]

$$R_e < \frac{2FC + qAVC}{FC + qAVC}, \quad (13)$$

где: R_e – коефіцієнт окупаемости затрат (отношение цены реализации к себестоимости продукции).

Равенство двух видов дополнительной прибыли будет обеспечено при условии равенства постоянных затрат и прибыли с единицы площади, т.е. когда $FC = \Pi$.

$$\text{Находим } \frac{E_z}{E_q} = \frac{(z_{\sigma} - Z_n)q_n}{(q_n - q_{\sigma}) \cdot (p - z_{\sigma})} = \frac{FC}{p \cdot q_{\sigma} - TC} = \frac{FC}{\Pi}.$$

$$\text{Таким образом, } \frac{E_z}{E_q} = \frac{FC}{\Pi}$$

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Минаков И.А., Сабетова Л.А., Куликов Н.И. и др. Экономика сельскохозяйственных предприятий / под редакцией И.А. Минакова. М.: Колос. 2004. 528 с.
2. Пармакли Д., Бабий Л. Аграрная экономика: Учеб. Ч. S.n.(Tipogr. «Turnul Vechi» SRL). 2008. 411с.
3. Пармакли Д. Эффективность землепользования: вопросы теории и практики. Известия Горского государственного аграрного университета. Т 49, Ч 2. 2012. с.301-306.
4. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П., Дудогло.Т.Д., Яниогло А.И. Эффективность землепользования: теория, методика, практика: монография. Комрат: Б. и. (Tipogr. "Centrografic"). 2015. 274 р.

УДК 332.72:338.43(1-22)

Н.О. РИБАК, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

Анотація. Розглянуто існуючі проблеми формування ефективних власників землі і запровадження повноцінного ринку землі сільськогосподарського призначення. Обґрунтована необхідність створення державного механізму регулювання ринку землі.

Ключові слова: ринок землі, мораторій, приватна власність на землю, сільськогосподарські землі, оренда земельних ділянок.

В економіці України однією з найголовніших галузей було і залишається сільське господарство, саме тому від рівня його розвитку значною мірою залежить розвиток економіки в цілому. Забезпеченню якісно новому стану використання земель суб'єктами підприємництва має сприяти земельна реформа. Основною метою проведення земельної реформи було створення реального власника землі, який би прагнув до раціонального та ефективного її використання. Однак формування ефективних власників землі відбувається доволі повільно. Кінцевого результату земельної реформи, як головної складової аграрних перетворень - утвердження приватної власності і формування ринку землі – не досягнуто. Невід'ємним атрибутом системи правомочностей землевласника є право її відчуження, тобто передачі у спадщину, дарувати, продавати.

Без формування земельного ринку аграрна реформа залишається інституційно незавершеною. У країнах з ринковою економікою цей ринок є традиційним, хоча і знаходиться під контролем держави, яка його суттєво обмежує. В Україні заборона ринку землі деформує при-

роду приватної власності на землю: юридично вона існує, але економічно – не працює. Відсутня можливість для громадяни-власники земельних паїв повноцінно реалізувати своє право на приватну власність на землю. Адже вони повинні, по-перше, мати право їх продати, якщо є таке бажання; по-друге, продати їх на прийнятних для них умовах; по-третє-продати ефективним фермерам, які розвиватимуть виробництво і підтримуватимуть соціальну сферу села.

Мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення був одним із ключових факторів, які сформували нинішню структуру українського агропромислового комплексу, в якому 52% (16,6 млн. га приватних земель і 4,9 млн. га – державних) земельного фонду передано в оренду [3].

Разом з тим приватна власність сама по собі не гарантує ефективність, не гарантує абсолютних економічних переваг. Людство переконалося в тому, що не лише форма власності, а механізм господарювання забезпечують ефективність життєдіяльності. В Україні через недосконалий економічний механізм, зокрема ціни, фінанси, інфляцію, дефіцит бюджету, недостатність кредитних ресурсів, неплатежі перестала функціонувати соціальна сфера села.

Офіційний рівень безробіття в сільській місцевості вищий, ніж у місті, лише на 4,4%, однак він не враховує мятникової міграції, вимушеної міграції за кордон. На жаль, маловідомим є те, що скорочення населення України в основному пов'язане з його сільською частиною, зменшення якої за останні 16 років становить 2,9 млн. осіб, або 18,1%, що на 60% перевищує темпи скорочення населення міст [3].

На сьогодні переважною формою земельних відносин в Україні є орендні відноси на основі договорів. Законом дозволено передавати землі особистих селянських господарств в оренду агрохолдінгам, встановлено мінімальний строк оренди в сім років та скасовано еколого-економічні обґрунтування сівозмін. Така оренда землі не дає можливості селянським господарствам будувати господарську діяльність на довготривалу перспективу. В результаті в рослинництві переважають культури з найпростішим циклом виробництва, такі як зернові та соняшник, а частка земель під овочами, технічними, кормовими культурами залишається незначною.

Єдиним джерелом одержання доходу від землі для власників, що не бажають або не спроможні самостійно її обробляти є орендна плата. В Україні 6,9 млн. власників земельних паїв. Дві третини з них здають свою землю в оренду. Вони отримують за неї у п'ять разів меншу орендну плату, ніж могли б отримувати, якби здавали свої паї орендаторам в умовах вільної конкуренції.

За даними Держгеокадастру, власник середнього паю, 3,6 га, в середньому отримує 50 дол. за га орендної плати за рік. За підрахунками Світового банку, цей показник повинен становити близько 250 дол. за га - як у Болгарії чи Польщі [3].

Економічна доцільність земельного ринку входить у суперечність із можливими соціальними проблемами. Селяни проти перетворення землі на товар. Але соціальна проблема власності на землю нерозривно поєднана із найпринциповішою проблемою економіки села – розпорошеністю земельної власності. Із майже 7 млн. жителів села, з котрих 2/3 – перед пенсійного та пенсійного віку, є власниками землі, але ефективно використати її не можуть. До того ж, розпорошеність земель вступає у суперечність із сучасними світовими тенденціями – концентрацією та централізацією землеволодіння. Це можуть бути як фермерські, так і великі спеціалізовані, пов'язані з наукою, промисловістю і фінансовим капіталом акціонерні господарства. Без ринкових механізмів землі реальної капіталізації аграрних відносин, поділ селян на клас земельних власників і клас найманих сільськогосподарських робітників не відбувається, а, отже, й економічний розвиток села та поліпшення умов життя стримуватиметься.

Повноцінний, а головне ефективний ринок землі не можливий без створення механізму державного регулювання. Кожна країна регулює ринок землі виходячи із конкретних особливостей та національних інтересів. Найпоширенішими регуляторними інструментами та обмеженнями виступають: обмеження щодо суб'єктивного складу покупців; кваліфікаційні вимоги до покупців; встановлення перехідного періоду, протягом якого діють тимчасові обмеження щодо купівлі/продажу земель для іноземців, юридичних осіб тощо; граничні розміри земельних

ділянок, що можуть знаходитися у власності або користуванні фізичних та юридичних осіб; мінімальні та максимальні строки оренди; заборона або обмеження щодо зміни цільового призначення земельної ділянки; регулювання цін; запровадження системи прогресивного оподаткування земельних трансакцій; екологічні обмеження щодо використання земель [2]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зінчук Т.О. Європейський досвід формування ринку сільськогосподарських земель. Економіка АПК. 2016. №12. С.84-91.
2. Лупенко Ю.О., Ходаківська О.В. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Економіка АПК. 2016. №12. С.5-15.
3. Мартинюк М.П. Ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні: стан та перспективи запровадження. Економіка АПК. 2017. №3. С.15-21.
4. Нізалов Д. Про ракову пухлину української економіки, або як земельний мораторій шкодить кожному українцю. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/05/10/636671/>.

УДК:681.3:339.138

САВЧУК О.В., здобувач

Білоцерківський національний аграрний університет

МОНОПОЛІЯ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

На ринках, які розвиваються в умовах конкуренції, періодично з'являються домінуючі гравці, що призводить до загрози виникнення монополії. Такі гравці намагаються визначати цінову політику, повністю контролювати збут певних видів продукції, та впливати на розвиток галузі в цілому.

Монопольне становище бажане для кожного підприємця, так як воно дозволяє йому досягти максимальних прибутків. Водночас, поява монополій непокоїть споживачів та інших гравців ринку.

З розвитком інформатизації суспільства та електронного бізнесу виникає питання можливості існування монополії в електронній комерції, та виникнення факторів за рахунок яких вона може формуватися.

Ключові слова: електронна комерція, монополія, інтернет магазин, інформатизація, персоналізація.

Переваги електронної комерції спонукають багатьох підприємців створювати власні веб-ресурси, основну частину яких складають інтернет магазини, пропонуючи до продажу різноманітні товари. Згідно статистики, однією з найбільш популярних категорій товарів в електронній комерції є електронна та побутова техніка. Тому не випадково електронний магазин *gozетка* набув великої популярності. За час свого існування *gozетка* претворилася на потужну електронну систему збуту, яка представляє найрізноманітніші товари найпопулярніших виробників. На сьогодні цей магазин став певною загрозою для існування інших регіональних інтернет магазинів подібної товарної тематики. Після чого експерти заговорили про можливість створення монополій в електронній комерції [1].

Причини виникнення монополії зумовлюються дією об'єктивних економічних законів. Підприємець попадаючи під дію закону конкуренції вдосконалює технологічну та продуктивну сторону своєї діяльності, намагаючись випередити конкурентів. Дія іншого економічного закону концентрації та централізації капіталу та виробництва, в свою чергу, створює економічну основу для виникнення монополій [2].

Вектор спрямування сучасного суспільства на інформатизацію спричинив революцію у сфері сервісу, де послуга для виробників стає не менш важливою умовою та чинником отримання прибутку, як і сам матеріальний продукт. Інтернет магазини, що функціонують на інтернет платформі є по своїй природі інформаційною службою, яка діє в обох напрямках, основною задачею якої є донести до споживача усю інформацію, яку він потребує, а також можливість отримати інформацію в зворотному напрямку, щоб вчасно відреагувати на його зауваження. Подальша спрямованість електронної комерції на персоналізований підхід щодо споживачів, може призвести до значних відмінностей між конкурентами і створити нову форму монополії та ріст цін за надання індивідуальних послуг. При чому, споживач буде готовий платити за отримання, важливих для нього переваг, таких як імідж інтернет магазину, що автоматично дорівнює ступеню довіри на асиметричному електронному ринку, постійний зв'язок, який підтримує інтернет магазин пропонуючи нові товари, та програму лояльності своїм клієнтам, тощо. Підприємство також буде змушене підвищити ціни, щоб покрити витрати на спрямованість на персоналізацію.

Цей факт підтверджується історією створення та розвитку найкрупнішого у світі інтернет магазину amazon, який сьогодні задає тон усьому електронному торговому сектору. Орієнтованість на споживача, вдосконалення технологічних процесів у своїй роботі дозволили amazon зайняти панівне положення.

Загроза створення монополій в електронній комерції можлива також внаслідок неврегульованого законодавства в сфері міжнародної економічної співпраці, про що наразі активно обговорюється в глобальній мережі [3]. З одного боку міжнародне співробітництво націлене на збільшення товарообороту, а з іншого виробник прагне захистити свої авторські права на товар, та здійснювати продаж товару на території України через власних дистриб'юторів, в інтересах яких запобігти конкуренції, що може призвести до монополізації ринку зарубіжними виробниками.

Монополія традиційно завжди розглядалася як антипод конкуренції, разом з тим вона відіграє неоднозначну роль в ринковій економіці. З одного боку монополія перешкоджає конкуренції, а з іншого, успіх фірм, що досягли на ринку привілейованого положення спонукає інших підприємців до конкуренції. Зосередження капіталу та ресурсів в руках монополістичних структур дають можливість розвивати та впроваджувати науку та інновації. Проте діючи у власних інтересах, монополіст часто порушує правила поведінки на ринку, тому електронна комерція потребує державних правових механізмів, які б захищали інтереси підприємців та споживачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чи загрожує Україні монополія на ринку електронної комерції з боку інтернет-магазинів. URL: <https://minfin.com.ua/blogs/pcshop/38333/> (дата звернення: 17.05.2018) .
2. Економічна теорія. А.М. Андрищенко та ін. К.: Центр учбової літератури, 2009. 520 с.
3. Війна магазинів і загроза монополій. Що приховано за гучною заявою про обмеження імпорту. URL: <https://tsn.ua/groshi/viyna-magaziniv-i-zagroza-monopoliy-scho-prihovano-zaguchnoyu-zayavoyu-pro-obmezheniya-importu-938943.html> (дата звернення: 17.05.2018) .

УДК 005.92:004.63:338.43

СТАДНІК Л.І., канд. екон. наук,
Білоцерківський національний аграрний університет

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто проблеми документування господарських операцій, підходи до організації внутрішнього і зовнішнього електронного документообігу в сільськогосподарських підприємствах. Наведено переваги запровадження електронного документообігу. При застосовуючи комп'ютерних технологій, доцільно автоматизувати документообіг по окремих групах об'єктів обліку.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, первинні документи, документування, бухгалтерський облік, документообіг, електронний первинний документ, комп'ютеризація обліку.

На даний час сільськогосподарське підприємство може досягнути успіхів лише при умові своєчасності і правдивості інформації яка знаходиться у первинних документах. Адже у господарствах, які використовують традиційний підхід щодо документування фінансово-господарських операцій, тобто використовують тільки паперові носії, немає можливості одержувати оперативну і якісну інформацію для приймання управлінських рішень. Документообіг — це рух службових документів в установі від часу їх створення чи одержання до часу завершення виконання або надсилання.

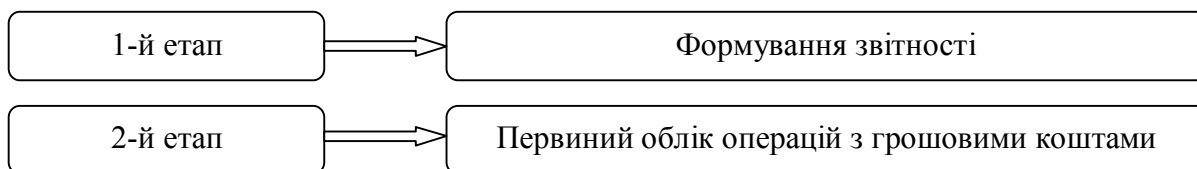
Проблеми документування господарських операцій уже досліджували і викладали у своїх працях такі вчені як В. Сопко, М. Пушкар, Ф. Бутинець, Л. Нападовська, В. Палій, Б. Нідзл та ін. Разом з тим мало уваги приділялося переходу ведення документації з паперової в електронну форму, зокрема в умовах застосування комп'ютеризації і інформаційних систем.

В даний час менеджмент підприємства тісно пов'язаний з документообігом, а тому вони являються взємозаленими. На багатьох підприємствах уже практикується подання податкової звітності в електронному вигляді, але первинна документація в основному ведеться на паперових носіях. Слід зауважити, що діюче законодавство допускає ведення первинної документації в електронному вигляді.

В умовах застосування інформаційних технологій обліку набувають іншого змісту такі елементи методу бухгалтерського обліку, як: звітність, документування та інші.

Форму обліку, що передбачає створення електронних первинних документів, облікових реєстрів, звітів та надання їм юридичної сили можна назвати електронною формою обліку. Адже основою електронної форми обліку є електронний первинний документ, який має юридичну силу, що отримана за допомогою електронного підпису і не потребує дублювання в паперовому вигляді. Ці електронні первинні документи можуть передаватися за допомогою електронних засобів зв'язку і в разі необхідності створюється будь-яка кількість копій електронного первинного документу, кожен з яких буде мати повну юридичну силу. Електронні первинні документи узагальнюються і систематизуються на технічних носіях інформації, утворюють електронні бази даних, які об'єднані між собою в єдину інтегровану базу даних фактів фінансово-господарської діяльності підприємства [1].

Перед автоматизацією облікового документообігу необхідно з початку запровадити один із програмних бухгалтерських комплексів, який би дав можливість комп'ютеризувати аналітичний і синтетичний облік, звітність. Застосовуючи комп'ютерні технології, можна автоматизувати документообіг чергово по окремих групах об'єктів обліку (Рис. 1).

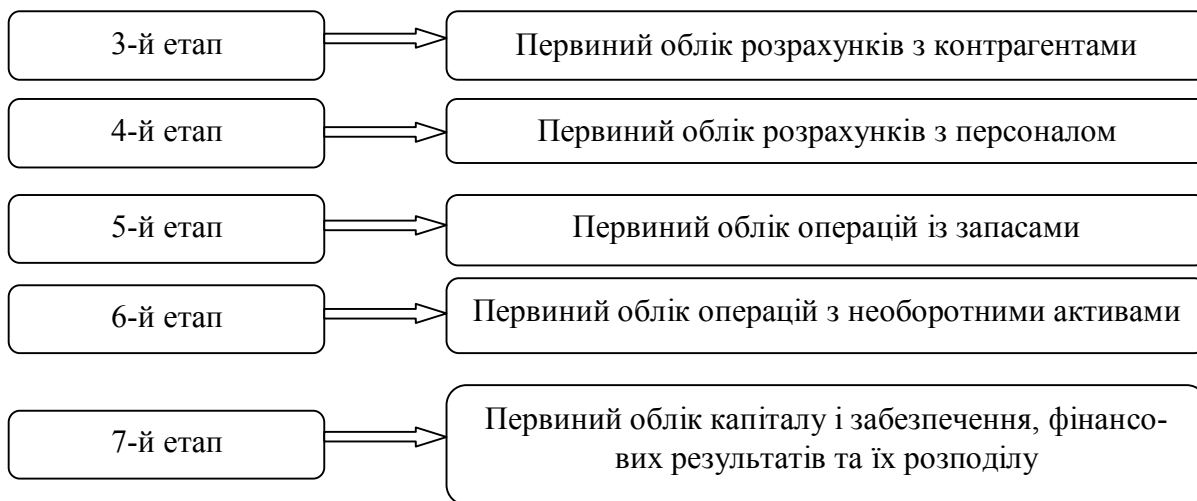

Рис. 1– Етапи автоматизації документообігу по окремих групах об’єктів обліку

З метою пришвидшення руху електронних документів, на нашу думку доцільним було б зменшити кількість виконавців при їх заповненні, підвищивши при цьому відповідальність службових осіб. Керівники, облікові працівники і матеріально-відповідальні особи, які мають право приймати, створювати і передавати електронні документи, повинні мати в користуванні комп’ютерну техніку з виходом до мережі Інтернету. Для підтвердження документів при контактах з контрагентами доцільно застосовувати цифровий підпис. У документообігу всередині сільськогосподарського підприємства цифровий підпис, на нашу думку, не є обов’язковим до застосування, але у програмному забезпеченні повина бути можливість ідентифікації особи відповідальної за приймання, формування, виконання та передачу документу у бухгалтерію.

Комп’ютеризація сприяє працівникам обліку та менеджменту підприємства своєчасно одержувати якісну інформацію. Адже звітність є необхідною не тільки для зовнішніх користувачів, а й для внутрішніх. Разом з тим, у кожній комп’ютерній програмі бухгалтерського обліку є вмонтований генератор звітів. Він функціонує таким чином, що кожна форма звіту складається, як правило, з бланку звіту та імен змінних у його графах.

Як висновок, перевагою електронного документообігу є можливість одержувати якісні документи з оперативною швидкістю. Форму документа з паперового носія можна перенести на електронний, розмістивши передбачені таблиці, реквізити. Інформацію з електронного документу можна ввести до інших документів, а сам документ може передаватися по внутрішній мережі.

Основою функціонування комплексної інформаційної системи підприємства є ведення повного електронного документообігу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Томчук В.В. Облік грошових потоків при застосуванні електронних форм обліку. Збірник наукових праць ВНАУ: Економічні науки. 2012. № 3 (69), Том 2. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/775.pdf> (дата звернення 15.05.2018).

УДК:681.3:339.138

ТРОФИМЧУК М.І., канд. екон. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ МОБІЛЬНОЇ КОМЕРЦІЇ

Активне використання мережі Інтернет за допомогою мобільних пристроїв сприяє швидкому розвитку ринку мобільної комерції і робить його дуже перспективним. Значна увага в дослідженнях цього ринку приділяється факторам, що підвищують ефективність бізнесу, зберігають активність клієнтів мобільної комерції. Ряд досліджень в різних країнах розглядає зв'язки між такими показниками ефективності електронних служб, як доступність систем, зручність використання та конфіденційність, а також показниками якості зворотного зв'язку із задоволенням, довірою та лояльністю клієнтів до служб мобільної комерції.

Ключові слова: мобільна комерція, електронна комерція, фактори впливу.

Найбільш швидкозростаючим напрямком в онлайн-торгівлі в Україні є торговельні майданчики, які значно випереджають класичні інтернет-магазини за швидкістю зростання. Головною причиною є те, що малим підприємцям необхідно постійно підтримувати, рекламувати та вдосконалювати власні сайти, досліджувати поведінку учасників ринку. Тому часто їм прибутковіше працювати з майданчиком, який значну частину навантаження бере на себе. Це значно знижує вартість входу на ринок і витрати на його моніторинг, підвищує довіру покупця до онлайн операцій, так як безпеку гарантує майданчик. Відповідно майданчики швидше реагують та підлаштовуються до змін технічних вподобань клієнтів.

Так як більше 30% всіх онлайн-транзакцій здійснюються за допомогою мобільних пристроїв, і частка таких операцій продовжує зростати, продавці повинні дбати про адаптування дизайну інтернет-магазинів під перегляд на різних розмірах екранів, в першу чергу смартфонів.

Мобільна комерція, забезпечує більшу доступність до ринку для користувачів порівняно з електронною комерцією [1]. Дослідники прийняли визначення мобільної комерції як "бездротової електронної форми електронної комерції" [2]. Як видно з наведених даних найбільшим торговельним майданчиком в Україні є Prom.ua [6], мобільна комерція стає все більш важливою в сьогоденному діловому середовищі.

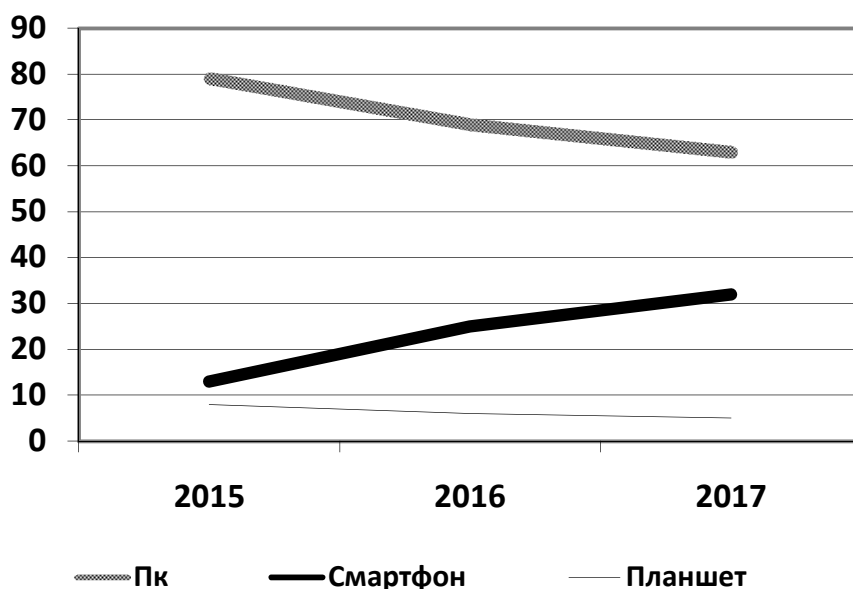

Рис. 1 – Динаміка зміни кількості користувачів різних пристроїв в інтернет-шопінгу за даними Prom.ua.

Успіх мобільної комерції залежить від лояльності клієнтів до мереж роздрібною торгівлі [2]. Отже, роздрібним продавцям необхідно підтримувати довгострокові відносини з клієнтами в середовищі мобільної комерції [3]. Важливість лояльності клієнтів визнана маркетинговою літературою протягом багатьох років. Проте необхідно дослідити лояльність споживачів до мобільної комерції [2]. На основі огляду ряду досліджень були розглянуті фактори, що впливають

на прийняття мобільної комерції. Ряд досліджень спрямовані на подолання розриву шляхом дослідження факторів, які впливають на лояльність клієнтів мобільної комерції для вдосконалення якості послуг та взаємозв'язків.

Різноманітні методології збору даних за допомогою онлайн-опитування та їх аналіз виявляють такі найбільш впливові фактори ефективності функціонування[4, 5] торговельних електронних систем як: якість організації надання інформації, технічна надійність системи обслуговування, надійність виконання замовлень, точні прогнози щодо доставки товарів, захист платіжних карток, зворотній зв'язок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Wei, T.T., Marthandan, G., Chong, A.Y.L., Ooi, K.B., & Arumugam, S. (2009). What drives Malaysian m-commerce adoption? *Industrial Management & Data Systems*, 109(3), pp. 370-388.
2. Lin, H. H., & Wang, Y. S. (2006). An examination of the determinants of customer loyalty in mobile commerce contexts. *Information & Management*. Vol. 43, pp. 271-282.
3. Kim, B. (2010). An empirical investigation of mobile data service continuance: Incorporating the theory of planned behaviour into the expectation-confirmation model. *Expert Systems with Applications*. Vol. 37(10), pp. 7033-7039.
4. WO Lee, LS Wong. Determinants of mobile commerce customer loyalty in Malaysia - *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2016–Elsevier.
5. Wu, K. & Ding, M. (2008). "Validating the American Customer Satisfaction Index Model in the On-Line Context: An Empirical Study of the US Consumer Electronics E-Tailers", *International Journal of Business and Information*, Vol. 2, No. 2, pp. 199-220.
6. В. Федоричак, *Електронная коммерция в Украине 2018: цифры, факты, статистика*. URL: <https://ag.marketing/uk-ru/elektronnaya-kommertsiya-v-ukraine-2018/>, 08.05.2018.

УДК 378. 018. 4: 63

О.С. ГОРОДЕЦЬКИЙ, канд. с.-г. наук

Л.П. ХАХУЛА, канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОНОМІЯ»

Встановлено, що ключовим критерієм працевлаштування випускників спеціальності «Агрономія» є якісна теоретична та практична підготовка студентів, яка може бути в повній мірі реалізована за умови взаємовигідного зацікавлення роботодавців, закладів вищої освіти та студентів.

Обґрунтовано доцільність запровадження дуальної форми здобуття освіти студентами денної форми навчання, що навчаються за спеціальністю «Агрономія», оскільки вона сьогодні користується попитом на ринку праці.

Висвітлено проблеми проведення якісної практичної підготовки, адаптації здобувачів вищої освіти до сучасних вимог сільськогосподарського виробництва, ринку робочої сили в аграрній сфері економіки України та отримання першого робочого місця випускниками аграрних закладів вищої освіти.

Ключові слова: дуальна освіта, дуальна форма навчання, практична підготовка, роботодавці, професійна освіта.

Прискорений розвиток сучасного сільськогосподарського виробництва диктує підвищені вимоги до якості підготовки фахівців аграрного виробництва, зокрема, агрономів. На сьогодні-

шній день існує гостра потреба висококваліфікованих агрономів на ринку праці. Разом з тим, вищі аграрні заклади освіти відчувають брак сучасної високопродуктивної сільськогосподарської техніки, потужної матеріально-технічної бази для проведення якісної практичної підготовки студентів.

Тому, одним із дієвих заходів поліпшення якості підготовки висококваліфікованих фахівців може стати запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти.

Конкурентоспроможність будь-якої держави на світовому ринку та якість життя її населення напряму залежить від рівня професійної підготовки кадрів. Одним із провідних світових лідерів у сфері підготовки кваліфікованих кадрів на сьогодні виступає Європейський Союз, який завдячує цьому дуальній системі професійної освіти і навчання.

Термін «дуальна система» (від лат. *dualis* – подвійний) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН – як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання.

Основне завдання впровадження елементів дуальної форми навчання – усунути основні недоліки традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників, подолати розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом, та підвищити якість підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання.

Засади ринкової економіки, орієнтація на входження України до Світової організації торгівлі (СОТ) та прийняття України до Європейського єдиного простору вищої освіти і науки вимагають підготовки конкурентоспроможних фахівців, теоретичні знання і практична підготовка яких відповідали б Європейським та світовим стандартам [4].

В умовах сучасних соціально-економічних перетворень актуальною постає проблема підготовки фахівців, здатних до творчого аналізу та розвитку самостійності в процесі професійного формування й самовдосконалення [5].

Процеси реформування освіти завжди ставлять для закладів вищої освіти одну з основних проблем – підготовку фахівців, здатних швидко адаптуватися до умов виробництва та вирішувати завдання господарств різних форм власності. Як відомо, не ЗВО визначає потребу в певних знаннях, уміннях та навичках, а виробництво встановлює вимоги до потрібної освітньої й професійної підготовки майбутніх фахівців [2].

Роботодавці високо цінують такі особистісні та професійно значущі якості фахівців як самодостатність, активність, креативність, ініціативність та прагнення до самоактуалізації [3].

Нажаль з причини масовізації вищої освіти відбулося знецінення традицій практичної підготовки студентів, що призвело до імітації та фальсифікації практичної підготовки, відсутності у закладах вищої освіти сучасної техніки, обладнання та технологій, до використання яких необхідно підготувати молодих фахівців, масової відмови працедавців працювати зі студентами, посилаючись на збереження комерційної таємниці, поширення практики роботи випускників закладів вищої освіти не за фахом або не за відповідною кваліфікацією [1].

Проявами проблеми є: вимоги до наявності досвіду роботи за фахом у випускників, які влаштовуються на роботу, неефективне використання трудових ресурсів роботодавцями, які завищують формальні кваліфікаційні вимоги до випускників, масовий виїзд молодих фахівців за кордон, де вони переважно працюють на важких роботах, не пов'язаних зі здобутим фахом і кваліфікацією.

Одним із перспективних шляхів вирішення цих проблем може стати запровадження дуальної форми здобуття освіти, яка передбачає встановлення рівноправного партнерства закладів вищої освіти, роботодавців та студентів з метою набуття останніми практичного досвіду в умовах реальної професійної діяльності.

На Ярмарку вакансій, що проводився на базі Білоцерківського НАУ в 2015 році були презентовані результати досліджень доктора Сімона Аріззі, директора з технологій та інновацій компанії DuPont, який стверджує, що до 2050 року населення планети Земля сягне 9 млрд. осіб,

що потребуватиме додатково щороку 70 % продовольства (3 млрд. тон зерна і 470 млн. тон м'яса). Також було зазначено, що середній вік фермерів у світі складає 55 років, яких найближчим часом необхідно буде замінити. Тобто сільське господарство в цілому та виробництво продукції рослинництва, зокрема, – галузь з найвищим потенціалом працевлаштування. Тому запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти, на нашу думку, матиме успіх саме для підготовки фахівців спеціальності «Агрономія».

Система дуальної освіти передбачає, що в підготовці фахівців беруть участь одразу дві установи – заклад вищої освіти (ЗВО) і виробниче підприємство. Освітній процес організований так, що у ЗВО студент спочатку отримує базові теоретичні знання, потім він іде практикуватися на підприємство, яке заздалегідь укладає з університетом угоду про співпрацю, та виконує там роботу, пов'язану з обраною спеціальністю. При цьому праця студента оплачується підприємством [6].

Система дуальної освіти була започаткована в Німеччині, від якої цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни світу.

Широке залучення роботодавців до формування навчальних планів підготовки фахівців дасть змогу набути здобувачам вищої освіти компетентностей, які дозволять йому адаптуватися до різноманітних економіко-технологічних змін в аграрній сфері економіки держави.

Мета досліджень полягала в аналізі нинішніх проблем підготовки студентів, вимог роботодавців до якості підготовки фахівців і на підставі вивченого розробити основні критерії запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти студентами, які навчаються за спеціальністю «Агрономія» в Білоцерківському національному аграрному університеті.

Узагальнюючи багаторічний досвід передових країн світу, наукові дослідження, висвітлені в матеріалах Міжнародних науково-практичних конференцій, резолюції науково-практичних семінарів державного, обласного, районного рівнів, рекомендації ради роботодавців методичною комісією агробіотехнологічного факультету Білоцерківського національного аграрного університету були розроблені основні критерії для запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти студентами, які навчаються за спеціальністю «Агрономія».

З нашої точки зору для ефективного впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти необхідно:

- розробити модель взаємовигідних відносин закладів вищої освіти та роботодавців, спрямованої на наскрізну теоретичну та практичну підготовку студентів;
- встановити рівноправне партнерство закладу вищої освіти, роботодавців та студентів з метою набуття останніми практичного досвіду в умовах реальної професійної діяльності;
- об'єднати зацікавленість роботодавців, ЗВО і здобувачів освіти в якості підготовки майбутніх фахівців.

З вище викладеного впливають права та обов'язки для сторін освітнього процесу.

Здобувач вищої освіти повинен:

- відповідально ставитися до виконання навчального плану згідно з графіком освітнього процесу;
- дотримуватися Статуту ЗВО та положень корпоративної політики підприємства;
- підтримувати контакт з координаторами програми дуальної форми освіти;
- вимагати дотримання правил техніки безпеки та гідного ставлення до себе та у випадку порушення цих правил позиватися до захисту своїх прав згідно чинного законодавства України.

Університет має:

- забезпечувати якісну теоретичну підготовку, цілісність освітньої програми навчання та відповідність стандартам освіти;
- відповідати за налагодження співпраці з роботодавцями, а також подальшу ефективну комунікацію сторін;
- проводити відбір підприємств для дуальної освіти відповідно до стандартів за освітньою програмою;
- розробляти та затверджувати навчальний план відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП) та потреб роботодавців;

- забезпечувати узгодження з роботодавцем змісту теоретичної та практичної частини підготовки;
- забезпечувати супровід навчання здобувача освіти на підприємстві;
- разом з представником підприємства приймати звітність та оцінювати результати практичної підготовки студентів.

Роботодавець:

- може ініціювати налагодження співпраці із закладом освіти щодо підготовки фахівців за дуальною формою освіти;
- має відповідати визначеним критеріям до підприємств, що надають місця практичної підготовки за дуальною формою освіти;
- несе відповідальність за техніку безпеки та охорону праці на виробництві;
- бере участь у розробці освітньої програми підготовки студентів;
- бере участь у відборі студентів на навчання за дуальною формою освіти;
- бере участь у оцінюванні практичної роботи студентів;
- надає робоче місце здобувачу освіти на підприємстві на період практики;
- закріплює за здобувачем освіти кваліфікованого наставника;
- надає необхідні ресурси та інформаційні матеріали для виконання роботи студентами;
- створює необхідні соціально-побутові умови і можливості для реалізації студентом індивідуального навчального плану підготовки.

Здобувачі освіти для реалізації дуальної форми навчання мають укладати тристоронній договір із закладом освіти та роботодавцем.

Академічні години між теоретичною та практичною складовою можуть розподілятися залежно від логічних потреб виробничого процесу (у формі поділеного тижня, блочної (модульної) системи тощо).

Оцінювати знання, уміння, компетентності та присвоювати кваліфікації випускникам мають представники закладу освіти та роботодавці.

Ми вважаємо, що ефективне впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти не можливе без адаптації навчальних планів підготовки фахівців до конкретних вимог ведення сільськогосподарського виробництва з урахуванням специфіки та спеціалізації підприємств (господарств).

Наш досвід свідчить про необхідність формування мінімум чотирьох специфічних освітніх програм, адаптованих до потреб крупних агрохолдингів, господарств органічного виробництва, компаній, діяльність яких базується на виготовленні та продажу засобів захисту рослин, та наукових селекційних установ.

До прикладу для крупних агрохолдингів (Кернел, МХП, Мрія тощо) підготовка фахівців потребує корекції навчальних планів з поглибленим вивченням правил ведення ринкової економіки, ГІС технологій, елементів точного землеробства, використання сучасної високопродуктивної техніки, засобів захисту, регуляторів росту та комплексних добрив нового покоління, сучасних високопродуктивних гібридів сільськогосподарських культур, придатних для вирощування за інтенсивними технологіями.

Компанії, діяльність яких базується на виробництві високоефективних засобів захисту рослин (Басф, Баєр, Сінгента тощо) та їх випробування в умовах виробництва потребують фахівців з поглибленими знаннями біології та анатомії шкочочинних об'єктів, механізмів дії хімічних препаратів та правил їх застосування.

Господарства, діяльність яких спрямована на вирощування екологічної продукції рослинництва, потребують фахівців з поглибленим вивченням технологій органічного виробництва сільськогосподарських культур, забезпечуючи їх господарську, енергетичну, економічну та екологічну ефективність. Цикл вибіркової дисциплін має бути спрямований на розробку концепції переходу від традиційних до органічних технологій, системи сертифікації органічної продукції, розширеного відтворення та максимального використання природної родючості ґрунтів, застосування органічних добрив та сидератів, використання біологічних та агротехнічних методів захисту рослин від шкочочинних об'єктів.

Для експерименту ми пропонуємо запроваджувати дуальну форму здобуття вищої освіти, починаючи з третього курсу освітнього рівня «Бакалавр» та на рівні магістерської підготовки.

Першим результатом запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти є підписання угоди про спільну освітню діяльність між агробіотехнологічним факультетом Білоцерківського національного аграрного університету та ТОВ «Агрофірма «Колос» Сквирського району Київської області, а також ТОВ «Земля і воля» Бобровицького району Чернігівської області, і вже відібрано перших 9 студентів.

Висновок. Перелік очікуваних результатів дуальної форми здобуття освіти:

Для здобувачів освіти: поєднання теоретичних знань з практичним досвідом роботи на підприємствах; збільшення шансів на отримання першого робочого місця після закінчення закладу вищої освіти; наявність до завершення навчання стажу роботи, необхідного для подальшого професійного зростання та кар'єрного шляху; отримання практичного досвіду під час навчання та можливості заробітку в процесі навчання.

Для закладу вищої освіти: підвищення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг; доступ до актуальної інформації про поточний стан економічної діяльності підприємств, для яких заклад освіти готує фахівців; підвищення якості освіти за рахунок адаптації освітніх програм до вимог роботодавців; підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; розширення можливостей для прикладних наукових досліджень.

Для роботодавців: вплив на процес підготовки фахівців з необхідними знаннями, вміннями і компетентностями; отримання кваліфікованих кадрів, готових якісно працювати без додаткових витрат на первинне ознайомлення із робочими процесами на підприємстві; відбір найталановитіших здобувачів освіти для працевлаштування після закінчення навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Городецький О.С., Козак Л.А. Досвід сьогодення та перспективи працевлаштування студентів. Тези Міжнародної наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми ведення сільського господарства та підготовки фахівців аграрного профілю». Біла Церква, 15 лютого 2018 р.

2. Кравченко С.М., Васильківський С.П., Городецький О.С. Реформування вищої освіти в рамках реалізації ідей болонської конвенції. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Досвід та проблеми країн Європи з реалізації ідей Болонської конвенції». Біла Церква, 1 червня 2006 р. Ч 1. С. 48-52.

3. Мельник Л.А. Мотивація як необхідна умова самоосвіти студентів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Досвід та проблеми країн Європи з реалізації ідей Болонської конвенції». Біла Церква, 1 червня 2006 р. Ч 2. С. 34-36.

4. Новак В.П., Хахула Л.П., Бомко В.С., Недашківський В.М., Мерзлов С.В.. Положення щодо організації навчального процесу за кредитно-модульною системою у Білоцерківському національному аграрному університеті. Біла Церква, 2011. 50 с.

5. Сорочинська В.Є. Особистісно-професійне самовизначення студентської молоді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Досвід та проблеми країн Європи з реалізації ідей Болонської конвенції». Біла Церква, 1 червня 2006. С. 5-11.

6. Дуальна освіта: навчання і робота – два в одному. URL: <http://pedpresa.ua/3740-dualna-osvita-navchannya-i-robota-dva-v-odnomu.html>.

УДК 657.21

С.М. ХОМОВИЙ, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНООРІЄНТОВАНОЇ

СИСТЕМИ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Досліджено еволюційний розвиток та етапи становлення інтегрованої звітності. Обґрунтовано необхідність побудови нової моделі фінансової звітності в Україні, в умовах переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності та інтеграції українських підприємств у світову економічну спільноту.

Ключові слова: інтегрована звітність, інформація, не фінансові показники, елементи звітності, підходи формування.

На попередньому етапі розробки бухгалтерських звітів інформація подавалася у формі фінансових звітів. Такі звіти були зручними для внутрішніх користувачів, але для зовнішніх користувачів вони були малоінформативні та не мали спільної структури побудови. Для вирішення цієї проблеми була розроблена концепція інтегрованої системи бухгалтерського обліку, яка розширила бухгалтерську звітність та змінила свою роль в суспільстві.

Найбільш поширеним визначенням «інтегрованої звітності» на сьогодні є інтерпретація економічної сутності як такої, що об'єднує фінансові та нефінансові показники підприємства [2, с. 78].

Варто зазначити, що на сьогоднішній день серед інвесторів сформувався певний тренд, який чітко окреслює, що вони прагнуть бачити дедалі більше нефінансових даних у бухгалтерській звітності. Скептицизм навколо цього зійшов на нівець: в опитуванні авторитетної аудиторської компанії Ernst & Young Global Limited кількість респондентів, які стверджують, що нефінансові розкриття «рідко коли суттєво впливають на фінанси», вражаюче знизилось з 60 % у 2013 році до 12 % – у 2016 році. Очевидно, що інтерес до інтегрованої звітності дедалі зростає [5, с. 300].

Головним недоліком старої моделі є відсутність належної уваги до таких факторів, як ризик та стратегія. Розробники нової моделі інтегрованої звітності вважають, що включення «нефінансових» компонентів у систему звітності покращить її якість, та відобразить суттєвий вплив цих чинників [2].

Основними завданнями інтегрованої системи, на наш погляд, є:

- 1) задоволення інформаційних потреб довгострокових інвесторів, що будуть показувати наслідки прийняття управлінських рішень у довгостроковій перспективі;
- 2) виділення впливу зовнішніх факторів у процесі прийняття рішень, що мають чіткий зв'язок між стабільністю підприємства та його економічною цінністю;
- 3) перенесення уваги на показники діяльності підприємства від короткострокових до довгострокових;
- 4) відображати в звітності більше інформації, яка використовується керівництвом для щоденного управління операціями.

Консолідація сьогоднішньої концепції інтегрованої системи бухгалтерської звітності відбулася поступово з часу виникнення деяких міжнародних організацій, що займаються розробкою, створенням та розвитком нефінансових звітних форм. Так у 2010 році було створено Міжнародний комітет з інтегрованих звітів, а у 2011 році – Раду з удосконалення стандартів бухгалтерського обліку для сталого розвитку [3, с. 179].

Поштовхом до подальшого розвитку концепції інтегрованої системи звітності стало видання документа «Один крок до інтегрованої звітності: новий підхід у XXI столітті» (2011 рік) та «Проект міжнародного формату інтегрованих звітів» (2013 рік). Ці документи декларували необхідність перетворення існуючої системи звітності, описували можливі варіанти побудови та переваги її реалізації [5].

Основними принципами комплексної інтегрованої звітності є: стратегічна орієнтація; узгодженість інформації; орієнтація на майбутнє; надійність, суттєвість та чіткість [6].

Основними відмінностями інтегрованої системи бухгалтерської звітності від звичної для нас фінансової є: стислість; доступність; висока адаптивність; надійність; процесний підхід; системна структура; орієнтація на майбутнє; контроль за фінансовим, виробничим, кадровим, ін-

телектуальним та іншим капіталами; часові рамки (короткострокові, середньострокові та довгострокові перспективи) [1, с. 12].

На сучасному етапі, інтегровані звіти в Україні не є законодавчо закріпленими, тому організація сама визначає потрібні для неї показники. На нашу думку, такий звіт мусить мати декілька обов'язкових складових: 1) звіт про стратегічний розвиток підприємства; 2) звичну фінансову звітність; 3) нефінансову звітність; 4) управлінську звітність підприємства.

Варто також зазначити, що найбільшим інтересом у зацікавлених сторін та інвесторів користується така інформація:

- чітка самоідентифікація;
- гарантія економічної стабільності;
- гарантія найкращої якості;
- досконалість інновацій;
- просування системи цінностей;
- комунікації прозорим і ефективним способом;
- участь у територіальному розвитку [4].

Згідно з вищезгаданим матеріалом, можна зробити висновок, що інтегрована звітність знаходиться на стадії розробки та створення. Поки що вона не в змозі повністю замінити традиційну систему звітності, але для цього є всі передумови. Можливість аналізу в інтегрованій системі не тільки минулих періодів, а й прогнозувати майбутнє, відкриває широкі перспективи як для керівників компаній, так і для інвесторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочуля Т.В. Інновативний розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством: моногр. Х.: ВД «Інжек», 2015. 404 с.
2. Герасимова Л.Н. Необходимость отражения в бухгалтерском учете информации нефинансового характера. Учет. Анализ. Аудит. 2015. № 1. С. 77-81.
3. Львова И.Н. Идеи интеграции отчетности: исторический аспект. Вестник. СПб: ГУЭ, 2014. Вып. 1 (68). С. 177-182.
4. На один шаг ближе к интегрированной отчетности. Новый поход в 21 веке. URL: www.theiirc.org.
5. Adams S., Simnett R. Integrated Reporting: An Opportunity for Australia's Not-for-Profit Sector // Australian Accounting Review. 2017. Vol. 21. No 3. pp. 292–301.
6. International Integrated Reporting Framework. Международный стандарт интегрированной отчетности. URL: <http://ir.org.ru/attachments/article/94/13-12-08-THE-INTERNATIONALIR-FRAMEWORK-2-1.pdf>

УДК 336.76

А.О. ШЕВЧЕНКО, канд. екон. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

САМОРЕГУЛІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Розглянуто сутність саморегулювання, проаналізовано національну практику використання інституту саморегулювання в сучасних умовах. Наголошено на проблемах регулювання державою фінансового ринку, які мають місце у впровадженні саморегулювання.

Ключові слова. Фінансовий ринок, некомерційні недержавні організації, саморегулювання, державне регулювання, професійне об'єднання, саморегулювальні організації.

Для сучасних фінансових ринків є характерним велика кількість складних процесів, що протікають на ньому. Вони викликані значними ризиками фінансових операцій, волатильністю курсів цінних паперів, посиленням глобалізації ринків. На цьому тлі зростає необхідність в ефективному регулюванні фінансових ринків, яка охоплює всіх його учасників.

Традиційно найбільш сильним агентом на фінансовому ринку вважалася держава в особі відповідних органів. Проте, сучасні процеси фінансової лібералізації і активний розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій зробили фінансові ринки глобальними та позбавили державу можливості його монопольного регулювання. Ці процеси сприяли виникненню та швидкому зростанню впливу на фінансові ринки саморегулювальних організацій (далі - СРО). За статутом вони об'єднують на добровільних засадах на національному і міжнародному ринках професійних учасників ринків. З однієї сторони діяльність СРО носить самостійний характер, з іншої – ці організації є представниками державного регулювання. Перевагою саморегулювання перед державним регулюванням є його експертний та оперативний характер, а також більша пильність та послідовність здійснення регулювання.

Існує багато різноманітних моделей СРО і ступенів активності їх використання. Спільними рисами СРО у більшості країн є їх відокремленість від державного регулятора, участь у цих організаціях інвесторів та представників промисловості.

В юридичній та економічній літературі зустрічаються різні дефініції саморегулювання. Однак, із великого різноманіття визначень можна виділити декілька основних підходів. По-перше, саморегулювання визначається через набір функцій, що найбільше відповідають характеристикам СРО. По-друге, саморегулювання розглядається як процес створення стандартів і правил, що відрізняються від норм права, але знаходяться в їх рамках. По-третє, саморегулювання визначається як один із способів впливу на ринок.

Згідно із законодавством України, регулювання фінансового ринку здійснюють державні органи та СРО. В Україні СРО почали створюватися на початку 90-х років ХХ ст. Перші СРО в Україні виникли на фондовому ринку. У лютому 2009 року ДКЦПФР затвердила Положення про саморегулювальні організації професійних учасників фондового ринку, в якому визначила засади та вимоги до діяльності СРО як професійних учасників фондового ринку [1].

В Україні станом на 31.12.2016 на фінансовому ринку здійснювали свою діяльність такі СРО [2]:

- професійна асоціація учасників ринків капіталу та деривативів (займаються депозитарною діяльністю);
- професійна асоціація учасників ринків капіталу та деривативів (займаються діяльністю з торгівлі цінними паперами);
- асоціація «Українські фондові торговці» (займаються діяльністю з торгівлі цінними паперами);
- асоціація «Українські фондові торговці» (займаються депозитарною діяльністю);
- українська асоціація інвестиційного бізнесу (займаються діяльністю з управління активами інституційних інвесторів).

Так, наприклад, українська асоціація інвестиційного бізнесу – це добровільна недержавна некомерційна саморегульована організація. Сьогодні вона об'єднує майже 400 компаній з управління активами. В їх управлінні знаходяться активи більш як 1000 інвестиційних та недержавних пенсійних фондів.

Діяльність Асоціації в основному зосереджена на інформуванні суспільства про переваги і ризики інвестування, створенні довіри між учасниками спільного інвестування, формуванні

серед фахівців з управління активами високої відповідальності та подальшому розвитку організованого ринку спільного інвестування [3].

Однак, існує ціла низка проблем, пов'язаних з функціонуванням СРО вітчизняному фінансовому ринку. Основною проблемою є відсутність системного підходу до інституту саморегулювання на законодавчому рівні, а також не визначено з якою метою здійснюється саморегулювання. Необхідно також наголосити на відсутності системного та комплексного підходу до утворення та діяльності СРО. У чинному законодавстві закріплено підхід, за яким утворення СРО здійснюється відповідно до законів, що регулюють окремі галузі господарської або професійної діяльності. Можна навіть відмітити тенденцію: якщо галузевим законодавством передбачено можливість утворення СРО та встановлені певні вимоги до них, то такі організації вважаються саморегульованими.

Однак, в Україні діє низка організацій, яким притаманні ключові ознаки саморегульованої організації, проте законодавством не передбачено можливість функціонування їх у такому статусі.

Позитивні зрушення в цьому напрямку може дати впровадження Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні, прийнятої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року. Концепцію планується реалізувати протягом 2018- 2019 років. Метою прийняття Концепції є створення законодавчих основ для прийняття Закону України «Про саморегульовані організації», який забезпечить розв'язання назрілих проблем та визначення нових підходів до функціонування інституту саморегулювання в Україні [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про саморегульовані організації професійних учасників фондового ринку: рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 лютого 2009 р. №125 (із змін.). Офіц. вісн. України. 2009. № 41. Ст. 1380.
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
3. Офіційний сайт Української Асоціації інвестиційного бізнесу. URL: <http://www.uaib.com.ua/>
4. Концепція реформування інституту саморегулювання в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 рік N 308-р.

УДК 339. 137. 2: 658.11

О.І. ШЕМІГОН, канд. с.-г. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Подано окремі сучасні підходи до оцінки конкурентоспроможності самого підприємства, а також продукції, що ним виробляється.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, товар, ринок, біржа, інформація, моніторинг.

Конкуренція – суперництво в якій-небудь галузі..., ... боротьба між приватними підприємцями за вигідні умови виробництва й збуту товарів при товарному виробництві; боротьба між капіталістами за найбільші прибутки [1].

Спроможність – здатність до здійснення чого-небудь, наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь (комусь, допов. автора), можливість [2].

Аналізуючи тлумачення цих двох слів – підсумовуємо, що це свого роду змагання когось

із кимось за щось.

Додамо до цього словосполучення слово підприємство – фірма, що виробляє товари і послуги і організаційно може існувати як одноосібного підприємства, так і товариства чи корпорації.

Звідси виходить, що це змагання однієї фірми (товариства, корпорації тощо) з іншою за збут вироблених товарів і послуг.

Конкурентоспроможність підприємства визначається, здебільшого, за допомогою трьох груп показників.

Перша група – це показники, що характеризують економічні аспекти, – собівартість, ціну, умови оплати тощо.

Друга група – це показники, що характеризують стан та використання живої праці, основних виробничих фондів, матеріальних затрат, обігових коштів, а також фінансовий стан підприємства.

Третя група – це нормативні параметри, що показують чи відповідає виріб стандарту, нормам, правилам, що регламентують межі, з яких даний параметр не має права виходити. До останніх відносяться також ергономічні параметри (гігієнічні, фізіологічні, психологічні та ін.), що демонструють відповідність товару якостям людського організму та людської психіки, визначають зручність роботи, швидкість стомлення.

Проте, на думку В.Шарко, варто брати до уваги інший набір показників, а саме:

- 1) методи, що характеризують ринкові позиції підприємства: модель БКГ, модель М. Портера, метод «Мак-Кінзі», модель Shell/DPM, метод PIMS, модель Хофера/Шенделя;
- 2) методи, що характеризують рівень менеджменту підприємства: метод LOTS, метод GAP, ситуаційний аналіз, метод експертного оцінювання, метод картування стратегічних груп;
- 3) методи, що характеризують фінансово - економічну діяльність підприємства: фінансово - економічний метод, метод маргінального аналізу[3].

При оцінці конкурентоспроможності підприємства, на нашу думку, важливо враховувати стратегію поведінки конкурентів.

Конкурентоспроможність продукції – це характеристика продукції, яка відображає її відмінність від товару – конкурента як за ступенем відповідності конкретної суспільної потреби, так і за витратами на її задоволення.

Показник, що виражає таку відмінність, визначає конкурентоспроможність даної продукції по відношенню до продукції-конкурента.

Конкурентоспроможність будь-якої продукції може бути визначена лише в результаті порівняння, і тому є відносним показником.

Конкурентоспроможність визначається сукупністю властивостей цієї продукції, що входять до складу її якості та важливих для споживача характеристик, визначають затрати споживача при купівлі, користуванні (експлуатації) та утилізації продукції.

Оцінка конкурентоспроможності починається з визначення мети дослідження:

- якщо є потреба визначити положення окремо взятого товару серед аналогів, достатньо буде провести їх пряме порівняння за найважливішими показниками;
- якщо метою дослідження є оцінка перспектив збуту товару на конкретному ринку, то в аналізі має використовуватися інформація, що включає відомості про виробу, які вийдуть на ринок в перспективі, а також відомості про зміни діючих в країні стандартів, законодавства, динаміки споживчого попиту тощо.

Незалежно від мети, базою при оцінці конкурентоспроможності є, на наш погляд, вивчення ринкових умов. Проте, не останню роль у цьому процесі відіграють і підтримуючі структури. Якщо об'єднати перше і друге, то виходить:

- перше місце посідають зміни у вимогах замовників продукції, а їх примхи іноді непередбачувані;
- друге місце – за аналізом напрямків розвитку аналогічних розробок;
- третє місце – за варіантами можливого альтернативного використання продукції, що виробляється підприємством.

І, насамкінець, щоб забезпечити здорову конкуренцію на ринку, необхідно створити сучасну біржу і залучити до її роботи виробників і споживачів продукції. Усі технічні рішення відносно моніторингу галузі і роботи біржі мають базуватися на сучасних інформаційних технологіях з доступом до останньої через мережу Інтернет.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник української мови: в 11 томах. Т 4, 1973. С. 261.
2. Словник української мови: в 11 томах. Т 9, 1978. С. 605.
3. Шарко В.В. Конкурентоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення. Науковий вісник Мукачівського держ. університету. 2015. С. 120-126.

УДК: 351.851:37(477)

П.І. ЮХИМЕНКО, д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

Ю.П. ЯКИМЮК, канд. наук із соціальних комунікацій

Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО КЛІМАТУ В АГРАРНИХ ВИШАХ УКРАЇНИ

Розглянуто державну політику формування інноваційно-інформаційного клімату аграрного вишу, вплив на нього різних факторів зовнішнього соціокультурного середовища та особливості цього процесу в українських реаліях.

Ключові слова: аграрний виш, інноваційно-інформаційний клімат, конкуренція, людський капітал, інфраструктура вишу, новації.

У сучасних умовах активного процесу євроінтеграції України новий Закон «Про вищу освіту» (2014 г.) в центр уваги ставить підвищення вимог держави і суспільства до якості освіти, кардинального оновлення технології навчання в аграрних вишах на основі його інноваційно-інформаційного забезпечення. За відсутності чіткого визначення в Законі і єдиного підходу серед науковців до змісту поняття інноваційно-інформаційного клімату, ми будемо розглядати його щодо аграрних вишів як сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, від яких залежить здатність їх успішно здійснювати інноваційно-інформаційну діяльність. В умовах реалізації вимог Закону визначальними внутрішніми факторами впливу на становлення інноваційно-інформаційного клімату аграрного вишу є: а) наявність висококваліфікованого професорсько-викладацького складу (людський капітал); б) традиції і авторитет вишу; в) сучасна розвинена інфраструктура, що дозволяє аграрним вишам реалізувати ідею «навчання протягом усього життя»; г) наявність бази практики студентів; д) рівень реалізації наукового потенціалу вузу (наявність статей в міжнародних наукометричних виданнях, монографій, включаючи зарубіжних, навчальних посібників і науково-методичних розробок) і ін.

Недосконалість державної політики щодо формування інституціонального середовища діяльності аграрного вишу сприяє формуванню стримуючих чинників створення його інноваційно-інформаційного клімату. До них можна віднести наступні:

а) недосконалість критеріїв відбору змісту освіти, що веде до розриву між теоретичним навчанням і практикою;

б) недостатня ступінь розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень, що формує недовіру до базових теоретичних дисциплін;

в) недостатність технологічного і фінансового забезпечення навчального процесу, що послаблює і сприйнятливість професорсько-викладацького складу до інновацій в навчальному процесі;

в) відсутність ефективної системи залучення студентів до НДР і НДРС і використання результатів досліджень в освітньому процесі;

г) неефективність діючої системи профорієнтації в школі і падіння престижу вищої освіти в умовах сучасної кризи, яка доповнюється неповноцінним матеріальним забезпеченням професорсько-викладацького складу тощо.

Основна інноваційно-інформаційна модернізація аграрної вищої освіти в Україні в значній мірі обумовлена різними факторами зовнішнього соціокультурного середовища. Серед них:

а) політичні (відсутність єдиного підходу до держзамовлення в державних і приватних вузах України);

б) економічні (кількість абітурієнтів не перевищує кількості місць у вузах для здобуття вищої освіти);

в) культурно-моральні (загальна деградація і зниження рівня культури і освіченості випускників, особливо на селі);

г) не усвідомлення суспільної значущості вищої освіти для майбутнього розвитку аграрного сектору країни;

д) наявність зарубіжних конкурентів на новому освітньому ринку в умовах євроінтеграції.

Під впливом цих факторів кожен аграрний виш окремо детермінує формування інноваційно-інформаційний клімат для затвердження на освітньому просторі регіону.

Особливістю цього процесу в сучасних умовах є:

1) аграрний виш сам «продукує ідеї» і за власні кошти намагається довести їх до статусу «готової продукції» без підтримки держави;

2) формує свої власні наукові школи з різних областей знань, намагаючись розвивати їх в системі взаємозв'язків (в першу чергу на основі міждисциплінарних зв'язків) на основі формування для виконання комплексних тем, що сприяє виникненню в середині вишу ефекту «інноваційно-інформаційного» тиску випускних кафедр і «конвергентної інновації»;

3) тісні зв'язки з вітчизняною науковою громадськістю дозволило сформувати в аграрному виші своєрідне «специфічне поле», основною «субстанцією» якого є спеціальна інформація та інформація креативного характеру (вказує на проблеми і способи їх вирішення, сприяє з'ясуванню і розробці стратегій інноваційно-інформаційного розвитку аграрного вишу).

В результаті взаємодії ендегенного і екзогенного середовищ на практиці ми отримуємо виникнення в аграрному виші, як в будь-якій іншій фірмі чи підприємстві, ефекту «зовнішнього інноваційно-інформаційного» тиску. Зрозуміло, це найважливіші аспекти узагальнення наслідків подібних дій в аграрному виші. Однак, якщо взяти три основних напрямки діяльності будь-якого вишу - «освіта», «наука» і «діяння новацій», то і тут ми побачимо певну залежність і взаємообумовленість, яка дає можливість сформувати цілісну систему причинно-наслідкових зв'язків.

Зазначені основні напрямки діяльності аграрних ВНЗ формують цілісну ієрархічну систему рівнів: 1-й рівень - рівень «освіту»; 2-й рівень - рівень «наука»; 3-й рівень - «діяння новацій». Між ними існують не тільки прямі зв'язки, а й так звані «позитивні зворотні зв'язки» [1].

Отже, можна зробити деякі висновки на основі узагальнення практики діяльності аграрних вишів України в сучасних умовах.

1. В умовах формування нового освітнього простору і конкурентного освітнього середовища необхідною умовою інноваційно-інформаційного клімату аграрного вишу є виражена наявність в його діяльності трьох складових: «освіта», «наука» і «діяння новацій».

2. Ефективність інноваційно-інформаційного клімату аграрного вишу забезпечується розвиненістю, збалансованістю і активною взаємодією зазначених складових, необхідний рівень яких визначається наявністю стійкої системи вертикальних активних зв'язків між ними.

3. Національна система вертикальних зв'язків між «освітою», «наукою» і «діяння інновацій» в аграрному виші забезпечується ефективною системою горизонтальних зв'язків між його структурними підрозділами (найважливішою ланкою тут виступають випускні кафедри). Цьому має сприяти держава і внутрішній інноваційно-інформаційний клімат самого аграрного вишу

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барбаш В.А., Бояринова К. О. Інноваційне середовище на базі університету дослідницького типу. URL : http://www.ubuv.gov.ua/e-journals/PSPE/20082/Boyarinova_208208.htm.

УДК 342.5|.6-027.555(477)

В.І. ЛОБУНЕЦЬ, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Визначено основні аспекти щодо реформування публічного управління в Україні. Актуалізовано на потребі зміни адміністративного та політичного устрою країни. Проведено аналіз ряду законодавчих актів, які забезпечують правові основи процесу децентралізації публічної влади. Обґрунтовано перелік завдань, орієнтованих на європейські принципи публічного управління, вирішення яких дозволить підвищити ефективність публічної влади в Україні, забезпечити якість публічних послуг, забезпечити сталий розвиток територіальних громад. Окремлено важливі складові механізму публічного адміністрування направлено на ефективне реформування публічного управління в Україні.

Ключові слова: публічне управління, децентралізація, реформування публічної влади.

Розвиток України як правової держави вимагає системних змін у сфері публічного управління. Запроваджувана нині реформа децентралізації публічної влади направлена на підвищення ефективності публічного управління та покращення якості публічних послуг. Серед основних завдань реформи стоїть зміна функцій публічного управління, його удосконалення шляхом кардинальних змін у всій владній структурі. Масштаб запланованих змін в системі публічного управління вимагає їх детального осмислення та опрацювання.

Дискусії щодо проблематики проведення реформи у сфері публічного управління тривають вже десяток років. Дослідженням цієї проблеми займаються ряд відомих вчених Т. Білозерська, О. Бориславська, Ю. Ганущак, В. Козак, В. Козуб, Ю. Ковбасюк, О. Петроє, О. Пухкал та інші. Вважаємо логічним, враховуючи їх досвід та наукові доробки, систематизувати основні напрями реформування публічного управління в Україні та розкрити власне бачення шляхів прискорення та оптимізації реформи публічної влади.

Історичні події у 2013-2014 рр. не лише визначили напрям інтеграційних змін в економіці України, але й виявили критичний стан української державності та потребу корінних змін у політичному устрої держави. Нині зроблено ряд кроків на шляху до реформування публічної влади, зокрема, проводиться адміністративна реформа, змінюється територіальний устрій держави, відбуваються зміни у сфері місцевого самоврядування. Реалізація адміністративно-територіальної реформи забезпечується прийняттям законодавчих актів, направлених на правову підтримку проведення децентралізації у владних структурах з розширенням повноважень місцевого самоврядування. Так прийняття та введення в дію Законів України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1], «Про співробітництво територіальних громад» [2] мало методичну підтримку шляхом видання методичних рекомендацій з переліком заходів для практичного застосування положень вказаних законів. Це дозволило суттєво зменшити проблемні питання щодо практики створення спроможних територіальних громад, оформлення договору про їх співробітництво, форми реєстрації й т. ін.

За ініціативи Президента України було внесено зміни до Конституції, які стосувалися децентралізації державної влади та розширення повноважень місцевого самоврядування. Законодавчо закріпленими змінами до Конституції України визначено громаду як первинну територіальну одиницю України, відмінено посаду голови державної адміністрації та передано владу органам місцевого самоврядування. Змінами забезпечено фінансове та матеріальне підґрунтя функціонування органів місцевого самоврядування та територіальних громад в розпорядженні яких переходять всі матеріальні об'єкти, що є у комунальній власності й знаходиться у володінні громади. Визначено перелік податків та зборів, що формують дохідну частину місцевих бюджетів та забезпечують їх видатки, а також сформовано перелік повноважень органів місцевого самоврядування та введено інститут префектів, на який покладено серед іншого функцію контролю.

Заслуговує на увагу законодавчо закріплений підхід до розподілу повноважень в структурі органів місцевого самоврядування на основі принципу субсидіарності, як одного з базових, внесених до Європейської хартії місцевого самоврядування. Саме адаптація до європейських стандартів публічного управління лежить в основі проведення реформи в Україні [3].

Серед основних завдань, на вирішення яких має бути направлена реформа у сфері публічного управління, зорієнтована на європейські цінності, є наступні:

- формування основних понять, функцій, принципів діяльності місцевих органів влади;
- впровадження принципу субсидіарності щодо розподілу повноважень, прав та обов'язків органів місцевого самоврядування;
- зростання якості публічних послуг органів державної влади, в тому числі шляхом використання сучасних інформаційних систем та технологій;
- забезпечення соціально-економічного розвитку територій на основі сталості, що підвищить добробут населення України, посилить довіру людей до органів державного управління;
- налагодження тісного взаємозв'язку між органами влади та суспільно-громадськими структурами із залученням останніх до процесу управління територіальними громадами, що суттєво підвищить активність суспільства та особисті інтереси людей до майбутнього власних громад [4].

Вважаємо логічною думку, що ефективному проведенню вітчизняної реформи у сфері публічного управління сприятиме впровадження сучасних європейських механізмів публічного адміністрування [5]. Це надасть можливість оптимізувати українську модель публічної влади, сформувати раціональну структуру органів виконавчої влади, в тому числі органів місцевого самоврядування, наділити їх повноваженнями, які дозволять розширити перелік якісних та доступних управлінських послуг, забезпечити сприятливі умови для розвитку об'єднаних територіальних громад та створити професійно зорієнтовану публічну службу, що сприятиме партнерській співпраці управлінських органів та населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
2. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-15. URL. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
3. Білозерська Т.О. Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції. Форум права. 2007. № 2. С. 11-19.
4. Козуб В.П. Трансформація системи публічного адміністрування на основі інструментарію адміністративної реформи. Державне будівництво: електрон. наук. фах. вид. 2010. № 2. URL. <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/1/05.pdf>
5. Козак В. Стратегічні аспекти реформування публічного управління в Україні в умовах децентралізації. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1(32). С 27-34. URL. [http://_www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01\(32\)/6.pdf](http://_www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01(32)/6.pdf).

УДК: 631.151.6

О.І. КОЛІСНИК, здобувач

Науковий керівник – **І.М. ПАСКА**, д-р екон. наук

Маслівський аграрний технікум ім. П.Х.Гаркавого Білоцерківського НАУ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНОВИХ В ІНТЕГРОВАНИХ АГРОФОРМУВАННЯХ

Висвітлено особливості договірних зобов'язань між підприємствами, що є складовими холдингу, та тими що є поза його межами. Проаналізовано обсяги придбання зерна, зміни в поставках протягом року, динаміка закупівельних цін.

Ключові слова: договірні зобов'язання, закупівельні ціни, обсяги закупівель, динаміка.

Однією з основних проблем сільськогосподарських підприємств є не лише забезпечення ефективного виробництва власної продукції, а й її економічно вигідна реалізація. В Миронівському районі потребу в зберіганні, сушінні, очистці та частково в реалізації, забезпечує ПАТ «Миронівський завод по переробці круп та комбікормів». Він є структурним підрозділом ПАТ «Миронівський хлібопродукт». Поряд із вище зазначеними послугами, товариство спеціалізується на виробництві комбікормів, олії та її зберіганні.

Сировиною для господарської є продукція зернового підкомплексу отримана за договірними зобов'язаннями. Постачання зерна здійснюється по двом основним напрямкам: підприємствами, що входять до складу холдингу; підприємствами зі сторони, тими, що не входять до складу холдингу. З підприємством, що входить до складу холдингу укладається договір поставки товару на умовах EXW відповідно до Міжнародних правил «Інкотермс 2010».

Партії товару з показниками якості щодо вологості та смітцевої домішки, або мають інші невідповідності відносно вимог Специфікації по якості та безпечності, щодо якості, приймаються зі знижкою ціни, або даний товар підлягає поверненню контрагенту.

Товар приймається на підставі складської квитанції і картки аналізу зерна. МХП здійснює оплату товару шляхом перерахування 100 % вартості поставленого товару на поточний рахунок контрагента впродовж 30-ти банківських днів з моменту прийняття товару.

У разі несвоєчасної поставки товару, контрагент за кожний день затримки поставки сплачує штрафну санкцію у розмірі 0,1% від загальної вартості несвоєчасно поставленого товару за кожен день затримки поставки.

Підприємство-виробник поза холдингом, відповідно до попередньої домовленості з покупцем (МХП), зобов'язується передати (поставити) покупцеві у його власність товар, а покупець зобов'язується прийняти товар і у визначений строк сплатити його вартість.

Одиниця виміру товару – метрична тонна. Загальна кількість товару, яка підлягає постачанню, визначається як кількість фактично поставленого товару згідно даних, вказаних у видаткових і податкових накладних.

Датою поставки товару або його кожної окремої партії вважається дата його приймання елеватором, що підтверджується Реєстром про надходження товару на особовий рахунок покупця. При передачі товару постачальник зобов'язаний передати всю необхідну документацію на товар, а покупець зобов'язаний прийняти товар і підписати всі необхідні документи, що підтверджують передачу товару. Загальна кількість товару, яка підлягає постачанню, визначається фактично поставленим товаром згідно даних, вказаних у видаткових і податкових накладних.

Якість товару, що поставляється, повинна відповідати вимогам вказаним у договорі. Товар приймається по кількості за результатами переважування на вагах. Покупець має право відмовитися від приймання і оплати товару у разі, якщо при його прийомі, Покупець виявить невідповідність товару (його частини) вимогам договору і/або чинного законодавства України, що

стосуються якості і кількості. Вартість одиниці товару в гривнях вказується в накладних. Загальна вартість товару залежить від кількості фактично поставленого і прийнятого товару.

Покупець здійснює оплату товару шляхом перерахування коштів на розрахунковий рахунок постачальника. Оплата відбувається після виконання умов, що підтверджується актом прийому передачі товару, та отримання від постачальника письмової вимоги про оплату (рахунку-фактури, листа, в т. ч. засобами електронного зв'язку, факсом, тощо).

Таким чином, незалежно від того хто є постачальником зерна, обов'язковим для нього є постачання товару згідно Міжнародних правил та на умовах Специфікації.

Однак існують відмінності у рівні закупівельних цін та обсягах придбання. Закупівельна ціна для підприємств що входять до складу холдингу, і тих які продають своє зерно зі сторони різняться і є в 2,5 рази вищою. До того ж у 2017 році по обох видах постачальників вона зросла у порівнянні з 2016 роком майже в півтора рази.

Змінилось співвідношення між обсягами закупівель. На вересень 2017 року холдингом було придбано зерна у розмірі 316 тис. тон залікової ваги, що майже на 200 тон менше ніж з аналогічним періодом у 2016 році, в якому на підприємства холдингу припадало 86% всіх поставок. За рахунок істотного зменшення цих закупівель у звітному році МХП змушене перекрити свою потребу за рахунок зовнішніх продавців. Як наслідок, змінилось співвідношення між постачальниками, яке стало приблизно однаковим.

Крім того зміни в постачанні відбуваються і розрізі року. Вони мають як кількісне, так і цінове відхилення. Найбільший обсяг закупівель припадає та серпень- жовтень місяць (60% від загального річного обсягу). Закупівельні ціни в розрахунку за 1 тону залікової ваги без ПДВ коливаються під впливом двох основних факторів: зміни попиту і пропозиції та коливання курсу валют. Найвищими були ціни у травні – липні місяці, тоді як у грудні вони виявились найнижчими і становили 4100 грн. за тону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства. Економіка АПК. 2013. №1. С.3-15.
2. Котлярів І.Д. Вертикально кооперовані агропромислові організації в сільському господарстві країн СНГ. Економіка АПК. 2016. №10. С.89-94.
3. Кравчук І.І. Система управління агрохолдингами. Формування ринкової економіки: зб. наук.праць. Спец. вип.: у 2 ч. Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан і перспективи та вплив на розвиток сільських територій. К.: КНЕУ, 2011. Ч.ІІ. С. 128 – 135.
4. Сайт компанії «Миронівський хлібопродукт». URL: <http://www.mhp.com.ua/ru/operations/poultry>.

УДК 338.439.5 : 635

А.М. ГУРА, канд. екон. наук

А.В. ШИШИН, аспірант

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОВОЧІВ В УКРАЇНІ

Висвітлено теоретичні основи проблем які пов'язані із формування та функціонування ринку овочів. Показано особливості формування ринку продукції овочівництва. Визначено вплив факторів які безпосередньо впливають на рівень споживання. Зазначена необхідність дієвої державної підтримки у створенні повноцінного ринку овочів.

Ключові слова: овочі, ринок, кон'юнктура, рівень конкуренції, ціна, система збуту, державне регулювання.

Реформування, які здійснюються в агропромисловому комплексі України, довели необхідність докорінної перебудови всієї системи економічних відносин, яка охоплює одночасно виробництво, розподіл, обіг і споживання сільськогосподарської продукції. Виробництво завжди було і надалі залишається важливим елементом вітчизняного агропромислового комплексу. Таким чином, формування та функціонування вітчизняного аграрного ринку, зокрема й овочевого, як його невід'ємної складової, вимагає посиленої уваги з боку держави. Для цього потрібно забезпечити умови підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках шляхом збалансованого використання ринкових та державних механізмів регулювання.

На нашу думку, ринок овочів – це сукупність відносин у сферах виробництва, розподілу, обміну і споживання овочепродуктів, а національний ринок овочів – це система товарного руху овочів на державному рівні, яка включає їх виробництва і переміщення до споживача.

Ринковий попит на овочів формується під впливом таких факторів як кількість потенційних споживачів, розмір їх доходів, якість і ціна на овочеву продукцію та цінні очікування покупців.

Грунтовне дослідження вітчизняного аграрного ринку, зокрема й овочевого, неможливе без оцінки тенденцій у розвитку виробництва як передумови формування пропозиції сільськогосподарської продукції. Адже ринкова пропозиція овочів – це кількість і якість цих тих продуктів, які реалізуються. Залежить вона від природних умов, рівня вітчизняного виробництва овочів, розвитку інфраструктури ринку, державного протекціонізму, оптової та роздрібно торгівлі.

Особливості формування первинного регіонального ринку продукції овочівництва полягають у визначенні та оцінці суб'єктів попиту і пропозиції. Саме завдяки їм формується загальний регіональний обсяг пропозиції овочів.

Слід зауважити, що ринок овочів суттєво вирізняється поміж інших ринків сільськогосподарської продукції такими особливостями, як різноманітністю видового складу, трудоємність виробництва продукції, біологічна особливість вирощування рослин. Але незважаючи на це, ринок овочів продовжує своє становлення, завдяки харчовим і лікувальним властивостям його товару.

Пропонуємо виділити ряд чинників, які безпосередньо впливають на рівень споживання овочів. Основним чинником впливу на рівень споживання є об'єм виробництва всіма категоріями виробників, який, в свою чергу, залежить від кліматичних факторів, погодних умов, технології вирощування і врожайності, площі, відведених для посіву та якості посівного посадкового матеріалу. Слідом йде імпорт продукції, який задовольняє попит споживачів, в основному в зимово-весняний період. Далі, звичайно, оптово-роздрібні ціни, як на овочі та і на інші продукти харчування, які переважно формуються залежно від величини пропозиції. Безперечними факторами є кількість населення та його грошові доходи.

Варто відзначити, що система ціноутворення є незаперечною передумовою розвитку ринку овочів та формування на ньому попиту і пропозиції.

Ф. Котлер, відомий американський вчений дослідив, що цінова політика продавця залежить від типу ринку (чиста конкуренція, монополістична конкуренція, олігополістична конкуренція, чиста монополія), який і ставить певні проблеми у ціноутворенні [1, с. 355]. Ринок овочів варто зарахувати до ринку чистої конкуренції, на якому ні один із продавців особливого не впливає на величину поточних ринкових цін товару. Ринкова ціна формується на ринку чистої конкуренції завдяки взаємовідносинах між продавцями і покупцями. Саме це й є однією з особливостей ринку овочів.

На сучасному етапі державне регулювання має бути складовою індикативного планування і спрямовуватися насамперед на стабілізацію виробництва овочів.

У нашій державі ціни на овочі формуються, в основному, на основі рівня поточних ринкових цін. Адже продавцю не вигідно встановлювати ціну нижче ринкової. Такий метод

ціноутворення спричиняє збитки у роботі аграрних підприємств, оскільки державні грошові доходи не забезпечують покриття усіх видів витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Нецінова конкуренція є найбільш реальною для ринків овочів. Адже її інструментом є підвищення якості вирощеної продукції, районування нових сортів, поліпшення умов продажу, удосконалення системи збуту. Нецінова конкуренція впливає з різноманітності продукції і різниці у витратах обігу. Конкуренція якості товарів може стримувати конкуренцію цін. Якість – це додаткова рушійна сила ринку [2, с. 387].

У країнах з ринковою економікою постійно ведеться пошук напрямів удосконалення взаємовідносин між державою та товаровиробниками, і залежно від багатьох факторів спостерігається послаблення або посилення державного втручання [3, с. 414].

В умовах сьогодення об'єктивними причинами необхідності державного регулювання ринку овочів є:

- відсутність досконалої конкуренції;
- недосконалість цінового характеру, який робить виробництво неефективним;
- повільна адаптація до сучасних умов господарювання ринку овочів.

Підсумовуючи, зазначимо, що основні передумови повноцінного розвитку виробництва овочевої продукції передусім пов'язані зі змінами його кон'юнктури та опосередковані об'єктивними законами ринку. Тому виробництво овочів необхідно зорієнтувати на задоволення потреб споживачів як кінцеву мету ринку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Котлер Ф. Основы маркетинга. Пер. с англ. / общ. ред. и вступ. Е.М. Пеньковой. Новосибирск: Наука, 1992. 735 с.
2. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. Історія економічних вчень: підручник / за ред. Л.Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. К.: КНЕУ, 2001. 564 с.
3. Логоша Р.В. Формування постіндустріального ринку овочевої продукції в Україні: монографія. Вінниця: ПрАТ «Вінницька обласна друкарня» 2017. 515 с.

УДК 339

О.Ф. КИРИЛЮК, канд. екон. наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПТАХІВНИЦТВО УКРАЇНИ: ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Досліджено тенденції виробництва м'яса в Україні, в т. ч. м'яса птиці. Визначено динаміку структури імпорту та експорту м'яса. Встановлено, що стабілізація виробництва м'яса в країні відбувалося за рахунок нарощування темпів виробництва пташиного м'яса. Обґрунтовано, що основний вектор поставок м'яса птиці вітчизняними товаровиробниками має бути спрямований як на азійсько-африканський ринок, так і на ринки країн Європейського Союзу.

Ключові слова: птахівництво, світові ринки м'яса птиці, експорт м'яса.

Розбудова зв'язків із країнами ЄС в останні роки стає одним із пріоритетних напрямів активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних птахівничих підприємств, як через російську військову агресію й незаконну окупацію Криму вони втратили як виробничі потужності, так і ринки збуту продукції. В останні роки спостерігається зміщення економічного центру зовнішньоекономічної діяльності підприємств галузі до країн Європейського Союзу як перспективного ринку в умовах розвитку глобалізаційних процесів, що актуалізує тему дослідження.

Мета дослідження – оцінка стану виробництва, імпорту та експорту продукції птахівництва в Україні та їх розвиток у контексті глобальних викликів.

Динаміка формування попиту й пропозиції на ринку пташиного м'яса в Україні та світових ринках показує відмінності протягом 2000-2017 рр. Через світову фінансову кризу 2008 р відбулося різке здорожчання ресурсів виробництва і, відповідно, продукції птахівництва. Після кризового відновлення галузі супроводжувалося поступовим відновленням можливостей подальшого економічного зростання, проте із домінуванням імпорту над експортом. Так, порівняно з 2010 р виробництво м'яса в цілому в країні мало тенденції щорічного нарощування темпів на 3-8%, у 2014-2015 рр. виробництво м'яса скоротилося порівняно із попередніми роками на 1-2%, однак уже в 2016-2017 рр. темпи виробництва збільшуються до 2% щорічно. Дещо інші тенденції спостерігаються в динаміці виробництва м'яса птиці. Так, у 2010-2011 рр. виробництво м'яса птиці залишалося практично на одному рівні, у 2012-2013 рр. спостерігається прискорення темпів виробництва пташиного м'яса – на 8-9 % . У 2015 рр. обсяг виробництва порівняно із попередніми роками зменшився на 2%, однак у наступні два роки темпи виробництва підвищувалися щорічно на 2%. Отже, стабілізація виробництва м'яса в цілому відбулася за рахунок нарощування темпів виробництва пташиного м'яса. Нарощування власного виробництва обумовило скорочення частки м'яса птиці в імпорті м'яса в цілому. Якщо у 2010 році частка пташиного м'яса в загальній кількості імпорту становила 47%, то в 2011-2013 році вона зменшилася до 22%. Скорочення виробництва м'яса в цілому у наступні роки обумовило необхідність збільшення імпорту м'яса і м'ясних продуктів переважно за рахунок м'яса птиці: частка його в структурі поставок м'яса в цілому щорічно збільшується і становить 41-52%. Підписання Угоди про асоціацію дозволило збільшити експорт м'яса птиці через пошуки нових ринків збуту до країн Європи. Це дозволило компенсувати втрату ринку Росії. Так, частка пташиного м'яса в структурі експорту щорічно підвищується і становить у 2017 р 77% [1]. Встановлені тенденції свідчать, що підприємства галузі швидко нарощують виробництво продукції, забезпечуючи потреби внутрішнього ринку, при цьому щорічні темпи експорту м'яса птиці перевищують аналогічний показник експорту м'яса і м'ясопродуктів в цілому.

Слід зазначити, що в умовах глобальних викликів розвиток галузі птахівництва має певні особливості, темпи розвитку формуються під впливом економічних викликів та впливу епізоотичних чинників. Експерти зазначають, що найближчим часом курятина здорожчає як на внутрішньому, так і на світовому ринках [2]. Такий прогноз обумовлений двома ключовими чинниками. По-перше, в країні значно збільшилися витрати на виробництво зернових культур, що є вагомою складовою собівартості продукції птахівництва. По-друге, на світовому ринку курятина продовжує здорожчувати із-за африканської чуми. Підтвердженням цього є спалахи її в Європі.

Світовий ринок продукції птахівництва має серйозні виклики. Так, з однієї сторони під сильним тиском перебуває найбільший виробник бройлерів – Бразилія, яка потерпає від торговельних санкцій, введених Євросоюзом. З другої – птахівництво залежить від того, як вірус АЧС пошириться на території Китаю: нові спалахи хвороби можуть спровокувати населення країни масово перейти на м'ясо птиці. В результаті вірогідно, що ціни на м'ясо птиці на світовому ринку будуть підвищуватися досить високими темпами [2]. У 2017 р Україна експортувала в країн Європейського Союзу 163 тис. т м'яса птиці, що на 41,9% більше рівня попереднього року. Слід зазначити, що високі ставки імпортних зборів захищають ЄС від ввезення м'яса птиці з країн, що не входять до ЄС, однак, навіть при цьому ціна пропозиції філе з України рівна або нижча ціни пропозиції виробників ЄС. Спостерігається різниця ціни і у роздрібній торгівлі: в Німеччині 1 кг курячої тушки коштує близько 5 євро, що вдвічі більше, ніж в Україні.

Проведені дослідження свідчать, що вітчизняна галузь птахівництва нарощує виробництво м'яса птиці. За останні роки насиченість внутрішнього ринку відбувалася як за рахунок власного виробництва, так і за рахунок імпорту продукції. Подальше нарощування темпів виробництва м'яса птиці потребує пошуку нових ринків збуту продукції. Мотивацією цього є значно вища ціна продажу, що збільшує можливості надходження валютних коштів у країну. В даний

час, враховуючи стан розвитку птахівництва в інших регіонах під впливом певних чинників, Україна має можливості відігравати ключову роль на ринку м'яса птиці в ЄС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. (<http://www.poultryukraine.com>

УДК 338.439.5:636.4

Б.В. ХАХУЛА, аспірант

Науковий керівник – **СВИНОУС І.В.**, д-р екон. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ПЛЕМІННОГО СВИНАРСТВА В УКРАЇНІ

Встановлено, що одним із чинників забезпечення відродження племінного свинарства в Україні повинно стати дієве економічне регулювання ринку продукції.

Висвітлено проблеми досягнення стабільного функціонування ринку продукції племінного свинарства, яка забезпечить не лише виживання, й неперервний розвиток на інноваційній основі.

Ключові слова: племінне свинарство, держава, конкурентоспроможність, ринок м'ясної продукції.

Постановка проблеми. Ринок м'ясної продукції є важливою частиною продовольчого ринку країни, від стабільності функціонування якого значною мірою залежить рівень життя населення та забезпечення продовольчої безпеки країни. Складовим ринку м'ясної продукції є ринок продукції свинарства, стабільність розвитку якого залежить від ринку продукції племінного свинарства, з одного боку, а з іншої – глобалізація економічних відносин, а також вплив імпорту на внутрішній ринок, зумовлює необхідність пошуку шляхів його удосконалення та подальшого розвитку.

Ринок продукції племінного свинарства посідає особливе місце у системі ринків м'яса та м'ясної продукції та має значний вплив на характер відтворювального процесу в м'ясопродуктовому підкомплексі. М'ясо свиней та продукти його переробки мають важливе значення для забезпечення населення продуктами харчування, переробних сфер сировиною, тобто у формуванні продовольчої безпеки країни. Ситуація, що склалася, вимагає вирішення численних задач, пов'язаних із відновленням та нарощенням обсягів виробництва, переробки та реалізації продукції свинарства, а також стабільним функціонуванням та подальшим розвитком ринку продукції племінного свинарства.

Наукового обґрунтування вимагають, зокрема, питання пов'язані із підвищенням конкурентоспроможності високотехнологічних підприємств та дрібних товаровиробників галузі свинарства, де особливе місце повинна зайняти система стимулювання попиту на продукцію племінного скотарства, логістично-розподільчі та селекційно-генетичні центри для особистих селянських та дрібних господарств, а також система моніторингу та прогнозування ринку продукції племінного свинарства, що сприятиме оперативному реагуванню на ринкові ризики.

Вищезазначене вимагає від економічної науки теоретичних та практичних методичних розробок щодо організаційно-економічного забезпечення ринку продукції племінного свинарства із урахування специфіки галузі та сучасних вимог, що створить передумови та умови для стабільного його функціонування та підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Загальні питання теорії ринкових відносин та функціонування товарних ринків, попиту та пропозиції, обміну та споживання детально викладено в працях зарубіжних та вітчизняних науковців-економістів. Серед зарубіжних науковців слід відзначити Л.Абалкіна, Г.Багієва, Дж.Гелбрейта, Дж.Кейнса, Дж.Кларка, Р.Колза, Р.Коуза, А.Маршалла, А.Пігу, Д.Рікардо, П. Самуельсона, А.Сміта, Дж.Стігліца, Дж.Ула, Э.Чемберлена, І.Ушачов та інших. До числа вітчизняних науковців, які розглядали питання розвитку товарного ринку, необхідно віднести наукові праці: Д. Базилевича, А.Гальчинського, В.Гейця, С.Мочерного та багатьох інших.

Теоретичні аспекти функціонування агропродовольчого ринку, висвітлено у працях В. Андрійчука, О. Варченко, А. Діброви, С. Дусановського, Г. Калетніка, С. Кваші, М. Корецького, М. Латиніна, Ю. Лопатинського, Ю. Лупенка, Т. Осташко, Б. Пасхавера, М. Пугачова, М. Талавирі, П. Саблука, О. Скидана, О. Шпичака, О. Шпикуляка, О. Шубравської та ін. Питанням функціонування ринку продукції тваринництва, у тому числі свинарства, де частково висвітлюються питання регулювання ринку племінної продукції, присвячено праці таких науковців: П.Березівського, Р.Грабовського, С.Дусановського, О.Мазуренка, В. Месель-Веселяка, В.Микитюка, Т.Мостенська, І.Свиноуса, І.Яцківа та багатьох інших. Ці наукові дослідження досить глибоко розкривають сучасне розуміння сутності, призначення та напрямів розвитку агропродовольчого ринку та важелів економічного регулювання, об'єктивно розкривають необхідність поєднання ринкового саморегулювання та економічного регулювання із урахуванням змін, що відбуваються у вітчизняній та світовій економіці. Однак різнобічність підходів до удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку продукції племінного свинарства свідчить про невирішеність багатьох питань розвитку цієї підгалузі та ринків її продукції, впливу держави на процеси, пов'язані із виробництвом, обміном, розподілом та споживанням продукції свинарства.

Мета і завдання дослідження. Основою дисертаційного дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад функціонування ринку продукції племінного свинарства, а також методичних положень і практичних рекомендацій щодо його організаційно-економічного регулювання в умовах інтенсивного розвитку галузі та європейської інтеграції країни. Досягнення цієї мети вимагало розв'язання таких завдань:

– поглибити теоретичні засади сутності агропродовольчого ринку як економічної системи та обґрунтувати необхідність поєднання ринкового саморегулювання та державного регулювання адекватного сучасним принципам сталого розвитку;

– розкрити економічну сутність організаційно-економічного механізму та розробити систему його важелів на ринку продукції племінного свинарства на державному та регіональному рівнях;

– узагальнити зарубіжний досвід реалізації механізму економічного регулювання розвитку аграрного сектору економіки та обґрунтувати напрями його використання у вітчизняній практиці;

– визначити методологічні принципи та алгоритм дослідження розвитку ринку продукції племінного свинарства та обґрунтувати систему показників кон'юнктури та інформаційно-аналітичне забезпечення його функціонування;

– проаналізувати світові тенденції і перспективи розвитку ринку продукції свинарства та визначити потенційні можливості України на ньому;

– визначити специфіку попиту на окремі види племінні продуктів, систематизувати чинники, що на нього впливають, та спрогнозувати їх вплив на короткострокову перспективу;

– проаналізувати основні тенденції розвитку галузі племінного свинарства України та систематизувати чинники, що впливають на формування товарної пропозиції на ринку;

– визначити дієвість існуючих важелів регулювання ринку продукції племінного свинарства та обґрунтувати пропозиції щодо їх удосконалення;

– обґрунтувати напрями адаптації ринку продукції племінного свинарства України до умов торгово-економічної лібералізації та забезпечення конкурентоспроможності продукції галузі на зовнішніх ринках;

– дослідити роль держави у вирішенні екологічних проблем у провідних країнах світу та розробити пропозиції щодо модернізації важелів регулювання розвитку племінного свинарства в аспекті еколого-ветеринарних вимог;

– проаналізувати тенденції розвитку племінного свинарства України та окреслити пріоритетні напрями ефективного ведення селекційно-племінної роботи.

Предметом нашого дослідження є теоретичні, методичні та прикладні засади форм, методів та інструментів здійснення організаційно-економічного механізму регулювання ринку продукції племінного свинарства, які впливають на економічне зростання галузі на принципах сталого розвитку.

Основні результати дослідження. За результатами проведеного дослідження нами систематизовано чинники кризового стану в розвитку племінного свинарства, а саме: низький попит сільгосптоваровиробників на племінну продукцію; диспаритет цін між продукцією свинарства і засобами виробництва, кормами, медикаментами та іншою продукцією, а також послугами; порушення інтеграційних зв'язків при виробництві та реалізації племінної продукції; зниження рівня державної підтримки розвитку науково-технічного прогресу галузі; погіршення системи організаційно-економічних умов у сільськогосподарських підприємствах тощо. Досягнення стабільного функціонування ринку продукції племінного свинарства, яка забезпечить не лише виживання, й неперервний розвиток на інноваційній основі, можна забезпечити за умови подальшого удосконалення важелів економічного регулювання та організаційно забезпечення, яке включає податкову політику, фінансово-кредитну підтримку виробництва продукції племінного свинарства, формування сприятливої для вітчизняних товаровиробників експортно-імпоротної політики, створення потужної племінної бази галузі, а також розвитку об'єктів інфраструктури із урахуванням сформованого ресурсного потенціалу та інтеграції його суб'єктів. Вважаємо, що одним із чинників забезпечення відродження племінного свинарства в Україні повинно стати дієве економічне регулювання ринку продукції. Встановлено, що важливе значення для розвитку племінного тваринництва має державна підтримка лізингу.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження щодо розвитку племінного свинарства, нами систематизовано заходи та інструменти загальноекономічного та внутрішньоорганізаційного характеру, які можуть забезпечити інтенсивний його розвиток.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гадисов М. Г. О скотных рынках, как инструменте рыночного обращения живого скота. Вопросы структуризации экономики. 2012. № 2. С. 35–40.
2. Ібатулін М. І. Організаційно-економічні засади реалізації продукції свинарства особистими селянськими господарствами. Вісн. Сум. нац. аграр. ун-ту. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 12 (66). С. 72–76.
3. Лимар В. Як не загубити племінне поголів'я. Аграр. тиждень. Україна (газ.). 2013. № 29–30. С. 26–27.
4. Микитюк Д., Колесник І., Геймор М. Від чого залежить інтенсивне свинарство? Пропозиція. 2010. № 12. С. 127.
5. Смирненко І.В., Онищенко Г. Свиноводство как успешный бизнес. Свинарство України. 2012. № 9. С. 9.

БИБА В.А., аспірант

науковий керівник – **ВАРЧЕНКО О.М.**, д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ

Місце фермерства у розвитку економіки України. Розвиток фермерських господарств в Україні. Державна підтримка фермерства.

Ключові слова: аграрний сектор, фермерські господарства, розвиток фермерства, державна підтримка, економічний розвиток.

Аграрному сектору належить особливе місце в економіці України. Від результатів його діяльності значною мірою залежать не тільки задоволення потреб населення в продуктах харчування, забезпечення харчової та легкої промисловості сільськогосподарською сировиною, продовольча безпека, а й економічна незалежність країни.

Проведена в Україні аграрна реформа ставила своєю метою створити необхідні умови для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі. Однією з таких форм, найбільш адекватних ринковим відносинам, є фермерські господарства.[1]

Активне формування фермерських господарств, що розпочалося у 1992 р., в 1998 р. істотно сповільнилося, частина створених суб'єктів господарювання припинили свою господарську діяльність. Поспішне і далеко не завжди продумане проведення аграрних перетворень, наявність адміністративних бар'єрів та інші негативні явища не дозволили в стислі терміни досягти прийняттого рівня ефективності виробництва фермерських господарств. На сьогодні сімейна ферма залишається основою сільськогосподарського виробництва як у країнах Західної Європи так і в Америці. У Голландії кожен фермер годує 112 осіб, у Данії – 100, у Бельгії – 88, Великобританії – 85, у США – 79, в Німеччині – 64, у Франції – 40, в Ірландії – 30, в Італії – 21, і лише в Україні сільськогосподарський товаровиробник виробляє продуктів для 10 – 14 співвітчизників.[2] Тому важливо визнання українським суспільством необхідності відродження фермерських господарств як товаровиробника. І хоча цілком очевидно, що у найближчій перспективі фермерські господарства в нашій країні не стануть основною формою організації сільськогосподарського виробництва, їх роль і значення у розвитку аграрного сектору економіки будуть зростати. Це позитивно позначиться на поліпшенні використання ресурсного потенціалу аграрної галузі, підвищенні ефективності її функціонування в цілому.

Разом із тим упродовж 1990-2015 рр. чисельність фермерських господарств суттєво зростає від 82 господарств до 40720 од. у 2015 р. Із 2009 року по теперішній час простежується негативна тенденція зниження їх кількості, що викликано як економічними так і соціальними чинниками. Спостерігається негативна тенденція щодо великих і середніх та малих фермерських господарств.[3] При цьому темпи зниження кількості останніх перевищують перших. Основною причиною зниження чисельності малих фермерських господарств є їх банкрутство, великих і середніх – трансформування в інші організаційно-правові форми.[4] Ведення фермерського господарства – це стиль життя в сільській місцевості.

Основними землекористувачами сільськогосподарських угідь в 2015 р. є фермерські господарства з площею землекористування 20 -50 га. Середній розмір фермерського господарства країн ЄС становив 20 га. У цих країнах простежується тенденція до скорочення чисельності фермерських господарств, кількість яких щорічно зменшується на 3–6. Фермерські господарства в умовах економічної кризи стають важливим чинником стабільності функціонування всього сільського господарства, забезпечують село додатковими робочими місцями, покращують трудову ресурсну зайнятість, сприяють залученню у виробничий процес пенсіонерів та підлітків, знижують сільське безробіття, сприяють оздоровленню селянського укладу, а також вирішують проблему трудового виховання підростаючого покоління. Упродовж 2011-2015 рр. спостеріга-

ється зростання чисельності працівників фермерських господарств на 20 %, у тому числі найманих – на 28,6 %, що є свідченням зростання ролі фермерського господарства як місця трудової діяльності у сільській місцевості. Виробництво в сільському господарстві, як ні в якій іншій галузі, пов'язане з використанням природного потенціалу. Тому всі заходи з розвитку сільського господарства і підвищення його ефективності повинні бути спрямовані на збереження навколишнього середовища.

Внесок фермерського сектору на розвиток тваринництва не суттєвий.

Насамперед це пов'язано: з високою трудомісткістю виробництва; відсутністю і завищеною вартістю необхідних приміщень та обладнання для утримання тварин; низькою рентабельністю галузі. За досліджуваного періоду простежуються позитивні тенденції виробництва як продукції рослинництва, так і тваринництва. Так, у 2015 р. проти 2005 р. обсяги виробництва продукції рослинництва зросли в 2,3 рази, тваринництва – майже в 3 рази, що призвело до незначних змін у структурі виробництва сільськогосподарської продукції залежно від організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників. Підсумковим показником сільськогосподарської діяльності фермерських господарств є рівень рентабельності. У сільськогосподарському виробництві він розраховується як відношення прибутку (збитку) від реалізації сільськогосподарської продукції до її повної собівартості. Його рівень вказує на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Розвиток фермерських господарств значною мірою залежить від державної підтримки їх діяльності. В економічно розвинутих країнах – США, Канаді, Японії, країн ЄС важливе значення має державна підтримка розвитку фермерських господарств. Державна підтримка за цільовим спрямуванням стосувалася збільшення виробництва продукції рослинництва та тваринництва як основних продуктів харчування. Цим самим підвищувалося функціональне соціальне значення аграрної діяльності.[5] Водночас державна підтримка аграрного сектору економіки повинна більш повною мірою зумовлювати зростання зайнятості сільського населення, підвищення оплати праці, позитивно впливати на сільський ринок праці, соціально-культурні та екологічні умови проживання сільського населення.[6]

Як свідчать результати проведених досліджень протягом 2010-2014 рр. спостерігається позитивна тенденція, щодо державної підтримки розвитку фермерських господарств, але виключно за рахунок повернення податку на додану вартість. Водночас відчутним є скорочення обсягів прямих бюджетних дотацій.[7] Відсутність виваженої політики щодо державної підтримки фермерських господарств та недосконалість законодавчих актів змушує більшість керівників відмовлятися від наданих державою фінансових преференцій та здійснювати заходи з тінізації своєї економічної діяльності. З метою ефективного розвитку та прискорення нарощення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в фермерських господарствах повинні бути розроблені та впроваджені дієві механізми державної підтримки їх подальшого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 № 973-IV (станом на 01.05.2016) // Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
2. Свиноус І.В, Микитюк Д.М. Концептуальні засади функціонування особистих селянських господарств. Продуктивність агропромислового виробництва: Науково-практичний збірник (економічні науки). 2013. № 23. С.37 – 42.
3. Полятикіна Л.І., Кадацька А.М. Стан та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні. Інноваційна економіка. №1–2. 2016. С. 43–47.
4. Гринчук С.В. Фермерські господарства в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Агросвіт. №2. 2-13. С.17-20.
5. Яворська Т.І. Державна підтримка фермерських господарств: сучасні реалії. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). №4(24), 2013. С. 250-254.

6. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки. КМУ від 13 вересня 2017 р. № 664-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/664-2017-%D1%80#n8>

7. Фермерські господарства обробляють майже 5 млн га землі. URL: <https://agropolit.com/news/5314-fermerskigospodarstvaobroblyayut-mayje-5-mln-ga-zemli>

ЗМІСТ

ДАНИЛЕНКО А.С., СОКОЛЬСЬКА Т.В. РОЛЬ ОСВІТИ У РЕФОРМУВАННІ МІСЦЕВОГО САМОУПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ.....	3
ШУСТ О.А. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	5
РУДИЧ О.О. СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ РИЗИКУ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
АРТІМОНОВА І.В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	8
DRAGAN O.O. NANCIAL REGULATION OF AGRICULTURAL SECTOR ECONOMICS OF UKRAINE.....	10
ТКАЧЕНКО К.У. INVESTIGATION OF INVESTMENT IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMICS OF UKRAINE.....	12
БАТАЖОК С.Г. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	13
ГУТКО Л.М. СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	15
HERASYMENKO I. DOMESTIC EXPERIENCE AND KEY PRINCIPLES FOR DISTRIBUTION OF INNOVATIONS IN AGRICULTURAL HOUSEHOLD.....	18
АРБУЗОВА Т.В. ОРГАНІЗАЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦІВ-АГРАРІЇВ.....	19
БАБИЦЬКА О.О., ПРИХОДЬКО Т.В. СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	21
БОНДАР О.С. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КАПІТАЛУ В АГРОПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ.....	23
ВИХОР М.В. ПРОЦЕС ТА ФУНКЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	26
ДОРОНІН А.В. ВИРОБНИЦТВО БІОЕТАНОЛУ – ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	28
ЖИТНИК Т.П. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТРАТЕГІЮ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВИХ УМОВАХ.....	30
ЗАДОРЖНА Р.П. ВИКОРИСТАННЯ БІЗНЕСОВИХ ПІДХОДІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В РАМКАХ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	32
ЗАМКЕВИЧ Б.М. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	33
КОВАЛЬ Н.В. НОРМА ПРИБУТКУ ЯК ЧИННИК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА.....	35
НЕПОЧАТЕНКО А.В., НЕПОЧАТЕНКО В.А. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ.....	37
ПАРМАКЛИ Д.М. , ТОДОРИЧ Л.П., ДУДОГЛО Т.Д. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИЙ В РАСТЕНИЕВОДСТВЕ.....	40
РИБАК Н.О. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА	43
САВЧУК О.В. МОНОПОЛІЯ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ	45
СТАДНІК Л.І., ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	47
ТРОФИМЧУК М.І. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ МОБІЛЬНОЇ КОМЕРЦІЇ.....	49
ГОРОДЕЦЬКИЙ О.С., ХАХУЛА Л.П. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОНОМІЯ»	50

ХОМОВИЙ С.М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНООРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ	55
ШЕВЧЕНКО А.О. САМОРЕГУЛІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ.....	57
ШЕМІГОН О.І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	58
ЮХИМЕНКО П.І., ЯКИМЮК Ю.П. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО КЛІМАТУ В АГРАРНИХ ВИШАХ УКРАЇНИ	60
ЛОБУНЕЦЬ В.І. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	62
КОЛІСНИК О.І., ПАСКА І.М. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНОВИХ В ІНТЕГРОВАНИХ АГРОФОРМУВАННЯХ.....	64
ГУРА А.М., ШИШИН А.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОВОЧІВ В УКРАЇНІ	65
КИРИЛЮК О.Ф. ПТАХІВНИЦТВО УКРАЇНИ:ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	67
ХАХУЛА Б.В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ПЛЕМІННОГО СВИНАРСТВА В УКРАЇНІ.....	69
БИБА В.А. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	72